

# MUUTTUVA ISYYS, EROVANHEMMUUS JA SUKUPUOLI

Diskurssianalyttinen tutkimus etä-isyyden ja sosiaalityön  
kohtaamisesta internetin keskustelupalstalla

Viivi Lanne  
Pro gradu -tutkielma  
Turun yliopisto  
Sosiaalitieteiden laitos  
Sosiaalityö  
Kesäkuu 2014

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO  
Sosiaalitieteiden laitos

LANNE, VIIVI: Muuttuva isyys, erovanhemmuus ja sukupuoli – diskurssianalyttinen tutkimus etä-isyyden ja sosiaalityön kohtaamisesta internetin keskustelupalstalla

Pro gradu -tutkielma, 91 s.  
Sosiaalityö  
Kesäkuu 2014  
Ohjaaja: Leo Nyqvist

---

Tämän tutkielman tarkoituksena oli selvittää, millaista puhetta etä-isyydestä internetin keskustelupalstalla tuotetaan suhteessa sosiaaliviranomaisiin sekä millaiseksi etä-isän ja sosiaaliviranomaisen kohtaaminen keskusteluissa muotoutuu. Aineistona käytettiin kahta internetin keskustelufoorumia (eroperhe.net ja Suomi24.fi). Aineistoon päätyi yhteensä 266 sivun, 48 viestiketjun ja 550 viestin verran etä-isien verkkokeskustelua. Tutkimus oli menetelmältään laadullinen ja analyysimenetelmänä käytettiin diskurssianalyysia.

Etä-isän asema hahmottui aineistossa kolmen päädiskurssin kautta, jotka nimesin henkilökohtaisen vastuun diskurssiksi, marginaalisuusdiskurssiksi ja epätasa-arvon diskurssiksi. Henkilökohtaisen vastuun diskurssin jaottelin vastuuttavaan vertaistukeen, yhdenvertaisuusdiskurssiin ja velvoitediskurssiin. Vastuuttavalla vertaistuella etä-isälle rakennettiin aloitteellisen ja vastuullisen toimijan asema. Yhdenvertaisuusdiskurssilla etä-isän ja sosiaaliviranomaisen kohtaamisesta muodostettiin yhdenvertainen ja molemminpuolinen yhteistyöprosessi. Velvoitediskurssissa painotettiin viranomaisen vastuuta ja velvollisuuksia sekä etä-isän oikeuksia asiakkaana. Marginaalisuusdiskurssin jaoin negatiivisen ennustamisen, objektiuden ja institutionaalisen vallan puhetapoihin. Negatiivisen ennustamisen kautta etä-isälle valmisteltiin häviäjän väistämätön kohtalo. Objektoinnilla taas asetettiin etä-isä voimattomaksi tekojen kohteeksi. Institutionaalisen vallan kontekstissa korostettiin sosiaaliviranomaisen mekaanista vallankäyttöä. Epätasa-arvon ylädiskurssille rakensin juridisen, sortofeminismin, yhteiskunnallisen inertian ja laajan elatusvelvollisuuden alaluokat. Juridiikan kontekstissa korostettiin etä-isän oikeudettomuutta sekä kytkettiin yhteen etä-isän oikeudet ja lapsen etu. Sortofeminismpuheessa etä-isän epätasa-arvoa perusteltiin sosiaalityön sukupuolistuneilla käytännöillä. Yhteiskunnallisen inertian diskurssilla muodostettiin epätasapaino etä-isän tarpeiden ja vallitsevien yhteiskuntarakenteiden välille. Laajan elatusvelvollisuuden kautta etä-isä asetettiin yhteiskunnalliseksi sijaiskärsijäksi ja sosiaalisten ongelmien maksajaksi.

Tutkimuksen perusteella etä-isyyteen ja heidän asemaansa liittyy voimakkaita tunnelatauksia sekä vertaistuen, keskustelukontaktin ja käytännön neuvonnan tarvetta. Etä-isät haluavat tulla kuulluiksi, kohdatuiksi ja ymmärretyiksi. Tulokset herättävät kysymyksiä etä-isille tarkoitettujen palvelujen tavoitettavuudesta, sosiaalityön sukupuolineutraaliudesta sekä sosiaaliviranomaisten valmiuksista mieserityiseen työskentelyyn.

Avainsanat: etä-isyyys, erovanhemmuus, sukupuoli, sosiaalityö, diskurssianalyysi.

## Sisällysluettelo

1 JOHDANTO .....	1
2 MUUTTUVA PERHE .....	3
2.1 Muuttuvat arvot, moninaistuvat perheet .....	3
2.2 Erovanhemmuus lainsäädännössä ja tilastoissa .....	5
3 ISYYDEN KEHITYSSUUNNAT .....	9
3.1. Eron jälkeisen isyyden määrittelyä .....	9
3.2. Isän paikka perheessä ja yhteiskunnassa .....	11
3.3. Kohti uutta isyyttä ja isyyspuhetta .....	13
3.4. Oheneva ja vahvistuva isyys .....	14
4 SUKUPUOLISTUNUT EROVANHEMMUUS JA MIEHEN KRIISI .....	18
4.1. Erovanhemmuuden ja sukupuolen jännitteet .....	18
4.2. Sukupuolisopimus, perinteinen maskuliinisuus ja muutos .....	19
4.3. Miehen kriisi ja mieserityisyys sosiaalityössä .....	22
5 ERONJÄLKEISEN ISYYDEN HAASTEET AIKAISEMMISSA TUTKIMUKSISSA .....	26
5.1. Eron jälkeinen vanhemmuus ja isyysidentiteetti .....	26
5.2. Eronnut isä ja perhe .....	27
5.3. Etä-isyyys suhteessa instituutioihin ja yhteiskuntaan .....	29
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN .....	32
6.1 Tutkimustehtävä .....	32
6.2. Teoreettis-metodologiset lähtökohdat .....	32
6.2.1. Tutkimusmenetelmä .....	33
6.2.2. Diskurssianalyysin perusteet .....	33
6.2.3. Etnografia aineistonkeruun välineenä .....	36
6.3. Tutkimuksen aineisto .....	37
6.4. Aineiston analyysivaihe .....	39
6.5. Eettiset kysymykset ja luotettavuus .....	41
7 HENKILÖKOHTAISEN VASTUUN DISKURSSI .....	44
7.1. Ero ja vertaistuen lähteet .....	44
7.2. Vastuuttava vertaistuki ja tarjottu toimijuus .....	46
7.3. Kokemukset puhuvat puolestaan – vai puhuvatko? .....	49
7.4. Yhdenvertaisuus ja yhteistyö viranomaisen kanssa .....	51
8 MARGINAALISUUSDISKURSSI .....	54
8.1. Ennustettu kohtalo ja luovuttaminen .....	54
8.2. Eronnut isä tekojen kohteena, objektina .....	58
8.3. Institutionaalinen valta ja sosiaalityöntekijä portinvartijana .....	61
9 EPÄTASA-ARVON DISKURSSI .....	64
9.1. Oikeustaistelijan kannatusjoukot ja yllytys .....	64
9.2. Lapsen oikeus = isän oikeus? .....	68

9.3. Vastassa mielivaltaiset ja mielettömät naiset.....	71
9.4. Muuttuva isyys ja muuttumaton yhteiskunta.....	79
9.5. Etä-isä yhteiskunnallisen vastuun kantajana .....	82
10 POHDINTA.....	85
KIRJALLISUUS .....	92

## Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1: Perheet tyypeittäin 1990-2010, kpl. (Lähde: Suomen virallinen tilasto 2010.).....	4
Kuvio 2: Sosiaalilautakuntien vahvistamat sopimukset lapsen huollosta 1990-2010, kpl. (Lähde: THL 2010.).....	8
Kuvio 3: Selonteot kulttuurin rakentajina, esimerkkinä sosiaalinen sukupuolijärjestelmä. (Lähde: Jokinen et al. 1999, 23.).....	36
Taulukko 1: Sosiaalilautakuntien vuoden aikana vahvistamat elatussopimukset sekä sopimukset lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta 2001-2010, kpl. (Lähde: THL 2010.).....	7

# 1 JOHDANTO

Puhe isistä ja isyydestä on viime vuosikymmeninä kiihtynyt ja kantautunut laajalle sekä Suomessa että ulkomailla. Erityisesti eronjälkeinen isyys on noussut yhdeksi perhepolitiikan ja julkisen keskustelun suosituimmista aiheista. Avo- ja avioerojen lisääntymisen myötä yhä useampi isä asuu lapsistaan erillään. (Hokkanen 2005, 158; Kuronen 2003, 108). Viime vuosikymmeninä on hoivakeskustelussa korostettu isän merkitystä lapsen kehityksessä ja isyyspolitiikassa puolestaan ajettu isien oikeuksia lainsäädännöllisin keinoin. Toisaalla isyystutkijat ja miesasialiikkeiden edustajat ovat ilmaisseet huolta isien asemasta ja heidän vanhemmuutensa toteutumisesta eron jälkeen. (Rantalaiho 2003, 202; Skevik 2006, 117.) Samalla etä-isät ovat aktivoituneet ja ilmaisseet tyytymättömyyttään vallitseviin lapsen huoltoratkaisuihin ja sukupuolistuneisiin käsityksiin vanhemmuudesta (Hawthorne & Lennings 2008; Hänninen 2008). Eronjälkeisestä isyydestä on tullut lähes universaali aihe, joka on eri tahojen käsittelyssä saanut sekä synkkiä että valoisia sävyjä.

Vaikka katseet ovat kääntyneet isiin ja isyyteen, eronjälkeistä isyyttä on tutkittu yllättävän vähän erityisesti Suomessa, jossa kokemuspainotteinen tutkimus on jäänyt lähinnä opinnäytetöiden tasolle (mm. Anttila 2008; Hänninen 2008; Plihtari 2010). Kansainvälisissä tutkimuksissa taas eroisyyttä on lähestytty useimmiten elatusvelvollisuuden tai lasten tapaamisten näkökulmasta. Suurimmassa osassa eroisyydestä tehdyistä tutkimuksista on käytetty aineistonkeruumenetelmänä yksilöhaastatteluja sekä analyysivälineenä aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Internetin hyödyntäminen aineiston keruussa on ollut hyvin harvinaista – kirjallisuuskatsauksen perusteella vain yhdessä tutkimuksessa on käytetty aineistona internetin keskustelupalstojen sisältöä (Irit-Erera & Baum 2009). Suomessa eronjälkeistä isyyttä ei ole lähestytty aiemmin tästä näkökulmasta.

Internet ja siellä ylläpidettävät keskusteluareenat toimivat matalan kynnyksen palveluna ja vertaistuen lähteenä niille isille, joita sosiaalipalvelut eivät syystä tai toisesta tavoita. Etä-isien taipumusta alikäyttää sosiaalipalveluja selitetään negatiivisilla ennakoasenteilla, puutteellisella palvelutarjonnalla sekä miesten taipumuksella hakeutua palveluihin vasta äärimmäisessä hädässä (Irit Erera & Baum 2009; Lehr &

Macmillan 2001; Nyqvist 2006, 123, 166). Etä-isien verkkokäyttäytymistä ja verkossa jaettavia, sosiaalipalveluja koskevia asenteita tutkimalla voidaan siis kuulla niiden eronneiden isien ääni, jotka muuten jäisivät sosiaalipalvelujen ulottumattomiin. Verkkokeskustelujen kautta on mahdollista kartoittaa etä-isien kuvaa sosiaalipalveluista ja sen epäkohdista, joihin voidaan tutkimusten perusteella puuttua. Tutkimuksella voidaan myös lisätä sosiaalityöntekijöiden ymmärrystä etä-isyyteen liittyvästä problematiikasta sekä mahdollisesti kasvattaa viranomaisten valmiuksia mieserityiseen työskentelyyn.

Tämä pro gradu -tutkielma on jatkoa kandidaatin tutkielmalleni, jossa kartoitin teoreettisen uudelleen erittelyn kautta tutkimuksissa toistuvia eron jälkeisen isyyden haasteita ja niiden taustoja. Tutkimusprosessin myötä korostuivat erityisesti isän tuen tarve eroprosessin aikana sekä eronneen isän asema sosiaalityössä. Jatkotutkimuksen tarve puolestaan kohdistui erityisesti internetin keskustelufoorumeihin, koska niitä on käytetty lähteenä vain yhdessä kansainvälisessä tutkimuksessa (Irit Erera & Baum 2009).

Haen tutkielmassani vastausta siihen, millaista puhetta etä-isyydestä ja sosiaalityöntekijöistä internetin keskustelufoorumeilla tuotetaan. Tutkin sitä, millaiseen asemaan etä-isät asetetaan, millaista toimijuutta heille tarjotaan ja millaista vastaroolia sosiaaliviranomaisille rakennetaan. Tutkielmani rakentuu siten, että käsittelen ensimmäiseksi perhemuutoksia ja erovanhemmuutta tilastojen ja lain valossa. Toiseksi käyn läpi eronjälkeisen isyyden kehitystä historiallisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa sekä isyyttä ohenevana tai vahvistuvana vanhemmuutena. Kolmanneksi syvennyn erovanhemmuuden ja sukupuolen kytkentöihin, eroon miehen kriisinä sekä mieserityiseen sosiaalityöhön. Neljänneksi erittelen etä-isyydestä tehtyjä aikaisempia tutkimuksia ja niiden tuloksia. Viidenneksi esittelen tutkielmani aineiston ja menetelmät kysymyksineen. Viimeisenä käyn läpi tutkimukseni tulokset ja päätän tutkielmani pohdintaan.

## 2 MUUTTUVA PERHE

Seuraavaksi käsittelen muuttuvaan perheeseen liittyvää teoreettista keskustelua. Selvitän lyhyesti perheiden moninaistumista ja erovanhemmuutta: miten eron jälkeinen vanhemmuus määritellään laissa ja millaisiin lapsen huolto- ja asumisratkaisuihin äidit ja isät tilastojen mukaan päätyvät eron jälkeen. Tarkastelen myös lyhyesti lapsen huollon, asumisen ja tapaamisoikeusasioiden tilastoitua riitautumista.

### 2.1 Muuttuvat arvot, moninaistuvat perheet

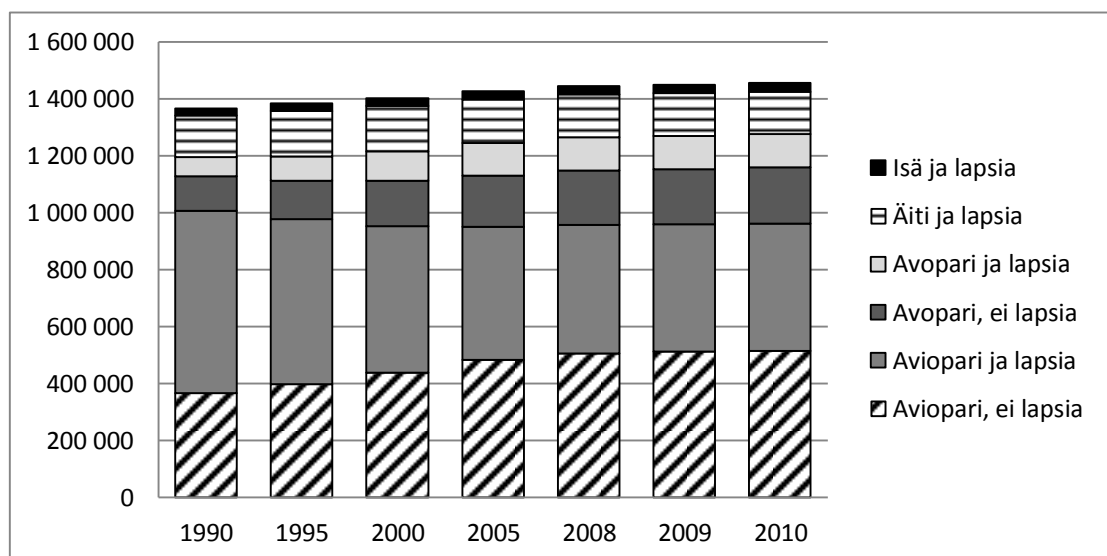
Avo- ja avioerojen lisääntyminen viime vuosikymmeninä on ollut maailmanlaajuisesti huolen ja keskustelun aiheena (Bailey & Zvonkovic 2003, 60; Kruk 1994, 15; Skevik 2006, 114). Eroa pidetään koko perhettä kuormittavana kriisitapahtumana, joka koskettaa perheenjäsenten kautta myös muuta sosiaalista verkostoa kuten vanhempien sukulaisia ja ystäviä. Ydinperheen sisällä eron vaikutukset ulottuvat monille elämän eri osa-alueille: taloudellinen tilanne saattaa muuttua, vanhemmat sopivat asumisjärjestelyistä ja neuvottelevat omaisuudenjaosta. Jo eroprosessi sinänsä ja ajatus ydinperheen hajoamisesta verottaa kaikkien osapuolien henkisiä voimavaroja. (Tuomi 2008, 22–23.) Erityistä huolta herättää lapsen asema erossa ja toisen vanhemman, yleensä isän, poissaolon vaikutukset lapsen psyykkiseen hyvinvointiin, sopeutumiseen ja erosta toipumiseen. Toisaalta julkisuudessa puhkeaa silloin tällöin väittelyjä lapsen tarpeesta kahteen vanhempaan ja miehen malliin. (Rantalaiho 2003, 218.) Perinteisen perheasetelman ensisijaisuutta on murrettu yhteiskunnallisessa arvoremontissa 1960-luvulta lähtien (Huttunen 2001, 37).

Ydinperheen ja avioliiton merkitys on vähentynyt ja perhettä koskevat arvot ovat viime vuosikymmeninä kokeneet suuria muutoksia. Individualismin eli yksilöllistymisen myötä avioituminen ja perheen perustaminen eivät enää perustu velvollisuuteen vaan tahtoon ja valintaan. Koska avioliitto ei enää yksiselitteisesti rakennu taloudellisten tekijöiden tai sosiaalisten odotusten varaan vaan emotionaaliseen siteeseen, eroriski on paradoksaalisesti suurempi. Kun parisuhdetta kannatellut rakkaus loppuu, eroaminen näyttää varteenotettavana vaihtoehtona. Arvomuutokset ovat ulottuneet myös sukupuolikäsityksiin ja perheen sukupuolijärjestelmään. Miehen ja naisen välinen tasa-arvo on hämähäyttänyt vanhemmuuden perinteisten vastuualueiden rajoja mutta myös



edistänyt naisten työssäkäyntiä ja taloudellista riippumattomuutta. (Huttunen 2001, 37–39, 45.) Myös sateenkaariperheiden nouseminen yleiseen keskusteluun on monipuolistanut perhekäsityksiä ja toisaalta myös monimutkaistanut isyyden ja vanhemmuuden määrittelyä. Samaa sukupuolta olevien vanhempien lapsella voi olla sekä biologiset että sosiaaliset vanhemmat, jotka toteuttavat vanhemmuuttaan monimuotoisessa, hierarkkisessakin perheverkossa. (Jämsä 2004, 235–236.) Isyyden ja vanhemmuuden määrittelyn on tällöin ulotuttava perinteisten käsitysten ulkopuolelle.

Perinteinen perhemalli on harvinaistunut. Yhä useampi lapsi syntyy naimattomalle pariskunnalle, jolle eroamisen kynnyks on avioliitossa eläviä matalampi. Lisäksi monet eronneet vanhemmat löytävät usein tahoillaan uuden kumppanin ja muodostavat uusperheitä, joissa voi olla lapsia molempien entisistä liitoista ja lisäksi yhteisiä lapsia. Jos yhteisiä lapsia ei ole, uusperheen eroriski on suurempi kuin niissä perheissä, joissa on vähintään yksi yhteinen lapsi. (Tuomi 2008, 15–16.) Vuoden 2010 lopussa uusperheitä oli noin 53 000 (Suomen virallinen tilasto 2010). Perhemuutokset näkyvät myös tilastoissa. Kuvio 1 nähdään, että samalla kun avioparin ja lasten muodostamien perheiden osuus kaikista perheistä on kahdenkymmenen vuoden aikana pienentynyt, sekä lapsettomiin avopariin että avoparin ja lasten muodostamien perheiden määrä on lisääntynyt. Yhden vanhemman ja lasten muodostamien perheiden määrässä ja sukupuolistuneisuudessa ei sen sijaan ole tapahtunut juurikaan muutoksia. Harvinaisin perhemuoto on yhä isän ja lasten muodostama perhe.



**Kuvio 1: Perheet tyyteittäin 1990-2010, kpl. (Lähde: Suomen virallinen tilasto 2010.)**

## 2.2 Erovanhemmuus lainsäädännössä ja tilastoissa

Vuonna 2005 noin 17 300 lapsiperheen vanhempaa muutti eri osoitteisiin Suomessa (Kartovaara 2007, 91; Tuomi 2008, 5 mukaan). Eroprosessin aikana vanhempien tulee sopia lapsen huoltoa ja asumista koskevista järjestelyistä. Vanhemmat voivat päätyä yhteishuoltoon, jolloin he vastaavat lapsen huollosta ja asioista yhdessä, tai uskoa lapsen huollon toiselle vanhemmalle, jolloin on kyse yksinhuollosta. Vanhempien on sovittava myös siitä, kumman luokse lapsi jää asumaan, jos vanhemmat eivät asu samassa taloudessa. Yhtenä vaihtoehtona on vuoroasumisesta sopiminen: tällöin lapsi asuu vuoroviikoin molempien vanhempiensa luona tasapuolisesti. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta säädetty laki sisältää myös lapsen oikeuden tavata muualla asuvaa vanhempaansa. Vanhempien tulee turvata ja toteuttaa tapaamisoikeus lapsen edun mukaisesti. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361.)

Lisäksi eron yhteydessä on turvattava lapsen oikeus riittävään elatukseen, josta säädetään erikseen laissa. Lain tarkoituksena on turvata lapsen kehitystason mukaisten, aineellisten ja henkisten tarpeiden tyydyttäminen, lapsen tarvitsema hoito ja koulutus sekä tästä aiheutuvat kustannukset. Mikäli lapsi ei pysyvästi asu toisen vanhempansa luona, voidaan sosiaaliviranomaisen vahvistamalla sopimuksella tai oikeuden päätöksellä määritellä lapselle suoritettava elatusapu ja sen määrä. Vanhempien elatuskykyä arvioitaessa huomioidaan vanhempien iän, työkyvyn ja käytettävissä olevien varojen lisäksi heidän mahdollisuutensa osallistua ansiotyöhön sekä lakiin perustuva muu elatusvastuu. Lisäksi huomioidaan lapsen oma kyky ja mahdollisuudet vastata elatuksestaan itse sekä ne seikat, jotka eivät aiheuta kustannuksia vanhemmille tai niiden vaikutus on vähäinen. (Laki lapsen elatuksesta 704/1975.)

Koska lapsen elatusta koskevassa lainsäädännössä määritellään vain yleisesti ne tekijät, jotka vaikuttavat lapsen elatukseen, lain puitteissa ei ole mahdollista tarkkaan laskea elatusavun määrää. Tästä syystä oikeusministeriö on julkaissut erillisen ohjeen, jonka avulla elatusavun määrää voidaan arvioida (Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi 2007). Ohjeella ei kuitenkaan ole lainsäädännöllistä asemaa, joten kyseessä on ainoastaan elatusavun määrän perusteita koskeva suositus. Ohjeen tavoitteena on ollut kuntien sosiaaliviranomaisten toiminnan yhtenäistäminen ja

elatusapuun oikeutettujen lasten sekä elatusvelvollisten yhdenvertainen kohtelu asuinpaikasta riippumatta. (Emt. 4–5.)

Lapsen huolto ja huoltajuus, lapsen oikeus tavata muualla asuvaa vanhempansa ja muualla asuvan vanhemman elatusvelvollisuus eivät ole toisistaan riippuvaisia vaan määräytyvät kukin omien lakiansa ja suositustensa mukaan. Vaikka toisella lapsen vanhemmista olisi yksinhuolto, lapsella on silti oikeus tavata etävanhempansa. Etävanhemmuus ei myöskään välttämättä tarkoita sitä, ettei etävanhemmalla olisi lapsen huoltoa. Yhteishuoltajuuteen päätyvät vanhemmat asuvat kuitenkin yleensä eri osoitteissa ja lapsen on oltava jommankumman luona kirjoilla, jolloin toisesta vanhemmasta tulee väistämättäkin lapsen etävanhempi.

Etävanhemmuus puolestaan ei automaattisesti tarkoita sitä, ettei etävanhemmalla olisi mahdollisuutta päättää lastaan koskevista asioista. Huolto- ja tapaamissopimukseen voidaan sisällyttää etävanhemman tiedonsaantioikeus, jolloin hänellä on oikeus saada lastaan koskevia tietoja erikseen määriteltäviltä viranomaisilta. Sopimuksessa voidaan määritellä myös etävanhemman oikeudet vaikuttaa lasta koskevaan päätöksentekoon. Riitatilanteissa myös tuomioistuimien voi niin sanotulla työnjakomääräyksellä ratkaista etävanhemman oikeudet lasta koskevassa päätöksenteossa sekä antaa määräyksen, jonka mukaan etävanhemmalla on oikeus saada lasta koskevia tietoja tietyiltä, erikseen nimettäviltä viranomaistahoilta, mikäli se on lapsen edun mukaista. (Gottberg 2008, 168–170.) Ihanteellisinta kuitenkin olisi, että vanhemmat kykenisivät ratkaisemaan nämä asiat ilman tuomioistuimen väliintuloa.

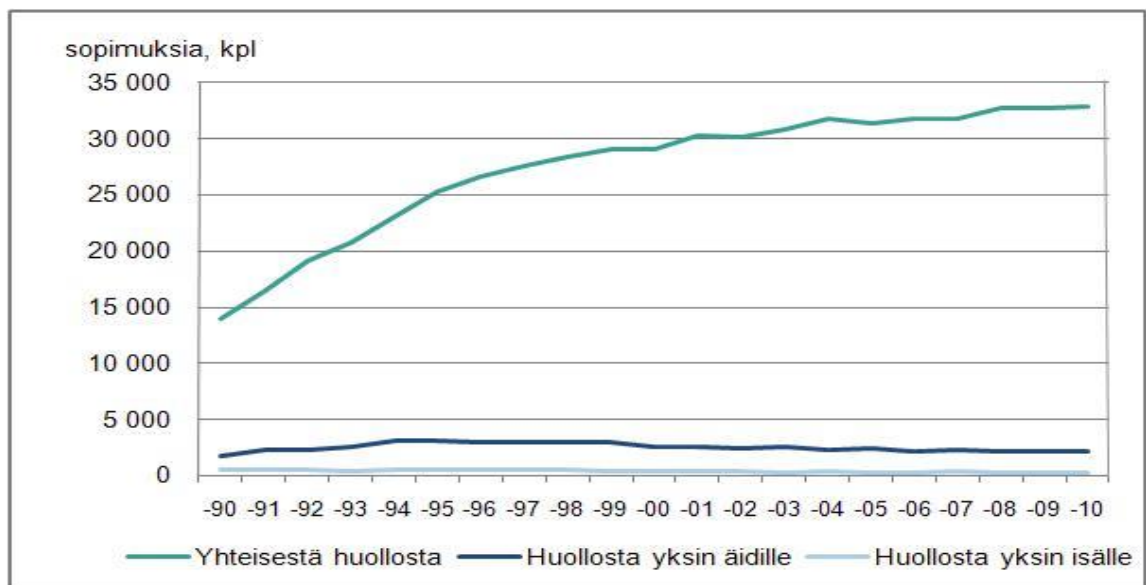
Laki lapsen huollosta on melko suoraviivainen ja mahdollistaa joko yksin- tai yhteishuoltajuuden. Tapaamisoikeudesta taas ei ole olemassa tiettyä kaavaa tai määritelmiä tapaamisten laajuudesta, joten käytännössä tapaamisista voidaan tehdä hyvinkin yksilöllisiä sopimuksia ja käytännön toteutuksia. Laajimmillaan tapaamisoikeus voi toteutua vuoroviikkojärjestelyinä, jolloin lapsi tapaa vanhempiaan yhtä paljon ja käytännössä asuu vuoroviikot eri osoitteissa. Yleisin käytäntö on ollut se, että lapsi tapaa etävanhempansa joka toinen viikonloppu sekä juhlapyhinä ja loma-aikoina erikseen sovitusti. Näiden kahden käytännön välillä on yhtä monta ratkaisua kuin on perheitäkin. Periaatteessa vanhemmat voivat myös jättää kokonaan sopimatta tapaamisista siten, että ne toteutetaan vapaamuotoisesti, mutta tällainen ratkaisu

soveltuu vain hyvin yhteistyökykyisille vanhemmille eikä ole paras mahdollinen lapsenkaan kannalta. Kun tapaamissopimukset ovat selkeitä ja tapaamiset tarkkaan kelloitettuina, on vähemmän sijaa erimielisyyksille ja tapaamisten riitautumiselle. (Gottberg 2008, 170–172.)

**Taulukko 1: Sosiaalilautakuntien vuoden aikana vahvistamat elatussopimukset sekä sopimukset lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta 2001-2010, kpl. (Lähde: THL 2010.)**

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
<b>Elatusapusopimuksia</b>	<b>34 808</b>	<b>35 646</b>	<b>36 111</b>	<b>35 056</b>	<b>34 559</b>	<b>33 573</b>	<b>35 237</b>	<b>35 693</b>	<b>39 643</b>	<b>42 598</b>
<b>Sopimukset lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta</b>	<b>38 048</b>	<b>38 313</b>	<b>39 331</b>	<b>40 052</b>	<b>40 124</b>	<b>40 676</b>	<b>41 552</b>	<b>42 792</b>	<b>43 711</b>	<b>44 961</b>
joissa sovittu:										
- lapsen huollosta	33 333	33 019	33 747	34 466	34 102	34 230	34 359	35 241	35 224	35 269
- asumisesta										
äidin luona	14 601	14 983	15 748	15 005	15 125	14 215	14 661	14 670	14 902	15 297
isän luona	3 135	3 454	3 710	3 205	3 405	3 020	3 282	3 065	3 138	3 257
- tapaamisoikeudesta	15 917	16 690	17 347	16 664	17 040	16 893	17 710	18 352	19 409	19 920

Suomessa vanhempien keskinäinen ja lapsen edun mukainen, huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskeva sopimus voidaan vahvistaa sosiaalitoimessa, mikäli vanhemmat niin haluavat. Vuonna 2010 sosiaalilautakunnat vahvistivat lähes 45 000 lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevaa sopimusta (taulukko 1). Tehtyjen sopimusten määrä on kasvanut yli 15 prosentilla vuosien 2001 ja 2010 välillä. Eniten muutosta on tapahtunut elatus- ja tapaamisoikeussopimuksissa: elatussopimusten määrä on lisääntynyt 17 prosenttia, tapaamisoikeussopimusten määrä puolestaan jopa 20 prosenttia. Ilmiön taustalla lienee isien eronjälkeisen roolin korostuminen. Ensinnäkin isien oletetaan ottavan enemmän vastuuta lapsistaan elatuksen muodossa ja toisaalta tapaamisoikeussopimusten määrän kasvu saattaa heijastella myös isien omaa aktivoitumista eronjälkeisessä vanhemmuudessa. Tästä huolimatta asumissopimuksissa ei kymmenessä vuodessa ole tapahtunut suuria muutoksia. Lapsen asumisen sopiminen äidin luokse on pysytellyt huomattavasti yleisempänä vaihtoehtona isän luona asumiseen nähden. Myös yksinhuollon määräytyminen on jo pitkään ollut vahvasti sukupuolittunutta (kuviokuva 2). Toisin sanoen lapsen huollossa on 1990-luvulta lähtien päädytty useammin äidin kuin isän yksinhuoltoon. Toisaalta voidaan huomata, että yhteishuolto on koko ajan pysytellyt yleisimpänä vaihtoehtona ja kasvattanut suosiotaan kahdessakymmenessä vuodessa. Yhteishuoltosopimuksia tehtiin vuonna 2010 yli kaksi kertaa enemmän kuin vuonna 1990.



**Kuvio 2: Sosiaalilautakuntien vahvistamat sopimukset lapsen huollosta 1990-2010, kpl. (Lähde: THL 2010.)**

Kun vanhemmat ovat erimielisiä lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyvistä asioista, sopimus voidaan viedä käräjäoikeuden ratkaistavaksi. Vuosittain käräjäoikeudessa käsitellään arviolta lähes 4000 lapsen huoltoon, asumiseen ja tapaamisoikeuteen liittyvää asiaa joko avioerohakemuksen yhteydessä liitännäisasiana tai erikseen ns. varsinaisasiana (Valkama & Litmala 2006, 1, 23.) Käräjäoikeudessa varsinaisasiana käsitellyistä lapsen huoltoon, asumiseen ja tapaamisoikeuteen liittyvistä asioista lähes 70 prosenttia on niin sanottuja huoltoriitatapauksia, joissa kysymykset lapsen huollosta ovat ajautuneet riitaiseen, pitkittyneeseen oikeustaisteluun. Avioerohakemuksen yhteydessä käsitellyistä asioista vain hieman yli 20 prosenttia on riitaisia. Kun hakijana on lapsen lähivanhempana toimiva äiti, hän vaatii ensisijaisesti yksinhuoltoa, lapsen asumista äidin luona, tapaamisoikeuden rajoittamista tai valvottuja tapaamisia. Etä-isän ensisijaisena vaatimuksena taas on tapaamisoikeuden laajentaminen tai vahvistaminen. Huoltoriita on myös tyypillisimmillään lähivanhempana toimivan äidin ja etä-isän välinen (75 %). (Emt. 29, 40–42.) Vuonna 2005 Suomessa oli 125 000 etä-isää ja vain 19 000 etä-äitiä (Kartovaara & Säkkinen 2007, 113; Tuomi 2008, 23 mukaan).

### 3 ISYYDEN KEHITYSSUUNNAT

Tässä luvussa avaan muuttuvaa isyyttä, sen merkityksiä ja siihen liittyviä käsitteitä. Esittelen eronjälkeisen isyyden määrittelyä, jonka jälkeen tarkastelen isyyden nousemista julkisen huomion kohteeksi yhteiskunnallis-historiallisessa kontekstissa. Lopuksi käsittelen isyyden ja eronjälkeisen isyyden kehityksen haarautumista kohti ohenevaa tai vahvistuvaa vanhemmuutta.

#### 3.1. Eronjälkeisen isyyden määrittelyä

Tutkimukseni ankkuroituu muuttuvaan isyyteen ja sen tematiikkaan. Uuden isyyden käsite on muotoutunut puheessa muuttuvasta isyydestä, jolle on eri yhteyksissä annettu sekä positiivisia että negatiivisia kehityssuuntia. Isyyden muuttuminen itsessään on myös kyseenalaistettu ja isyyden jakamista mustavalkoisesti entisajan ja nykyajan isyyteen on arvosteltu. Tällaisessa asetelmassa ”vanha” isyys saattaa näyttäytyä ei-toivottavana vanhemmuutena, joka on ikään kuin lakaistava sivuun ”uuden”, paremman isyyden tieltä. Kriittisessä keskustelussa muutospuheelle on annettu jopa isätutkimusta perusteleva funktio. (Aalto 2004, 76.)

Vaikka isyyksiä on ja on ennenkin ollut vähintään yhtä monta kuin itse isiäkin, isyys on saanut ajan taitteessa erilaisia merkityksiä ja siitä on puhuttu eri tavoin yhteiskunnallisten muutosten yhteydessä. Vaikka isyys sinällään ei olisikaan perinpohjaisesti muuttunut, yhteiskunnalliset ja ajalliset muutokset ovat heijastuneet paitsi puheeseen isyydestä myös miesten omaan isyyteen. (Tuomi 2008, 31.) Erityisesti eronjälkeinen isyys on ollut yhteiskunnallisen huomion kohteena, ja etä-isyyttä on määritelty eri tavoin näkökulmasta ja ajasta riippuen. Seuraavaksi erittelen etä-isyyteen liittyviä käsitteitä ja tarkastelen etä-isiä vanhempina eron jälkeen.

Isästä tulee eron myötä yleensä se lapsistaan erillään asuva vanhempi, jonka tehtävää ja toimintaa rakennetaan eri tavoin käsitteiden kautta. Suomessa termi *viikonloppuisä* on ollut kansankielessä yleinen, mutta suppeudessaan käsite kaventaa isän ja lasten väliset tapaamiset pelkästään viikonloppuisin tapahtuviksi vierailuiksi. Muita mahdollisia termejä ovat *tapaajavanhempi* tai *tapaaja-isä*. (Huttunen 2001, 99.) Etä-isän taloudellista vastuuta puolestaan korostaa termi *elatusvelvollinen* (Broberg & Hakovirta

2009, 188). Suurimmassa osassa tutkimuksista käytetään nykyään melko yleistä *etä-isän* käsitettä, jolla eronnut isä positioidaan lapsistaan erillään asuvaksi, muttei psykologisesti etäiseksi vanhemmaksi. *Etä-isän* vertailukohtana käytetään usein *lähi-äitiä*, jolla tarkoitetaan lapsen kanssa samassa taloudessa asuvaa etä-isän entistä kumppania. (Broberg & Hakovirta 2009, 187; Huttunen 2001, 99.)

Myös Suomen rajojen ulkopuolella etä-isyyteen liittyvien käsitteiden kirjo on laaja. Ruotsissa lapsistaan erillään asuvasta, mutta lapsiaan säännöllisesti tapaavasta isästä käytetään yleisesti nimitystä *deltidspappa* eli osa-aikainen isä (Johansson 2004, Tuomi 2008, 30 mukaan). Englannin kielessä puolestaan lapsistaan erillään asuvaan isään viitataan käsitteellä *non-resident(ial) father* (isä, joka ei asu lapsensa kanssa samassa taloudessa). Kun äidillä on lapsen yksinhuolto, isästä käytetään nimitystä *non-custodial father* (isä, jolla ei ole lapsensa huoltoa). Kun puhutaan isistä, jotka ovat jättäytyneet eroperheen ulkopuolelle, käytetään käsitteitä *absent father* eli poissaoleva isä tai *disengaged father* eli vapaasti käännettynä (perheestään) irtisanoutunut isä. (mm. Bailey & Zvonkovic 2003; Dudley 1991; Kruk 1994.) Suomenkielinen vastine näille termeille voisi olla *poissaoleva* tai *sitoutumaton isä* (Ks. Broberg & Hakovirta 2009).

Kun käsitteiden joukosta siirrytään yksilötasolle ja etä-isiin vanhempina, voidaan rakentaa tyypiesimerkki suomalaisesta eronneesta miehestä. Hän on yksin asuva etä-isä, joka tapaa lastaan yleensä joka toinen viikonloppu sekä sovittuina juhlapyhinä ja lomilla pidempiä aikoja kerrallaan. (Broberg & Hakovirta 2009; Tuomi 2008). Tyypillisellä etä-isällä on entisen puolisonsa kanssa lapsen yhteishuolto, johon on päädytty suhteellisen sopuisasti vanhempien yhteisellä päätöksellä. Yhteishuollosta huolimatta lapsen huoltajana toimii kuitenkin käytännössä lähi-äiti, jonka luona lapsi on kirjoilla. (Broberg & Hakovirta 2009; Santala 2009.)

Etä-isät toteuttavat vanhemmuuttaan moninaisin taustoin ja edellytyksin. Osalla etä-isistä on perheväkivaltatausta tai lähestymiskielto, jolloin tapaamisten ja yhteydenpidon rajoittaminen on perusteltua äidin ja lasten turvallisuuden takaamiseksi (Tuomi 2008, 33). Joillakin isillä vanhemmuutta rajoittaa vankeustuomio, joillakin isillä taas lasten huostaanotto ja sijoittaminen kodin ulkopuolelle. Valitettavasti on myös miehiä, jotka eivät alun perinkään ole olleet sitoutuneita vanhemmuuteen. Toiset miehet puolestaan ovat täysin tietämättömiä isyydestään.

Tämän tutkielman kohteena ovat ne miehet, jotka ovat avio- tai avoliitosta eronneita etä-isiä. Kyseessä ei kuitenkaan ole homogeeninen etä-isien joukko, vaan heidän vanhemmuuttaan muokkaavat monenlaiset tekijät ja muutokset eron jälkeen. Osa näistä etä-isistä päätyy ainakin muutamiksi vuosiksi yksineläjiksi ja toiset taas jakavat elämänsä uuden kumppanin kanssa. Yhä useampi eronnut isä elää myös uusperheessä, jolloin tasapainon säilyttäminen entisen ja nykyisen perheen välillä voi olla haasteellista. (Broberg & Hakovirta 2009, 197; Dudley 1991.) Uusperheellinen etä-isä tapaakin entisen liittonsa lapsia harvemmin kuin yksinasuva etä-isä. Myös lasten lukumäärä ja ikä vaikuttavat tapaamistiheyteen: mitä enemmän etä-isällä on edellisen liittonsa lapsia ja mitä nuorempia lapset ovat, sitä useammin etä-isä tapaa lapsiaan. Tapaamisilla on myös taipumus harventua erosta kuluvan ajan mukana. (Broberg & Hakovirta 2009.)

Suurin osa etä-isistä pyrkii kuitenkin pitämään yhteyttä lapsiinsa ja monelle heistä yhteydenpidon laajuus ja laatu eivät ole riittäviä (Bailey & Zvonkovic 2003; Broberg & Hakovirta 2009; Frieman 2002; Kruk 1994). Nyky-isät eivät enää tyydy perinteiseen asetelmaan, jossa etä-isän asema lapsen elämässä on minimoitu elatusvelvollisen ja satunnaisen tapaajan rooliin. Etä-isät kaipaavat arkista yhdessäoloa, vaikuttamismahdollisuuksia ja muutoksia perinteisiin käsityksiin isien velvollisuuksista ja oikeuksista. (Hawthorne & Lennings 2008; Hänninen 2008.)

### **3.2. Isän paikka perheessä ja yhteiskunnassa**

Isyyden ja isyyspuheen kehitystä voidaan tarkastella yhteiskunnallis-historiallisessa kontekstissa, jonka valossa isyys on vähitellen siirtynyt yleisen huomion ja kiinnostuksen kohteeksi. Vielä 1950-luvulla vallitsi melko yleinen ja korkealle arvostettu perheideologia, jonka mukaan äidin ihanteellisin paikka oli kotona yksityisellä alueella hoitamassa lapsia ja taloutta samalla kun isä kävi julkisella puolella töissä tienaamassa ”leivän pöytään” (Huttunen 2001, 44). Tätä perheasetelmaa kutsuttiin myös Beckerin tasapainotilaksi. Beckerin ideologiaa kuvasivat perheenisän elättäjän roolin ja kotiäidin aseman lisäksi avioituminen hyvin nuorena, korkeat lapsiluvut ja avioerojen alhainen lukumäärä. (Esping-Andersen 2009, 10–14.) Nämä kaikki ilmiöt perustuivat nimenomaan yhteiskunnallisten tehtävien



sukupuolisidonnaisuuteen eli miehen taloudelliseen ja yhteiskunnalliseen vastuuseen ja naisen hoivasidonnaiseen kotirooliin.

Sotienjälkeisessä Suomessa alettiin pian toteuttaa ajatusta hyvinvointivaltiosta, jossa myös äideillä olisi mahdollisuus valita, kouluttautua ja työllistyä kodin ulkopuolelle. Siten ajankohtaiseksi tuli lastenhoidon järjestäminen ja vähitellen myös isän rooli äidin työssäkäynnin tukijana. (Vuori 2001, 23, 30.) Työssäkäyvät äidit ja heitä avustavat isät toimivat välineellisesti valtion ja sen talouden hyväksi. He edustivat hyvinvointivaltion uusia arvoja kuten individualismia sekä miehen ja naisen tasa-arvoista asemaa perheessä ja yhteiskunnassa. Hyvinvointivaltion rakentamishankkeen nostattamat pölyt kohottivat siis ikään kuin sivutuotteena isyyden julkisen ja perhepoliittisen kiinnostuksen kohteeksi. (Mykkänen & Aalto 2010, 30.)

Miehen ja naisen välinen tasa-arvo nousi yhdeksi 1960- ja 1970-lukujen keskeisimmistä teemoista. Tasa-arvokeskustelussa nostettiin varovaisesti esiin mahdollisuus, että mies kykenee myös naisen vastuualueelle paikannettuihin töihin kuten kodinhoitoon ja hoivatyöhön. Puhe isistä kotitöiden parissa ja lastenhoitajina ei kuitenkaan vielä Suomessa kantautunut kovin kauas ja liittyi yleensä naisten työssäkäynnin sekä itsenäistymisen mahdollistamiseen. (Vuori 2001, 43–44.)

Isien kannalta olennaisempia muutoksia olivat sen sijaan 1970-luvulla säädetty laki lapsen elatuksesta ja isyyden tunnustamisesta sekä 1980-luvulla säädetty laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Lisäksi vuonna 1985 äitiysrahan rinnalle luotiin lainsäädännössä isyys- ja vanhempainraha. 1980-luku onkin perhepoliittisten järjestöjen toimesta nimetty isän vuosikymmeneksi. (Emt. 31, 51.) Lainmuutokset ovat olleet isille suotuisia myös muualla Euroopassa ja Amerikassa: yhteishuolto tuli mahdolliseksi 1970-luvulla mm. Ruotsissa, Saksassa ja Puolassa ja 1980-luvun vaihteen Amerikassa mm. Kalifornian osavaltiossa (Kurki-Suonio 1999, 55, 241, 293; Malmi 2009, 321). Noista ajoista lähtien isyys on ollut yleisen keskustelun ja perhepoliittisen kiinnostuksen kohteena, ja 1990-luvulla keskusteluun nostettiin ”uuden isyyden” käsite (Huttunen 2001, 163).

### 3.3. Kohti uutta isyyttä ja isyyspuhetta

Kun keskustelu uudesta isyydestä ja isien aktivoimisesta ja aktivoitumisesta alkoi 1980-luvulla kiihtyä, muutospuhe herätti paljon kriittistäkin keskustelua. Isien nousua yli äidin ja äitiyden seurattiin huolestuneina ja isiä varoitettiin omaksumasta äidin roolia perheessä. Uutta, aktiivisempaa isyyttä syytettiin myös lisävastuun sysäämisestä äideille ja äitien aseman huonontamisesta. (Vuori 2004, 52–57.) Isät nähtiin joissakin yhteyksissä perheen ylimääräisinä lapsina, jotka tarvitsivat jatkuvaa valvontaa, ohjausta ja muistuttamista kotitöistä. Isän uusi rooli olikin aluksi toimia lähinnä äidin työtaakkaa keventävänä lisäresurssina ja ”varaäitinä”, jolle äiti delegoi kodin askareita. (Huttunen 2001, 164–165.) Radikaaleimmat feministit pitivät suurempana uhkana 1970- ja 1980-luvuilla tehtyjä lainmuutoksia, jotka mahdollistivat yhteishuollon vanhemmuuden muotona eron jälkeen Euroopassa ja Amerikassa. Yhteishuoltoa pidettiin salakavalana keinona ulottaa miesten valta naisten elämään myös eron jälkeen. (Malmi 2009, 321.)

Erityisesti feministisessä keskustelussa miesten aktivoitumisen ja aktivoimisen on nähty syrjäyttävän naiset ja vähentävän äitiyden merkitystä. Isien esiinmarssi on rinnastunut tilan valtaamiseen, äitien ja lasten kustannuksella. Äitien on kuvattu jäävän ”uusien” isien taustalle itsestään selväksi apuvoimaksi, jonka on oltava aina lähellä, saatavilla ja mahdollistamassa isien kehitystä. Tämän puolestaan on kuvattu pitävän yllä perinteisiä sukupuolirooleja ja -odotuksia. (Vuori 2004, 50.) Voidaan pohtia, onko näissä keskusteluissa olemassa oikeaa paikkaa isälle. Pitäytyessään perinteisen miehen roolissa, etäisenä elättäjänä ja toissijaisena hoivaajana, isä on esteenä naisten työssäkäynnille ja irrottautumiselle miehen hegemoniasta. Aktivoituessaan ja omaksuessaan äidille perinteisesti annettua hoivaroolia isä on niin ikään esteenä naisten itsenäistymiselle.

Uuden isyyden diskurssi on herättänyt keskustelua myös miehisisyyden uhanalaisuudesta. Pohjoismaissa ja muualla maailmassa alettiin 1980-luvulla puhua ”pehmoisyydestä” ja naisellistuvista miehistä. ”Kunnon” isyyden koettiin olevan kriisissä, naisellistumassa ja menettämässä asemansa perheen arvovaltaisena johtohahmona. Isä ei enää ollutkaan etäinen, patriarkaalinen auktoriteetti ja viimeisen sanan mylvähtävä perheenpää vaan lempeä ”isukki” ja ”tossun alla” oleva puoliso. (Huttunen 2001, 167–168; Hänninen 2008, 12.) Vaikka yleisessä keskustelussa pehmoisät herättivät lähinnä hilpeyttä, miehet

alkoivat itse antaa arvoa lasten kanssa aikaa viettävälle isälle ja hänen uhrautumiselleen. (Anttila 2008, 65; Mäkinen 1998, Huttunen 2001, 167 mukaan).

Nykyään vanhemmuuden äidin kanssa aktiivisesti jakava, kodin arkeen osallistuva ja lapsia hoivaava isä lähes ihanne ja isyyspolitiikan silmäterä (Aalto 2004, 84; Rantalaiho 2009, 202). Isän aktiiviseen läsnäoloon ja hoivaan on liitetty myönteisiä vaikutuksia lapsen psyykkisen hyvinvoinnin, kasvun ja kehityksen kannalta (Broberg & Hakovirta 2009, 186). Psykoanalyttisessä keskustelussa isä on nähty lapselle tärkeänä vaikuttajana lapsen sukupuoli-identiteetin kehittämisessä. Psykososiaalisessa keskustelussa on puolestaan nostettu esille isän hoivan merkitys ja sen erottautuminen äidin hoivasta. Vaikka isän- ja äidinhoiva ovat herättäneet kiivastakin kilpailevaa ja jompaakumpaa priorisoivaa keskustelua, hoivan on kuitenkin lopulta katsottu olevan lapsen etu hoivaajan sukupuolesta riippumatta. (Vuori 2001, 222).

Isän merkitys korostuu erityisesti perheessä tapahtuvien muutosten keskellä. Lapselle vanhempien ero on erityisen vaikea tapahtuma, jonka traumaattisuutta ja negatiivisia vaikutuksia voidaan vähentää varmistamalla vanhemmuuden jatkuminen eronkin jälkeen. Isän läsnäolo ja osallistuminen perheen arkeen eron jälkeen on useimmiten lapsen edun mukaista, perheen yksilöllinen tilanne huomioon ottaen. (Kääriäinen ym. 2004, 40–41.) Kaikissa eroperheissä yhteishuoltajuudelle ja lapsen isän osallisuudelle ei kuitenkaan ole riittäviä edellytyksiä, esimerkiksi perheväkivallasta johtuen tai muista lapsen tai äidin turvallisuutta uhkaavista syistä (Kuronen 2003, 112). Isyyden eronjälkeistä jatkuvuutta korostettaessa on aina pidettävä mielessä myös *isien* yksilölliset elämäntilanteet ja valmiudet yhteishuoltajuuteen. Eroavat ja eronneet isät eivät ole isien yhtenäinen summa vaan joukko erilaisia yksilöitä, miehiä, perheenjäseniä ja vanhempia.

### 3.4. Oheneva ja vahvistuva isyys

Erityisesti isän vanhemmuutta määrittelee eroprosessin alkuvaiheessa vahvasti jo se, että isä muuttaa yleensä pois perheen yhteisestä kodista ja lapsi jää asumaan äidin luokse (Santala 2009, 138). Ero ei kuitenkaan merkitse isyyden katkeamista vaan perhe-elämän taitekohtaa, jossa isyyttä on määriteltävä uudelleen monien tekijöiden yhtälössä. (Tuomi 2008, 31). Ero edellyttää isältä ja isyydeltä vanhemmuuden rakentamista

vaihtoehtoisille ulottuvuuksille, joita ovat *biologisen, juridisen, sosiaalisen ja psykologisen* isyyden ulottuvuudet.

Sitä perinteisintä isyyttä edustaa *biologinen* isä, josta on tullut vanhempi aidon verisiteen kautta. *Juridisessa* isyydessä puolestaan painottuvat isän lailliset oikeudet ja velvollisuudet esimerkiksi lapsen huoltajuuden, isän elatusvelvollisuuden ja tapaamisoikeuden muodossa. (Huttunen 2001, 59–60; Tuomi 2008, 30.) *Sosiaalisen* ja *psykologisen* isän määritelmät taas rakentuvat isän ja lapsen välisen suhteen ympärille. *Sosiaalinen* isä jakaa arjen lapsen kanssa ja tarjoaa lapselle yhdessäoloa, hoivaa ja huolenpitoa. Jaetut kokemukset sekä isän ja lapsen välille rakentuva lämmin ja vastavuoroinen kiintymyssuhde mahdollistavat *psykologisen* isyyden muotoutumisen. Eron myötä isyyden *sosiaalisen* ulottuvuuden toteutuminen yleensä vaikeutuu, koska etä-isän ja lapsen yhteinen aika on rajoitettua. Äidin uudesta miesystävästä tai aviomiehestä sen sijaan voi tulla lapsen *sosiaalinen* isä. Etä-isyyksy voi kuitenkin rakentua *psykologisen* isyyden ulottuvuudelle, koska läheistä suhdetta lapseen on mahdollista pitää yllä aktiivisen yhteydenpidon ja yhteisen laatuajan kautta. (Huttunen 2001, 63–64; Kuronen 2003, 118.)

*Biologinen, juridinen, sosiaalinen ja psykologinen* isyys ovat isyyden eritasoisia ulottuvuuksia ja erilaisia isyyden toteuttamisen tapoja, jotka voivat esiintyä yhtä aikaa, vuorotellen tai toisiaan seuraten isän elämässä elämäntilanteen ja perhemuutosten mukaan (Huttunen 2001, 149–153). Isyyden kehityksellä ja nykyajan isyyspuheella voidaan lisäksi nähdä kaksi hyvin erilaista suuntaa: *oheneva* ja *vahvistuva* isyys. *Ohenevalla* tai *etääntyvällä* isyydellä tarkoitetaan yleensä biologisuuteen tai juridisuuteen perustuvan perinteisen isyyden etääntymistä tai katkeamista. (Huttunen 2001; Tuomi 2008.) Yksi konkreettisimmista ja ajankohtaisimmista ohenevan tai etääntyvän isyyden tuottajista on avo- tai avioeroprosessi, jonka seurauksena lapsi jää yleensä asumaan äitinsä luokse ja isä saattaa vähitellen vetäytyä tai tulla syrjäytetyksi eroperheestään (Rantalaiho 2009, 217; Tuomi 2008, 31). Perinteistä, työhön suuntautuvaa isyyttä ennen eroa toteuttaneella isällä on suurempi riski etääntyä perheestään eron jälkeen (Tuomi 2008).

Ohenevan isyyden vaihtoehtoisena kehityssuuntana on *vahvistuva* isyys, jota määrittävät hoivaavuus, sitoutuneisuus isyyteen, saatavilla olo ja vastuullisuus. *Vahvistuva* isyys ilmenee *osallistuvana* ja *hoitavana* isyytenä tai *hoiva-isyytenä*.

(Huttunen 2001, 152; Tuomi 2008, 96.) *Osallistuvan* isyyden kehitysjuuret ulottuvat 1970-luvulle, jolloin isästä haluttiin avustaja tai tuuraaja työssäkäyvälle ja itsenäistyvälle äidille. (Vuori 2001, 52–57). Osallistuva isyys voi edelleen kehittyä hoiva-isyydeksi, jossa isän hoiva ja hellyys nähdään luonnollisena isyyden osana. Hoiva-isyyttä eivät sido oletukset vanhempien sukupuoleen perustuvista erityistaidoista. Hoivan ajatellaan olevan isissä itsessään ikään kuin valmiina, mutta esiin tullakseen se saattaa vaatia rohkaisua ja irtiottoa sukupuoliroolien suhteesta, jotka säätelevät isyyden toteuttamista. (Huttunen 2001, 171–173.) Tutkimusten mukaan isät ovat nykyään entistä modernimpia perheen sukupuoliroolien suhteen ja kokevat perinteisen isyyden raamit täysipainoista vanhemmuutta rajoittaviksi. He hakevat aktiivisempaa roolia ydinperheessä ja eronjälkeisessä isyydessään. (Frieman 2002; Hawthorne & Lennings 2008.)

Uusi, hoitava ja aktiivinen isyys kytkeytyy kiinteästi jaetun vanhemmuuden käsitteeseen (Tuomi 2008, 96). Jaetulla vanhemmuudella tarkoitetaan molempien vanhempien tasa-arvoista osallistumista vastuunottoon ja lapsen hoitoon (Kääriäinen, Hämäläinen & Pölkki 2009, 39). Vanhemmuutta ei eriytetä vanhempien sukupuolen mukaan vaan sekä isän että äidin nähdään olevan kykeneviä sitoutumaan hoivatyöhön ja perheen pyörittämiseen (Huttunen 2001, 174–175). Vanhemmuus on siis äidin ja isän yhteinen projekti. Vaikka parisuhde päättyisi, ihanteellisessa tilanteessa vanhemmuus jatkuu jaettuna lapsen läheisten ihmissuhteiden säilyttämiseksi (Kääriäinen ym. 2009, 41). Myös Suomen rajojen ulkopuolella jaettu vanhemmuus on noussut ihanteellisimmaksi vanhemmuuden toteuttamisen muodoksi sekä ydinperheessä että eroperheessä. Erityisesti etä-isille jaettu vanhemmuus tarjoaa yhteishuollon muodossa toivotun mahdollisuuden säilyttää kontakti lapseen eronkin jälkeen. (Bailey & Zvonkovic 2003; Frieman 2002; Hawthorne & Lennings 2008; Kruk 1994.)

Isyys voi eron jälkeen kehittyä ja syvetä osallistuvasta isyydestä kohti hoivaavaa isyyttä. Toisaalta osallistuva isyys voi myös etäisyyden ja muiden tekijöiden seurauksena oheta niukaksi, etäännyväksi isyydeksi. (Tuomi 2008.) Tuomin (2008) mukaan hoiva-isyyttä ennen eroa toteuttaneilla isillä on lähes poikkeuksetta hyvät edellytykset jatkaa vahvaa isyyttään myös eron jälkeen. Eron myötä vähentyneen yhdessäolon ja lapsista luopumisen on kuitenkin havaittu aiheuttavan erityisen paljon emotionaalista painetta niille isille, jotka ovat olleet tiiviin sitoutuneita vanhemmuuteen

ennen eroa. Lapsista luopuminen voi olla niin vaikea kokemus, että erosta toipuminen pitkittyy ja isät ovat alttiimpia syrjäytymiselle ja perheestä etääntymiselle. Samassa tutkimuksessa todettiin myös, että eronjälkeinen tilanne voi syventää vanhemmuutta niillä isillä, jotka ovat ennen eroa olleet vähemmän sitoutuneita vanhemmuuteensa. Etäisyys voi tarjota heille ydinperhe-elämään verrattuna paremmat mahdollisuudet viettää kahdenkeskistä laatuaikaa lastensa kanssa. (Kruk 1994.)

Isyyden vahvistumiseen tai ohenemiseen vaikuttavat yksilölliset, perheen sisäiset ja muut sosiaaliset seikat, mutta myös yhteiskunnallis-kulttuuriset ja perhepoliittiset edellytykset eronjälkeisen isyyden toteuttamiselle. Jaetun vanhemmuuden ideologia ja aktiivisen hoivaisän ihanne tukevat eronjälkeisen isyyden säilymistä ja vahvistumista, mutta ne eivät julistuksina ja suosituksina välttämättä vaikuta eronjälkeiseen vanhemmuuteen käytännössä. Etä-isä ei lapsen huolto- ja asumisjärjestelyistä riippumatta ole oikeutettu perhepoliittisiin etuuksiin, jotka helpottaisivat hoivatyön jakamista ja arjen järjestelyjä eron jälkeen. Voidaan pohtia, heijastaako tämä hyvinvointivaltion ydinperheihannetta, jonka puitteissa etä-isyys ei ole oikeanlaista, perhepoliittisesti tuettavaa isyyttä. (Rantalaiho 2003, 224.)

## 4 SUKUPUOLISTUNUT EROVANHEMMUUS JA MIEHEN KRIISI

Tässä kappaleessa käsittelen erovanhemmuuden ja sukupuolen välisiä kytkentöjä. Käyn aluksi läpi erovanhemmuuden sukupuolistuneisuuden liittyvää jännitteistä keskustelua, jonka jälkeen erittelen sukupuolisopimuksen ja perinteisen maskuliinisuuden käsitteitä muutoskontekstissa. Tämän jälkeen tarkastelen erokriisiä ja auttamistyötä mieserityisyyden näkökulmasta.

### 4.1. Erovanhemmuuden ja sukupuolen jännitteet

Vanhemmuus ja sukupuoli ovat käsitteitä, joilla on luonnostaan vahva historiallinen, tilastollinen ja sosiaalinen yhteys. Vanhemmuus on jo biologisestakin näkökulmasta sukupuolistunutta, puhumattakaan sosiaalisiin sukupuolikäsityksiin perustuvista vanhemmuuden rooleista. Äitiys ja isyys ovat vanhemmuuksia, joihin on suhtauduttu ja joita on tarkasteltu läpi historian mieheyden ja naiseuden, maskuliinisuuden ja feminiinisuuden kontekstissa. Tässä kontekstissa myös aiemmin käsittelemäni uuden isyyden käsite on kehittynyt ja ottanut muotonsa. Vanhemmuuteen ja sukupuolirooleihin liittyviä kysymyksiä on korostettu erityisesti erotilanteisiin liittyvässä problematiikassa. Eron yhteydessä ydinperheen asetelma murtuu, vanhemmuudet eriytyvät ja erottuvat, ja vanhemmat tulevat tietoisiksi siitä, millaisia työnjakoja ja sukupuolirooleja perheessä on aiemmin toteutettu. Ydinperheen aikaisen ja eronjälkeisen vanhemmuuden sukupuolistuneisuus voi havainnollistua vasta silloin, kun asioita tarkastellaan perheen ulkopuolelta.

Eronjälkeisen vanhemmuuden sukupuolistuneisuus on ollut julkisen keskustelun kiistanalaisena aiheena jo pitkään, erityisesti uuden isyyden ja eronneiden isien oikeuskeskustelun yhteydessä. Erovanhemmuuden sukupuolistuneisuus on liitetty miesten kohtaamiin tasa-arvo-ongelmiin ja kysymyksiin isän yhtäläisistä oikeuksista ja kyvystä tarjota lapselle hoivaa ja huolenpitoa äidin tavoin. (Castrén 2009, 121.) Miesasialiikkeiden ja miestutkimuksen edustajat ovat viitanneet äidin ylivaltaa ja äitimyyttä ylläpitäviin keskusteluihin, joissa äidin ensisijaisuutta vanhempana perustellaan psykoanalyysin, maternalismin ja feminismin keinoin. Näissä keskusteluissa äidinhoiva näyttäytyy yliverlaisena, korvaamattomana ja ikuisena, ja

isänhoiva puolestaan toissijaisena tai jopa riskitekijänä lapsen kehitykselle (Lehtonen 2007, 52–53.) Isyyden epätasa-arvoa kuvaillaan ”lasiseinäksi vanhemmuudessa”, joka vertautuu naisten lasikattoon työelämässä (Sund 2007, 63).

Myös feministit ovat osallistuneet keskusteluun eronjälkeisen vanhemmuuden epätasa-arvosta, jonka he katsovat johtuvan osaltaan myös naisten alisteisesta asemasta ja miesten ylivallasta. Feminismin näkökulmasta nainen on sukupuolensa perusteella leimattu ensisijaiseksi vanhemmaksi, koska nainen perinteisesti synnyttää, hoivaa ja kasvattaa lapsen. Tämän maternalistisen lähestymistavan mukaan naiset ovat ensisijaisesti äitejä, vaimoja ja emäntiä, mikä johtaa siihen, että naiset ovat miehiin nähden alisteisessa asemassa ja heidän etunsa määrittyvät lasten edun kautta. Feministien mukaan tämän asetelman on toivottu muuttuvan isien aktivoitumisen ja isänhoivan merkityksen kasvun myötä, jolloin myös miesten ylivallan katsottaisiin romahtavan (Vuori 2010, 109–116.) Äidin ensisijaisuuden katsotaan johtuvan siis pohjimmiltaan miesten ylivallasta ja perinteisestä maskuliinisuudesta, johon eivät kuulu synnyttäminen, hoivatyö ja kotipainotteinen toiminta.

#### **4.2. Sukupuolisopimus, perinteinen maskuliinisuus ja muutos**

Erovanhemmuuden ja sukupuolen jännitteisyys perustuu pohjimmiltaan sukupuolten välisiin odotuksiin, normituksiin ja roolituksiin, joita pitävät yllä sosiaaliset, kulttuuriset ja yhteiskunnalliset käytännöt. Sukupuolten väliseen roolitukseen viitataan sukupuolisopimuksen, sukupuolijärjestelmän ja sukupuolijärjestyksen käsitteillä. Ne kaikki selittävät jaottelua, jolla määritellään miehen ja naisen väliset eroavuudet, velvoitteet ja arjen toteutukset eli ne tavat, joilla ollaan, toimitaan ja oletetaan toimittavan miehenä ja naisena parisuhteessa, perheessä ja yhteiskunnassa. Ruumiinfenomenologisessa tutkimuksessa puhutaan myös mies- ja naistapaisuudesta eli siitä, mitä miehen ja naisen on *tapana* tehdä tai mitä heidän oletetaan tekevän. (Julkunen 2010, 15–20, 157; Hokkanen 2005, 30–31.)

Sukupuolten kuvataan järjestyvän tiettyjen odotusten ja periaatteiden mukaan, miehen ja naisen välisen, implisiittisen sopimuksen puitteissa. Sukupuolisopimukseen liittyy vahvasti myös heteronormi eli oletus kahden erilaisen, miehen ja naisen, liitosta. Nämä kaksi sukupuolta ja sukupuolen toteuttamisen tapaa kantavat erilaisia, toisiaan



täydentäviä velvollisuuksia ja oikeuksia, jotka toteutuvat heteronormin mukaan parhaiten miehen ja naisen välisessä avioliitossa. (Julkunen 2010, 15–18.)

Perinteisessä perheasetelmassa avioliitossa olevat äiti ja isä toimivat biologisina vanhempina lapsilleen, ja he kaikki yhdessä muodostavat tiiviin ydinperheen. Tällaisessa perheessä mies on lapsilleen sekä biologinen, juridinen, sosiaalinen että psykologinen isä. Huttunen (2001, 69) kutsuu tällaisen perheasetelman isyyttä *ydinperheisyydeksi*. Perinteiseksi ja normaaliksi pitkään määritelty ydinperheisyys perustuu raamatulliseen ja sosiaalisesti korkealle arvostettuun perheidylliin, jossa miehen ja naisen välinen avioliitto on pyhä, ikuinen ja turvattu. Ydinperheen ihannetta leimaavat jatkuvuuden ja rikkomattomuuden oletukset. Tästä syystä myös ydinperheen isän asema näyttäytyy stabiilina ja jatkuvana, eikä isyyden uudelleenmäärittelylle ole jatkuvaa tarvetta. Ydinperheen isä on oletusarvoisesti perheen pää, ja isyys vahvan maskuliinisuuden juurruttamaa ja oikeuttamaa. (Emt. 69–72.)

Perheen päänä toimivan isän asemaa kuvaavat vahvasti patriarkalaisuus ja perinteinen maskuliinisuus. Perinteinen isä on viimeinen auktoriteetti, johon nähden lapset ja vaimo ovat alisteisessa asemassa. Perinteinen isä asettaa rajat, pitää kuria perheessä ja tekee lopulliset päätökset lapsia ja perhettä koskevissa asioissa. Hänen vastuunsa kotitöistä ja niihin osallistuminen on suppeaa, sillä päävastuu näistä kodin osa-alueista on vaimolla. Perinteinen isä on myös suhteellisen etäinen vanhempi, jolla on äitiä ohuempi tunnesuhde lapsiinsa. (Huttunen 2001, 69, 153.)

Perinteinen, autoritääriininen ja perimaskuliininen isä harjoittaa *hegemoniseksi maskuliinisuudeksi* kutsuttua rooli- ja käyttäytymismallia. Hegemonisella maskuliinisuudella viitataan miehenä olemisen tapaan ja miehen roolimalliin, jota leimaavat sukupuoleen perustuvan valta-aseman korostuminen, miehinen kunnia ja maskuliinisuuden ihanne. (Connell & Messerschmidt 2005, 832.) Hegemonista maskuliinisuutta edustaa suomen kielessäkin usein käytetty kuva miehestä, joka ”ei puhu eikä pussaa”. Perinteinen, hegemoninen maskuliinisuus hylkii emotionaalisuutta ja heikkouksien näyttämistä ja niiden myöntämistä (Nyqvist 2006, 72–74, 92).

Perinteisen maskuliinisuuden ja miestapaisuuden on erityisesti feministisessä teoriassa nähty alistavan naissukupuolta, mikä on toiminut sytykkeenä muutospuheelle.

Muutoksen motiivina onkin ollut ensisijaisesti naisten aseman parantaminen yksittäisten miesten tekemien valintojen kautta. Makrotason yhteiskunnallis-kulttuurista ja laajalle sosiaalisiin käytäntöihin ja odotuksiin juurtunutta ongelmaa on esitetty ratkaistavan yksilötason muutoksilla, mikä ei ole käytännössä ollenkaan yksinkertaista. (Nyqvist 2006, 95.) Laajemmin ajateltuna perinteistä maskuliinisuutta ja miehen hegemoniaa tuetaan ja ylläpidetään myös perinteisten naistapaisuuksien ja feminiinisten roolien kautta, koska feminiiniseen olettamaan sopivaa naista ja äitiä kohden on aina oletus maskuliinisesta, vastakohtaisesta miehestä (Julkunen 2010, 61).

Maskuliininen automaatio ei ole välttämättä miehenkään etu. Perimaskuliininen mieskulttuuri patriarkaalisine muotteineen on hyvin kapea ja yksipuolinen, eikä yksittäisen miehen välttämättä ole ollenkaan helppoa sovittautua maskuliinisen ja miehekkään miehen ihanteeseen. Miehet voivat kokea maskuliinisen miehen stereotyyppisen kuvan itselleen vieraana ja saavuttamattomana, mutta pyrkiä toimimaan sen edellyttämällä tavalla tullakseen hyväksytyiksi ja täyttääkseen heille asetetut odotukset. Miehen muotti voi olla rajoittunut ja kapea, mutta paineet sen täyttämiseksi saattavat ohittaa miehen omat kyvyt ja toiveet. (Nyqvist 2006, 97.) Muutos edellyttäisi normista irrottautumista ja rajojen ulkopuolelle asettumista, mikä on miehelle sosiaalinen, kulttuurinen ja ennen kaikkea yksilöllinen haaste.

Miehen ja isyyden muutosta on modernisaatioteorian mukaan tukemassa makrotason murros traditionaalisesta yhteiskunnasta kohti modernia yhteiskuntaa. Tämä murroksen nähdään edistäneen muiden muassa naisten työssäkäyntiä, joka on vapauttanut naisia kotiäitioletuksesta ja murtanut ihannetta yhden (miespuolisen) elättäjän perheestä. Samalla mieheyttä ja isyyttä koskevat ihanteet ja odotukset ovat murtuneet tai murtumassa. Tavoitteeksi on noussut lähes androgyyninen, symmetrinen perhe, jonka arkea normittavat individualismi, sukupuolineutraalius ja tasa-arvo. (Julkunen 2010, 156.)

Modernisaatioteorian kuvaama ja tavoittelema perhe ja vanhemmuuden sukupuolineutraali jakautuminen eivät kuitenkaan ole käytännössä toteutuneet ihanteen edellyttämällä tavalla. Perinteisten asetelmien murtaminen on hankalaa, koska sukupuolisopimukseen sisältyy sellaista kulttuurista, sosiaalista ja ajallista jatkuvuutta ja inertiaa, johon on vaikea vaikuttaa. Perheissä vanhemmuutta, mieheyttä ja naiseutta

toteutetaan ja oletetaan toteutettavan yhä pääosin perinteisten sukupuoliodotusten mukaisesti, epätasa-arvoisesti ja epäsymmetrisesti. (Julkunen 2010, 20, 157.)

Vastuu vakiintuneista käytännöistä ja niiden muuttamisesta kestäväällä tavalla ei kuitenkaan ole ensisijaisesti perheillä, naisilla tai miehillä, vaikka miehen katsotaan erityisesti feministisessä teoriassa seisovan sukupuolistuneiden käytäntöjen ja perheasetelmien takana. Perheinstituution perinteiset sukupuoli-asetukset ja -odotukset ovat seurausta laajemmin yhteiskunnallisella tasolla kierrätettävistä ja ylläpidetyistä normeista, sosialisatiosta ja kasvatuksesta, jotka jatkavat uusiutumistaan yksittäisestä miehestä riippumatta. (Nyqvist 2006, 167.)

### **4.3. Miehen kriisi ja mieserityisyys sosiaalityössä**

Sukupuoli merkityksineen ja kirjoittamattomine sääntöineen on sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja etenkin parisuhteessa usein julkilausumatonta neuvottelua, jolla määritellään miehen ja naisen, maskuliinisen ja feminiinisen, välistä työnjakoa, vallankäyttöä ja arjen käytäntöjä. Neuvottelujen ja asemoitumisten jälkeen päädytään hiljaiseen sopimukseen, jonka mukaan parisuhteessa eletään, sukupuolten välisessä ”sovussa”. (Julkunen 2010, 20.) Sukupuolisopimus ei kuitenkaan ole sinetöity. Miehenä ja naisena tai vanhempina olemista ja suhteutumista toisiinsa on määriteltävä uudelleen elämäntilanteen ja parisuhteen muutoksissa. Näistä merkittävin on parisuhteen päätyminen eli ero. (Mm. Plihtari 2010, 56.)

Miehelle ero voi olla erityisen traumaattinen ja vaikea, koska aloitteen eroon tekee useimmiten nainen, joka on myös saattanut puida eroa pitkään. Nainen on saattanut tuoda eron puheessa esille jo aiemmin, mutta mies ei ole ottanut tai halunnut ottaa asiaa todesta. (Pusa 2006, 19.) Mies haluaa usein viimeiseen asti välittää ulkopuolisille kuvan, jonka mukaan hänen suhteensa ja perheensä ovat tasapainossa ja asiat ovat hallinnassa, vaikka todellisuudessa tilanne olisi täysin päinvastainen (Kruk 1994, 23). Mitä pahemmaksi parisuhteen ja perheen kriisi etenee, sitä syvemmin kriisistä tulee miehen henkilökohtainen ongelma (Nyqvist 2006, 152).

Yleisessä erokeskustelussa isät näyttävät usein passiivisina ja tunteettomina miehinä, joihin erolla ei ole juurikaan vaikutusta. Keskustelussa eroavat isät usein leikkautuvat perheestä pois ja sijoittuvat perheen ulkopuolelle sekä samalla irrottautuvat erokriisistä. Todellisuudessa ero on kuitenkin miehelle traumaattinen kokemus ja elämäntapahtuma, joka vaikuttaa monella tavalla miehen arkeen. Tutkimuksissa eronneet isät ovat kuvanneet eroa stressaavana ja emotionaalisesti sekä taloudellisesti kuormittavana tapahtumana. Lasten menettäminen on aiheuttanut miehissä ikävän ja toivottomuuden tunteita. Eeroon on liitetty lasten menettämisen aiheuttaman epätoivon lisäksi sosiaalista eristäytymistä ja yksinäisyyden pelkoa sekä surua parisuhteen päättymisen johdosta. (Frieman 2002, 166–177.) Isät ovat kuvanneet eron vaikuttavan myös heidän itsetuntoonsa ja identiteettiinsä miehinä ja isinä. Kokonaisvaltaisesti kuormittavan eroprosessin aikana miesten on ollut vaikea ymmärtää omia tunteitaan. Eroprosessista selviytymisen ja uuden, eronjälkeiseen elämään sopeutumisen välille on muodostunut ristiriitaisten emootioiden täyttämä tyhjiö. (Lehr & Macmillan 2001, 378–381.)

Kynnys avun hakemiselle on miehellä usein hyvin korkea. Jo avuntarpeen myöntäminenkin voi olla kynnyskysymys, koska avuntarvitsijan rooliin asettuminen ei sovi perimaskuliiniseen ihanteeseen. Oman heikkouden myöntäminen merkitsee miehisyyden kyseenalaistumista, mikä aiheuttaa häpeää, syyllisyyden tunnetta ja leimautumisen pelkoa. Käsittelemättömät tunteet, ristiriidat ja eroon liittyvä epätietoisuus purkautuvat helposti miehisyyteen paremmin sopivaa reittiä pitkin eli aggression kautta. Mies voi välttää ongelmansa kohtaamisen myös kokonaan kieltämällä sen olemassaolon, tukahduttamalla tunteensa ja vähättelemällä omia ja vastaavassa tilanteessa olevien kokemuksia. (Lehr & Macmillan 2001, 380; Nyqvist 2006, 66, 92, 121.)

Kun mies hakee esimerkiksi erokriisissä apua, tilanne on usein ehtinyt jo eskaloitua hyvin vakavaksi. Miehet ovat ensisijaisten ja matalan kynnyksen palvelujen alikäyttäjiä, koska he usein odottavat viimeiseen asti ennen kuin hakevat apua. Avun piiriin hakeutumista voi vaikeuttaa lisäksi se, että mies on jo ennakkoon asennoitunut palveluihin kielteisesti. Hän saattaa kokea olevansa yksin vastuussa tilanteestaan ja aiheuttaneensa sen itse, jolloin avun saamiselle ei ole loogisia perusteita. Miesten avuntarvetta kumotaan myös miehiä demonisoivassa keskustelussa kiinnittämällä

ongelmat ja kriisit osaksi miehen vastuuta ja miehenä olemista. (Nyqvist 2006, 123, 166.)

Miehen tilanteen ja aseman tarkastelu ongelmakeskeisyydestä ja viimesijaisuudesta käsin näkyy myös palvelutarjonnassa. Miehillä kohdenneet palvelut keskittyvät usein ongelmakäyttäytymisen ja riippuvuuksien ympärille, vaikka kaikkien miesten tuen tarve ei perustu patologisiin oireyhtymiin, päihderiippuvuuteen tai asunnottomuuteen. Erityisesti eroprosessin aikana miehet ovat itse ilmaisseet tarvetta enemmänkin käytännön neuvonnalle ja emotionaalille tuelle ammattilaisen ja vertaisten kanssa. (Lehr & Macmillan 2001, 380.) Miehet ovat kokeneet tärkeäksi eroon liittyvien käytännön asioiden ja myös tunnekokemusten läpikäymisen puolueettomassa ympäristössä, jossa miehet eivät koe tulevaisuutta tuomituksi ja leimatuksi (Nyqvist 2006, 145).

Miesten suhdetta viranomaisiin ja eri palveluntarjoajiin leimaavat negatiivisuus, ennakkoluuloisuus ja kokemukset syrjityksi sekä väärinkohdeksi tulemisesta (Anttila 2008; Dudley 1991; Frieman 2002; Hokkanen 2005; Hänninen 2008; Irit Erera & Baum 2009; Lehr & Macmillan 2001). Vaikka kaiken negatiivisuuspuheen taustalla ei olisi henkilökohtaisia kokemuksia viranomaisen kanssa toimimisesta, miesten puheella on merkittävä viesti. Viesti välittää kuvaa miesten tarpeiden ja palvelujen kohtaamattomuudesta sekä viranomaisten riittämättömistä valmiuksista miesten kanssa työskentelyyn.

Sosiaalialan naisvaltaisuuden katsotaan olevan yhteydessä sukupuolineutraaliuden ja tasa-arvon näennäisyyteen erityisesti erovanhemmuuteen liittyvissä kysymyksissä. Naispuolisten sosiaalityöntekijöiden ajatellaan puhuvan keskenään yhteistä naisten kieltä, jolla neuvotellaan ja välitetään perinteisiä sukupuolirooleja ja ylläpidetään äidin ensisijaisuutta. (Kitunen 2007, 113–118.) Naisilla katsotaan olevan keskenään selittämätön, sukupuoleen perustuva yhteys, joka aktivoituu automaattisesti ja sukupuolineutraaleista tarkoituseristä huolimatta. Tämän yhteyden kautta naispuolisten sosiaalityöntekijöiden katsotaan uusintavan perinteistä sukupuolijärjestelmää ja ylläpitävän eronjälkeisen vanhemmuuden epätasa-arvoa. (Lehtonen 2007, 52–61.)

Naisvaltainen sosiaaliala näyttäytyy miehelle ja isälle vieraana vaikuttamisympäristönä, jossa hän on altavastaajan ja ulkopuolisen asemassa, ja jossa naispuoliset sosiaalityöntekijät samaistuvat lähtökohtaisesti miehen entiseen puolisoon ja lasten äitiin (Lehtonen 2007, 52–61). Sosiaalityöntekijä saattaa keskittää huomiotaan lähivanhemman ja lapsen tilanteeseen etä-isän kustannuksella, koska lapsi elää ja asuu lähivanhemman kanssa. Lähivanhemman tukeminen voi tällöin näyttäytyä lapsen edun kannalta ensisijaisena, vaikka lapsella on lain mukaan oikeus tavata muualla asuvaa vanhempansa. Lähivanhemman ensisijaistaminen puolestaan saattaa johtaa työskentelyn vääristymiseen, koska vain toisen vanhemman kuuleminen ja huomioon ottaminen ei välttämättä riitä perheen kokonaistilanteen hahmottamiseksi. (Kruk 1994, 22–23.)

Eronjälkeisen perheen jakaminen kahteen yksikköön, yksinhuoltajaäitiin lapsineen ja perheen ulkopuoliseen etäisään, on nähty ongelmallisena viranomaistyöskentelyn kannalta. Eronneet vanhemmat ovat yhä lapsen yhdistämä yksikkö, jonka kokonaisvaltainen tukeminen olisi erokriisin aikana rakentavin ja kestävin ratkaisu koko perheen hyvinvoinnin edistämiseksi. Sosiaaliviranomaisten tulisi kiinnittää myös isä osaksi eroperhettä eikä leikata häntä pois perheestä ja interventioiden piiristä eron sattuessa. Perhe- ja parisuhdeterapia olisivat yksiä keinoja erokriisistä selviytymisen tukemiseksi, mutta sosiaaliviranomaisen tulisi ymmärtää myös etä-isän henkilökohtaisen tuen tarve. Ero on myös miehelle traumaattinen kokemus, josta toipuminen voi vaatia psykoterapiaa tai muunlaisia interventioita. (Kruk 1994, 21–24.)

## 5 ERONJÄLKEISEN ISYYDEN HAASTEET AIKAISEMMISSA TUTKIMUKSISSA

Vaikka isyys on ollut kasvavan huomion kohteena ja keskustelun aiheena jo 1980-luvulta lähtien, eronjälkeistä isyyttä on tutkittu yllättävän vähän erityisesti Suomessa, jossa tutkimus on jäänyt lähinnä opinnäytetöiden tasolle (mm. Anttila 2008; Hänninen 2008; Plihtari 2010). Kansainvälisissä tutkimuksissa puolestaan eronjälkeistä isyyttä on lähestytty usein elatusvelvollisuuden ja lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta, jolloin eronjälkeinen vanhemmuus isän kokemana on yleisesti jäänyt vähemmälle huomiolle (Lehr & Macmillan 2001, 374). Kun lähtökohtana on ollut eronneen isän kokemusmaailma hänen näkökulmastaan, eronjälkeinen vanhemmuus on tutkimuksissa hahmottunut haasteellisena monin eri tavoin. Tutkimusten perusteella eroisyyttä toteutetaan intra- ja interpersoonallisella sekä yhteiskunnallisella tasolla. Näillä tasoilla eronjälkeinen isyys rakentuu henkilökohtaisten tekijöiden, perhedynamiikan sekä instituutioiden muodostamassa monimutkaisessa ja dynaamisessa yhtälössä. Käyn seuraavaksi läpi nämä eri tasot, joille paikannan eronjälkeisen isyyden haasteista tehtyä tutkimusta ja tärkeimpiä tutkimustuloksia.

### 5.1. Eronjälkeinen vanhemmuus ja isyysidentiteetti

Ero elämänvaiheena haastaa isyyden ja edellyttää eronneelta mieheltä isyyden punnitsemista uuden elämäntilanteen mukaan. Usein ero tarkoittaa sitä, ettei isyys voi jatkua täysin samanlaisena eron jälkeen: isähän on yleensä se vanhempi, joka muuttaa pois perheen yhteisestä kodista. Jo fyysinen etäisyys venyttää vanhemmuuden rajoja ja edellyttää isyyden rakentamista uusien kannattimien varaan. Isyysidentiteetti joutuu eron myötä uudelleen määriteltäväksi ja muokattavaksi (Plihtari 2010, 56).

Kun isyysidentiteetti rakentuu ja määrittyy uudelleen olosuhteiden muuttuessa, se on altis ulkopuolisille vaikutuksille (Irit-Erera & Baum 2009). Tutkimuksissa eronjälkeiseen isyyteen liittyykin hallitsemattomuuden, riittämättömyyden ja voimattomuuden tunteita. Isyys on ulkopuolisten ja itsestään riippumattomien voimien alaiseksi joutumista ja sivustaseuraajan rooliin asettumista. (Hawthorne & Lennings 2008; Irit Erera & Baum 2009; Lehr & Macmillan 2001; Tuomi 2008). Tämän

hallitsemattomuuden tunteen taustalla on ero emotionaalisesti haastavana ja traumaattisena tapahtumana, jonka läpikäymisessä on omat vaiheensa. (Tuomi 2008, 17–19.) Kun ohjaket eivät tunnu olevan omilla käsissä, luottamus omiin kykyihin isänä voi laskea (Lehr & Macmillan 2001). Sen lisäksi, että eron liittyy oman miehyyden ja isyyden puntaroimista ja entisestä puolisoista luopumista, myös huoli lapsista korostuu. Isät kokevat olevansa enemmän tai vähemmän vastuussa lasten hyvinvoinnista eron jälkeen (Tuomi 2008).

Arjen ja arkielämän käsitteet nousevat tutkimuksissa toistuvasti esiin fyysisen etäisyyden ja lapsen kanssa vietetyn ajan yhteydessä. Tutkimusten mukaan yhteisen ajan rajallisuus heikentää merkittävästi etä-isän mahdollisuuksia osallistua lapsen tavalliseen arkeen. Lapsen arkielämään osallistuminen sekä lapsen kasvun ja kehityksen seuraaminen puolestaan toistuvat edellytyksenä läheiselle suhteelle ja lapseen liittymiselle. (Dudley 1991; Frieman 2002; Hokkanen 2005; Hänninen 2005; Irit-Erera & Baum 2009; Lehr & Macmillan 2001; Plihtari 2010; Tuomi 2005.) Etä-isän ja lapsen yhteisen arjen vähäisyys myös rajoittaa etä-isän osallisuutta lasta koskevassa päätöksenteossa (Dudley 1991; Irit Erera & Baum 2009).

Tutkimukset välittävät kuvaa etä-isien tarpeesta laajamittaisempaan ja kokonaisvaltaisempaan vanhemmuuteen tavallisen arjen tasolla. Viikonloppuisen rooli näyttöytyy riittämättömänä. Tutkimukset heijastavat paitsi ajatusta lapsen tarpeesta isään myös isän omaa tarvetta lapseen ja läheiseen kiintymyssuhteeseen lapsen kanssa. Eronjälkeinen isyys on hoivasuuntautunutta ja pitää sisällään sellaisia ominaisuuksia, jotka yhdistetään useimmiten äitiin. Äidin rooli perheessä on yhä vahvalla sijalla ja yleinen käsitys äidin ensisijaisuudesta vanhempana vaikuttaa tutkimusten mukaan eronjälkeisen isyyden toteuttamiseen. Tutkimusten perusteella uudet, aktiiviset isät kulkevat sukupuolirooleja koskevien perinteisten asenteiden edellä, jotka reagoivat hitaasti muutoksiin. Äidillä on yhä ensisijaisen vanhemman asema sekä ydinperheessä että eroperheessä. (Vuori 2004, 52–57.)

## 5.2. Eronnut isä ja perhe

Tutkimuksissa äiti esiintyy portinvartijana isän ja lapsen välillä sekä isyyden keskeisimpänä haastajana. Äiti portinvartijana -ilmiölle ominaista näyttää olevan



äitivälitteisyys eli äidin asema isän ja lasten välissä eräänlaisena suodattimena ja vallan haltijana. Äidin vaikutus ilmenee tutkimuksissa tapaamisiin puuttumisena, niiden toteutumisen estämisenä ja joissakin tapauksissa jopa lasten manipulointina. Äitiin liitetään myös joustamattomuutta sekä sopimusten noudattamatta jättämistä. Lisäksi esiintyy epäilyjä siitä, että lähiäiti käyttää tapaamisia ja niiden kontrollointia aseena isää vastaan. Myös elatusmaksut ja niiden käyttö entisen puolison toimesta nousevat tutkimuksissa usein esille: elatusmaksuihin liittyy oletuksia epäoikeudenmukaisuudesta sekä väärinkäytöstä. (Irit Erera & Baum 2009; Hawthorne & Lennings 2008; Lehr & Macmillan 2001). Lisäksi yleisenä teemana esiintyvät tiedonkulun ongelmat: isän ja lapsen väliseen viestintään liittyy vahvaa äitivälitteisyyttä. Lapsen koulunkäyntiin, päivähoitoon ja terveyteen liittyvät tiedot kulkeutuvat ensimmäisenä äidille, eikä isän ole aina helppo pysyä ajan tasalla lasta koskevista muutoksista. (Frieman 2002; Hawthorne & Lennings 2008; Hänninen 2008; Plihtari 2010.)

Tiedonkulun ja tapaamisten toteutumisen ongelmia on hieman yllättäen myös lapsen yhteishuoltajina toimivien vanhempien välillä. Paperimuotoonkaan virallistettuna yhteishuolto ei aina toimi tasa-arvoisesti vaan aiheuttaa erimielisyyksiä liittyen lasten tapaamisiin, vastuunjakoon ja käytännön pieniin yksityiskohtiin. (Anttila 2008; Hokkanen 2005; Hänninen 2008; Irit Erera & Baum 2009; Plihtari 2010.) Epätietoisuudella yhteishuollon käytännöistä näyttää olevan selkeä yhteys yhteishuollon ongelmiin.

Lasten äidin ja entisen puolison vaikutus näkyy eron jälkeen myös isän sosiaalisten suhteiden ja ystäväpiirin supistumisena. Liiton aikana isän kontakti perheen yhteisiin ystäviin muodostuu yleensä äidin kautta, jolloin nämä ystävyysuhteet helposti katkeavat eron myötä. (Frieman 2002; Plihtari 2010.) Tukiverkoston puuttuessa erosta toipuminen saattaa pitkittyä ja vaatia ammattiapuun turvautumista enemmän kuin niillä isillä, jotka voivat keskustella vaikeista asioista ystäväpiirissään. Toisaalta erosta puhuminen saattaa olla etä-isälle muutenkin vaikeaa, jolloin asiat voivat jäädä helposti käsittelemättä ystävien kesken, saati sitten ammattiauttajan vastaanotolla (Frieman 2002, 168).

Kun eronnut isä aloittaa uuden suhteen ja perustaa mahdollisesti myös uusperheen, eronjälkeisestä vanhemmuudesta tulee kaksin verroin haasteellisempaa. Tutkimusten

perusteella muodostuu kuva etä-isästä kahden perheen välissä tasapainoilevana vanhempana, jonka on tiedostettava valintansa ja niiden vaikutukset tilanteessa rinnakkain eläviin perheisiin erilaisine tarpeineen ja näkemyksineen. Asetelmat aiheuttavat usein mustasukkaisuutta – lapset eivät aina välttämättä hyväksy uutta kumppania, joka puolestaan ei välttämättä pidä edellisen liiton lasten vierailuista. Ongelmia aiheuttaa myös etä-isän yhteydenpito entiseen puolisoon: uusi kumppani ei aina ymmärrä etä-isän kahden naisen järjestelyä. (Anttila 2008; Hokkanen 2005; Plihtari 2010.)

### 5.3. Etä-isyys suhteessa instituutioihin ja yhteiskuntaan

Eroprosessin aikana vanhemmat joutuvat tekemisiin erilaisten viranomaisten ja ammattilaisten kanssa. Heidän tehtävänä on joko tukea ja vahvistaa vanhempien välisiä sopimuksia ja yhteistyötä tai ratkaista lapsen huoltoon, asumiseen ja tapaamisasioihin liittyviä erimielisyyksiä. Erimielisyystilanteissa olisi tärkeää, että molempien vanhempien äänet tulisivat kuulluiksi ja heidän asemansa otettaisiin kokonaisuudessa huomioon. Tutkimusten perusteella näin ei kuitenkaan aina ole. Erityisesti etä-isä saa aineiston tutkimusten mukaan usein osakseen puolueellista ja ennakkoluuloista kohtelua sekä jopa perusteettomia syytöksiä (mm. Anttila 2008; Hänninen 2008). Hänninen (2008) ja Frieman (2002) löysivät tutkimuksissaan viittauksia jopa ammattilaisten mies- ja isävastaisuuteen.

Erityisesti oikeusjärjestelmä nousee etä-isien vanhemmuutta rajoittavaksi tekijäksi. Oikeusjärjestelmä näyttäytyy usein äitejä suosivana ja etä-isän osuutta marginalisoivana. Joissakin tutkimuksissa nousivat esiin perättömät inestisytyökset, joiden leimasta vapautuminen saattaa viedä vuosia. Kaiken kaikkiaan etä-isän oikeudellista asemaa kuvaavat voimattomuus ja oikeudettomuus lain edessä. (Dudley 1991; Frieman 2002; Hokkanen 2005; Hänninen 2008; Irit Erera & Baum 2009; Lehr & Macmillan 2001). Lehr ja Macmillan (2001) löysivät tutkimuksessaan mielenkiintoisen isäryhmän, jotka suhtautuivat oikeusprosessiin ja sen oikeudenmukaisuuteen jo alusta lähtien ennakkoluuloisesti. Toisin sanoen etä-isät olivat jo valmiiksi asennoituneet siten, että eivät todennäköisesti tulisi kuulluiksi. Tutkimuksen perusteella ei voida arvioida, kuinka yleinen tällainen ennakoasenne on, mutta sillä on varmasti vaikutuksensa etä-isien aktiivisuuteen lasta koskevissa asioissa. Voi siis olla, että osa etä-isistä

tietämättään vahvistaa omallakin toiminnallaan tai toimimattomuudellaan käsityksiä äidin ensisijaisuudesta lapsen vanhempana.

Erityisen huonoja oikeudenkäyntikokemuksia esiintyy aineiston tutkimusten mukaan niillä isillä, jotka ovat pitkällä huoltoriitaprosessissa. Lapsen huollon riitautuminen ei kuitenkaan koske kaikkia etä-isiä vaan osa heistä asioi esimerkiksi lastenvalvojien, sosiaalityöntekijöiden ja muiden sosiaalialan ammattilaisten kanssa. Anttila (2008), Hänninen (2008) sekä Irit Erera ja Baum (2009) löysivät tutkimuksissaan viittauksia ongelmiin sosiaaliviranomaisten ja muiden sosiaalialan ammattilaisten kanssa asioitaessa. Tälle isäryhmälle syrjityksi, väärinkohdeksi ja leimatuksi tulemisen kokemukset olivat tyypillisiä. Tutkimuksissa nousi lisäksi esiin etä-isien toive viranomaisten asennemuutoksesta ja isän huomioimisesta lapsen toisena tärkeänä vanhempana myös eron jälkeen.

Etä-isän toissijaisuus lapsen vanhempana näkyy tutkimuksissa hieman yllättäen myös yhteishuoltajina toimivien vanhemmuudessa. Tutkimuksissa yhteishuolto määrittyy lähinnä käsitteellisenä ja käytännössä näkymättömänä. Ongelmalliseksi osoittautuu lapsen asuminen virallisesti vain toisen vanhemman luona, sillä yhteishuollosta huolimatta käytännön vanhemmuus jakautuu joka tapauksessa lähi- ja etävanhemmuuteen. (Mm. Irit Erera & Baum 2009; Plihtari 2010.) Esimerkiksi Hännisen (2008, 50) tutkimuksessa eräs etä-isä toteaa: ”*ei ole olemassa yhteishuoltoa. Siellä missä on lapsen osoite, siellä on huolto*”. Yksi Irit Ereran ja Baumin (2009, 69) tutkimuksen isistä puolestaan kirjoittaa, ettei yhteishuollossa ole mitään yhteistä. Anttilan (2008, 68) haastattelemista isistä yksi taas leimaa yhteishuollon ”pelleilyksi”, jolla ei ole todellista arvoa. Kaiken kaikkiaan yhteishuolto jää näissä tapauksissa lähinnä käsitteelliselle tasolle eikä juuri näy arjessa (Hokkanen 2005, 62). Toisin sanoen vanhemmuus määrittyy yhteishuollosta huolimatta käytännössä etä-isyydeksi.

Instituutioiden silmissä eronneiden vanhempien lapsella on vain yksi virallinen huoltaja. Käytännön syistä koulut, päiväkodit, neuvolat, terveyskeskukset ja muut instituutiot pitävät lapsen pääasiallisena huoltajana sitä vanhempaa, jonka luona lapsi on kirjoilla. Päivitykset ja päätökset lapsen asioista kulkeutuvat siis lähes automaattisesti lähivanhemman postilaatikkoon. Tutkimusten mukaan ero tekee etä-isistä usein lähes näkymättömiä instituutioiden silmissä, ja heidän osallistamisensa on puutteellista. Isien on otettava itse aktiivisesti asioista selvää ja solmittava erillisiä sopimuksia koulujen ja

virastojen kanssa, jotta he pysyisivät ajan tasalla lapsen asioista. (Hokkanen 2005; Hänninen 2008; Irit Erera & Baum 2009; Plihtari 2010.) Tutkimusten perusteella vaikuttaisi siltä, että myös ammattilaisten tietämys yhteishuollosta ja erovanhemmuuden todellisuudesta on monilta osin puutteellista, ja erityisesti etä-isän vanhemmuus ei aina toteudu riittävässä määrin.

Kun etä-isyyteen liittyviä haasteita tarkastellaan muuttuvan isyyden kontekstissa, voidaan pohtia, johtuvatko monien etä-isien vanhemmuuden toteuttamiseen liittyvät ongelmat pohjimmiltaan heidän omien odotustensa ja yhteiskunnallisten käsitysten ristiriidasta. Nykyajan isät eivät eron jälkeen näytä tyytyvän pelkästään perinteiseen isyyteen vaan pyrkivät toteuttamaan aktiivisempaa, hoivaavaa isyyttä. Onko henkilökohtainen isyys vahvistumassa, mutta perinteisiä sukupuolirooleja ja vanhemmuuden toteuttamisen tapoja ylläpitävä yhteiskunta vastustaa muutosta ja aiheuttaa osaltaan isyyden ohenemista?

## 6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä kappaleessa käyn läpi tutkimukseni teon eri vaiheet tutkimuskysymyksistä ja aineistosta teoreettis-metodologisiin lähtökohtiin. Käsittelen myös tutkimukseni etiikkaan ja luotettavuuteen liittyviä kysymyksiä.

### 6.1 Tutkimustehtävä

Tutkin sitä, millaista puhetta etä-isyydestä internetin keskustelufoorumilla tuotetaan suhteessa sosiaaliviranomaisiin: millaiseen asemaan etä-isät asetetaan, millaista toimijuutta heille tarjotaan ja millaista vastaroolia sosiaaliviranomaisille rakennetaan. Olen kiinnostunut siitä, millaiseksi sosiaaliviranomaisen ja etä-isän kohtaaminen keskusteluissa muotoutuu.

**Tutkimuskysymykseni ovat siis:**

- 1) *Millaista puhetta etä-isyydestä ja sosiaalityöntekijöistä internetin keskustelufoorumeilla tuotetaan?*
- 2) *Millaiseksi sosiaaliviranomaisen ja eronneen isän kohtaaminen keskusteluissa muotoutuu?*

Päädyin tähän aiheeseen ja tähän tutkimustehtävään, koska olen kiinnostunut keskustelufoorumien vertaiskulttuurista ja erityisesti siitä, millä tavalla keskusteluissa mahdollisesti näkyy jo kirjallisuuskatsauksessakin esiin noussut eronneen isän ja sosiaaliviranomaisen vastakkainasettelu. Tämä vastakkainasettelu oli niin merkittävässä asemassa ja nousi esiin niin monessa tutkimuksessa, että halusin pureutua siihen tarkemmin.

### 6.2. Teoreettis-metodologiset lähtökohdat

Tässä kappaleessa käsittelen tutkimukseni teoreettis-metodologisen perustan. Esittelen tutkimusmenetelmän, aineistonkeruumenetelmänä käyttämäni etnografian sekä analyysimenetelmänä käyttämäni diskurssianalyysin taustoineen ja avainkäsitteineen.

### *6.2.1. Tutkimusmenetelmä*

Tutkielmassani käytän tutkimusmenetelmänä kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta, jota kutsutaan myös ihmistutkimukseksi, pehmeäksi tutkimukseksi ja ymmärtäväksi tutkimukseksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 23). Laadullinen tutkimus ankkuroituu hermeneuttiseen filosofiaan, jossa korostetaan inhimillistä taipumusta merkityksellistää, ymmärtää ja tulkita ympärillämme olevaa maailmaa ja siinä koettuja ilmiöitä. Merkityksellistämällä viitataan prosessiin, jossa yksilö pyrkii ymmärtämään, mitä jokin ilmiö juuri hänelle tarkoittaa – miten hän itse kokee ilmiön ja miten hän sen tulkitsee. Merkityksellistämisen kautta ei ole mahdollista saavuttaa objektiivista totuutta, koska ymmärrys rakentuu subjektiivisesti. Prosessiin vaikuttavat vahvasti sekä yksilön oma persoonallisuus ja elämänhistoria, sosiaaliset vaikuttimet, kulttuuri että historialliset tapahtumat. (Krok 2009, 36-37; Tuomi & Sarajärvi 2009, 35-36.)

Hermeneuttis-fenomenologinen tutkimus on yksi tapa toteuttaa laadullista tutkimusotetta. Muita tutkimussuuntauksia ovat narratiivinen, etnografinen sekä diskursiivinen tutkimus, joista jälkimmäisintä käytän omassa tutkielmassani. Diskurssitutkimuksessa eli keskusteluntutkimuksessa (Alasuutari 2007, 165) todellisuuden nähdään rakentuvan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jossa maailmaa ja sen eri ilmiöitä merkityksellistetään, jäsennetään ja muunnetaan ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi. Merkityksiä ei tuoteta tyhjiössä, vaan sosiaalinen vuorovaikutus tapahtuu aina jossakin ajassa, paikassa ja tilanteessa. Se, miten ja millaisia merkityksiä tuotetaan, riippuu siis aina siitä kulttuurisesta, historiallisesta, yhteiskunnallisesta ja sosiaalisesta viitekehyksestä, jossa merkityksiä tuotetaan ja tehdään ymmärrettäviksi. Tällaista lähestymistapaa kutsutaan sosiaalisesti konstruktionismiksi, joka toimii diskurssitutkimuksen ja diskurssianalyysin lähtökohtana. (Alasuutari 2007, 181.)

### *6.2.2. Diskurssianalyysin perusteet*

Tutkimuksessani käytän aineiston analyysimenetelmänä diskurssianalyysia. Diskurssianalyysin ydinperiaatteet ovat lähtöisin ranskalaisen filosofin, Michel Foucaultin tutkimustyöstä 1970-luvulta. Konstruktionismiin ajattelussaan nojannut Foucault oli kiinnostunut niistä säännöistä ja periaatteista, joiden mukaan ilmiöitä

merkityksellistetään ja tehdään ymmärrettäviksi erilaisina historiallisina ajanjaksoina. Foucault katsoi totuuden rakentuvan diskursiivisesti eli sosiaalisten käytäntöjen kautta, sosiaalisessa vuorovaikutuksessa kielen kautta. Sosiaalisiin käytäntöihin liittyvät Foucaultin ajattelussa myös vahvasti tiedon ja vallan käsitteet. Foucault katsoi vallan olevan olennainen osa diskurssien rakentumista ja sosiaalista levikkiä, sillä valta levittyy, jakaantuu ja ylläpitää itseään nimenomaan sosiaalisten käytäntöjen kautta. Valta on diskursiivisten muodostelmien liikkeelle paneva voima, mutta myös niiden istuttaja. Valta toimii myös diskursiivisten elementtien polttoaineena, jolloin tietyt merkityksellistämisen tavat kattavat laajemman yleisön ja suuremman hyväksynnän kuin toiset. (Foucault 1972.)

Suurin osa nykyajan diskurssianalyttisistä lähestymistavoista perustuu Foucaultin käsitykseen diskursseista säännönmukaisina joukkona lausumia, jotka rajaavat sitä, millaisia merkityksiä eri ilmiöille annetaan. Foucaultin ajattelusta poiketen tai siitä ponnistaen historiallisten aikakausien ei katsota pitävän sisällään vain yhdenlaista diskurssia kerrallaan. Nykyajan diskurssianalyttinen tutkimus perustuu ajatukselle, jonka mukaan totuutta voivat olla kilvan määrittelemässä yhtä aikaa monet eri diskurssit. (Jorgensen & Phillips 2002, 12–13.)

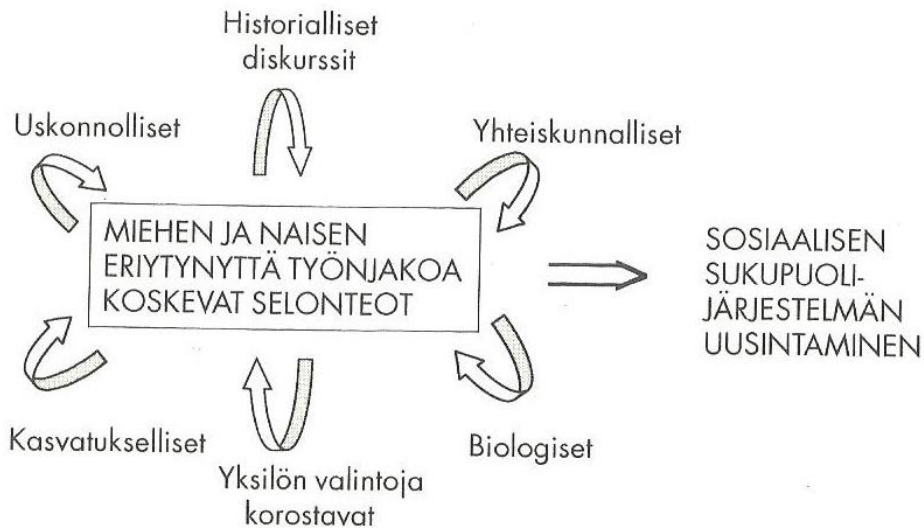
Kun aineistoja analysoidaan diskurssianalyysin keinoin, ollaan kiinnostuneita siitä, *millä tavoin* eri ilmiöistä puhutaan eli *miten* niitä merkityksellistetään. Diskurssianalyysi voidaan puolestaan toteuttaa monella eri tavalla riippuen siitä, mistä näkökulmasta aineistoa lähestytään ja mitä vuorovaikutuksessa analysoidaan. Analyysin kohteena voi olla karkeasti hahmottaen mikrotason kielirakenne sanavalintoineen ja lauserakenteineen, puheen retorinen luonne erilaisine kielellisine taktiikkoineen tai yhteiskunnan, kulttuurin ja vallan rakentuminen sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta. Analyysi voi siis kohdistua vuorovaikutukseen kielellisinä yksikköinä, kielellisinä tekoina tai kielellisenä keinona rakentaa sosiaalista todellisuutta ja sen eri ilmiöitä. (Jokinen ym. 1999, 101-160.)

Koska diskurssianalyysi ei ole yhtenäinen analyysikehikko vaan enemmänkin väljä teoreettinen viitekehys, myös käytössä olevassa käsitteistössä on vaihtelua. *Diskurssin* rinnalla tai sen sijasta käytetään joskus *tulkintarepertuaarin* tai *merkityssysteemin* käsitettä. Käsitteiden ero on lähinnä käytännöllinen: *diskurssia* ja *merkityssysteemiä*

käytetään useimmiten sosiaalisia valtasuhteita ja käytäntöjä tutkittaessa, *tulkintarepertuaarin* käsitettä puolestaan kielen käytön vaihtelevuutta painottavissa tutkimuksissa. Molemmilla käsitteillä tarkoitetaan sitä tapaa, jolla jotakin ilmiötä tarkastellaan, määritellään ja rakennetaan. Samaa ilmiötä voidaan tarkastella ja tulkita eri tavoin, ja siihen voidaan liittää erilaisia ominaisuuksia, tunteita ja perusteluja näkökulmasta riippuen. Esimerkiksi kerjäläiskeskustelu saattaa hahmottua individualismidiskurssin, ihmisoikeusdiskurssin tai patriarkaalisen diskurssin taistelukenttänä. Diskurssit eivät kuitenkaan ole valmiita yksiköitä, jotka leijailisivat ilmassa valmiina pyydystettäväksi, vaan syntyvät tutkimustyön kautta - eri tutkijat voivat näkökulmasta riippuen päätyä erilaisiin diskursseihin. Myös tutkijan omat sosiaaliset, kulttuuriset ja yhteiskunnalliset taustatekijät vaikuttavat siihen, millaisesta viitekehystä käsin hän tekee tutkimusta. Tutkimustyötä ei voi tehdä tyhjiössä, vaan tutkijakin toimii vakiintuneiden merkityssysteemien verkostossa, joten hän tulee omalta osaltaan enemmän tai vähemmän uusintaneeksi vakiintunutta ja latautunuttakin käsitteistöä. (Dreyfus & Rabinow 1983, 64-69; Jokinen ym. 1993, 26-28.)

Diskurssit eivät siis ole analysoitavia yksikköjä eivätkä aineiston raakamateriaalia vaan tutkimuksen *tulos*. Diskurssit koostuvat pienemmistä yksiköistä, *selonteoista* (*engl. statement*). Selonteot ovat vuorovaikutustilanteessa otettavia puheenvuoroja, joilla ilmiöitä ja maailmaa perustellaan ja tehdään toisille ymmärrettäväksi. Selonteot rakentavat, muokkaavat ja luovat uusia diskursseja, mutta myös vahvistavat ja pitävät yllä jo vakiintuneita tapoja merkityksellistä ilmiöitä. Tämä havainnollistuu kuviossa 3, jossa käytetään esimerkkinä sosiaalista sukupuolijärjestelmää ja sen rakentumista selontekojen ja diskurssien kautta. Kuviossa miehen ja naisen eriytynyttä työnjakoa koskevat selonteot tuottavat erilaisia diskursseja, mutta myös tukeutuvat vallitseviin diskursseihin kaarinuolien osoittamalla tavalla. Tämä prosessi puolestaan tuottaa, uusintaa ja haastaa sosiaalista sukupuolijärjestelmää, joka ei ole staattinen, sosiaalisesta vuorovaikutuksesta riippumaton yksikkönsä. Diskursiiviset teot tuottavat sen ilmiön, jota ne käsittelevät, joten myös sosiaalinen sukupuolijärjestelmä on sosiaalisen vuorovaikutuksen tulosta ja altis muutoksille. (Dreyfus & Robinow 1983, 61; Jokinen et al. 1999, 23.)





**Kuvio 3: Selonteot kulttuurin rakentajina, esimerkkinä sosiaalinen sukupuoli-järjestelmä. (Lähde: Jokinen ym. 1999, 23.)**

### 6.2.3. Etnografia aineistonkeruun välineenä

Tutkimukseni alussa olen löyhästi soveltanut myös aiemmin mainitsemaani etnografista tutkimusotetta, joka voi itsessään olla tutkimuksen lähtökohta, mutta myös aineistonkeruumenetelmä (Isomäki, Lappi & Silvennoinen 2013, 150). Etnografia (*'ethno'* = väki , *'graph'* = kirjoittaa) tarkoittaa tietyn kulttuurin tai yhteisön kenttätutkimusta monimenetelmäistä havainnointia käyttäen. Perinteinen etnografia perustuu ajatukseen, jonka mukaan tietyn kulttuurin tai ihmisryhmän ymmärtäminen on mahdollista vain osallistumalla heidän arkeensa ja toimintaansa ja keräämällä tietoa näkemällä, kuulemalla ja tekemällä asioita yhdessä tutkittavien kanssa. Ihanteellisimmillaan ja puhtaimmillaan etnografia on *käytännön* tutkimusta ja mukana elämistä, *'hanging out'*, tutkimuksellisessa hengessä.

Etnografian sisällä on erilaisia tutkimussuuntia, joista yhtä voi harjoittaa myös etätyönä esimerkiksi tekstejä tai dokumentteja tutkimalla. Viime vuosikymmeninä on yleistynyt myös internetin hyödyntäminen etnografisessa tutkimuksessa. Tämä on luonut uusia tutkimustermejä kuten *verkkoetnografia*, *netnografia*, *cyberetnografia* ja *nettietnografia* (Androusoopoulos 2008, 1; Isomäki, Lappi & Silvennoinen 2013, 158–159). Internet voidaan nähdä tietokoneiden kautta punottuna verkkona, joka mahdollistaa sosiaalisen

vuorovaikutuksen pitkien etäisyyksien välillä sekä luo aivan omanlaisiaan yhteisöjä. (Silverman 2011, 113-121, 253.) Omassa tutkimuksessani etnografinen jälki näkyy aineistonkeruuvaiheessa, jolloin olen liittynyt osaksi keskustelufoorumien yhteisöjä, seurannut ja havainnoinut siellä tapahtuvaa vuorovaikutusta tietyllä aikavälillä sekä poiminut yhteisön tuottamasta sisällöstä tutkimukseeni sopivaa aineistoa. Seuraavaksi kerron tarkemmin tästä aineistonkeruuprosessista.

### 6.3. Tutkimuksen aineisto

Jo melko varhain tutkimusprosessin aikana päädyin siihen, että yrittäisin hyödyntää internetissä runsain mitoin tarjolla olevaa, luonnollista ja tutkijasta riippumatonta aineistoa tutkimuksessani. Tiesin kirjallisuuskatsauksenkin perusteella, että aikaisemmat eroisyyden aiheeseen valinneet tutkijat olivat lähes poikkeuksetta päätyneet haastatteluun aineistoa kerätessään. Vain yhdessä tutkimuksessa oli käytetty internetin keskustelufoorumien viestejä aineistona (Irit-Erera & Baum 2009). Koin, että voisin omalla tutkimuksellani tuoda uutta tietoa tästä aiheesta ja samalla hyödyntää internetin tarjoamia mahdollisuuksia aineiston hankinnassa.

Aloitin aineistonkeruuprosessin tutustumalla internetin erilaisiin keskustelufoorumeihin sekä vertailemalla niitä keskenään aiheeseen liittyvien palstojen ja suosituimmuuden perusteella. Ensimmäisenä valitsin Kari Kiiänmaan perustaman eroperhe.net keskustelufoorumin. Kyseinen sivusto on tarkoitettu nimenomaan eronneille tai eroaville vanhemmille ja eri aiheita käsitteleviä keskustelualueita on kattavasti. Lisäksi sivustolle kirjoittaminen vaatii rekisteröitymisen mikä näkyy selkeästi keskustelutietojen asiallisuudessa ja kielenkäytössä. Toiseksi valitsin Suomi24-verkkoyhteisön ylläpitämän keskustelupalstan, koska se on yksi Suomen tunnetuimpia keskustelufoorumeita ja keskustelu on hyvin vilkasta myös eroisyyteen liittyen. Suomi24-keskustelufoorumi on eroperhe.net-sivustosta poiketen kaikille avoin, joten kielenkäyttö on värikkäämpää ja keskustelujen sisältö vaihtelevampaa. Näillä valitsemillani foorumeilla oli eniten tutkimusaiheeseeni liittyvää keskustelua ja tarjonta ylitti tarpeeni, joten jätin suosiolla pienemmät ja marginaaliset keskustelufoorumit aineiston ulkopuolelle.

Ennen aineiston keräämistä hioin ja muotoilin tutkimuskysymyksiäni, joiden perusteella lähtisin valitsemaan aineistooni soveltuvia kirjoituksia. Keskustelufoorumien viestiketjut ovat niin laajoja ja rönsyileviäkin, joten ilman suhteellisen valmiita tutkimuskysymyksiä olisi lähes mahdotonta edetä rakentavalla tavalla. Toisaalta huomasin, että aineistoa kerätessänikin jouduin palaamaan tutkimuskysymyksiini ja pohtimaan, ovatko ne aineiston suhteen mielekkäitä. Myös keskustelufoorumit itsessään ja jopa yksittäiset viestit antoivat suuntaviivoja sille, mistä näkökulmasta aineistoa kannattaisi lähestyä ja mitä seikkoja ottaa analyysissä huomioon. Kävin siis jatkuvaa keskustelua aineiston kanssa ja huomasin analysoivani aineistoa, vaikka se ei ollut vielä valmis.

Internetin keskusteluaineisto tarjosi heti alkuun erityisiä haasteita aineistoon sopivien keskustelunavauksien ja viestien valinnassa. Joidenkin viestiketjujen kohdalla minulla oli vaikeuksia määrittellä, olivatko kirjoittajat miehiä vai naisia, saati sitten eronneita, naimattomia tai naimisissa olevia. Siksi koin mielekkäämmäksi tarkastella tutkimaani aihetta passiivin kautta sen sijaan, että olisin esimerkiksi poiminut niitä viestejä, jotka olivat pelkästään eronneiden isien kirjoittamia. Lisäksi huomasin, että monet tutkimuksen kannalta olennaisimmista keskustelunavauksista ja viesteistä olivat muiden kuin eronneiden isien kirjoittamia. Karsimalla pois muut kuin selkeästi eroisien kirjoittamat viestit olisin samalla menettänyt paljon arvokasta tutkimustietoa.

Tutkimuksen kannalta epäolennaisempia viestejä puolestaan olivat aiheeseen kuulumattomat, asiattomat sekä henkilökohtaisuuksiin menevät viestit, jotka karsin automaattisesti pois aineistosta – tarkistettuani tietenkin ensin, oliko niissä sen kaiken värikkyuden peittämänä jotakin tutkimuksen kannalta olennaista tietoa. Toisten kirjoittajien kielioppivirheisiin puuttuminen ja henkilökohtaisien ominaisuuksien arviointi olivat hyvin tavallisia ilmiöitä erityisesti Suomi24-sivustolla. Jotkin viestiketjut saattoivat olla ”raakoina” kymmenien sivujen pituisia ja haaroittua moniin eri suuntiin. Toisella foorumilla, eroperhe.net, puolestaan viestien kulku ja sisältö olivat säännellympiä, ja palstojen ylläpito piti huolen siitä, ettei ketjuissa viljelty asiattomuuksia. Joka tapauksessa aineiston läpikäyminen vaati paljon työtä, lukukyvyyn harjaannuttamista sekä kärsivällisyyttä.

Aloitin aineistonkeruuprosessini tammikuussa 2013 ja lopullinen, karsittu ja suodatettu aineisto oli koossa heinäkuussa 2013. Useiden kuukausien prosessin aikana kävin läpi karkeasti arvioiden satojen sivujen edestä tekstiä, lähes sata viestiketjua sekä lähes tuhat yksittäistä viestiä. Lopullisessa aineistossani on yhteensä 266 sivua, 48 viestiketjua ja 550 viestiä.

## 6.4. Aineiston analyysivaihe

Kun aineistonkeruuvaiheessa palailin säännöllisesti tutkimuskysymyksiini ja teoreettiseen viitekehukseen, huomasin myös tekeväni jo alustavaa analyysia ja ryhmitteleväni aineistoa karkeasti. Lähtökohtanani oli paitsi lähestyä aineistoa tutkimuskysymysten kautta, myös pysyä avoimena aineistolle ja sen tarjoamille mahdollisuuksille tai uusille suunnille. Tätä kutsutaan aineistolähtöiseksi analyysiksi. Aineistolähtöisessä analyysissä analyysiyksiköt eivät ole kiveen hakattuja, eikä aineistoa pyydetä vahvistamaan jo olemassa olevia käsityksiä. Aineistosta etsitään vastauksia tutkimuskysymyksiin, mutta aineistolla itsellään on myös valta ohjata tutkimusprosessin suuntaa. Aineisto ei tosin puhu eikä siitä itsekseen nouse uusia teemoja, vaan tutkija itse käyttää omaa ymmärrystään ja avartaa lähestymistapaansa löytääkseen aineistosta tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia näkökulmia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95 - 100.)

Tutkimuksen analyysivaiheessa tutkimuskysymykset toimivat työkaluina, joiden avulla aineistoa käydään läpi, ryhmitellään ja teemoitetaan. Aineistosta poimitaan ja listataan tutkimuskysymyksiin vastaavaa sisältöä, joka koostuu analyysin alkuvaiheessa lähinnä yksittäisistä lausumista, asiakokonaisuuksista ja viittauksista. Tätä vaihetta kutsutaan aineiston *pelkistämiseksi*. Pelkistämisen jälkeen aineisto *klusteroidaan* eli jaetaan ja ryhmitellään sen mukaan, mitä yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia erilaisilla ilmauksilla on keskenään. Seuraava vaihe on aineiston abstrahointi eli käsitteellistäminen, jolloin muodostetaan aineiston pääluokat eli alaluokkia yhdistävät teoreettiset käsitteet. Analyysin viimeisessä vaiheessa tutkija kokoaa aineiston kannalta olennaisimmat käsitteet tai teemat ja punoo nämä yhteen tutkimuksen teorian kanssa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108 – 113.)

Oman tutkimukseni analyysiprosessi alkoi aineiston läpiluvulla edeten perusteellisempaan, suodattavaan otteeseen ja päätyen aineiston tiivistämiseen erilliseksi tekstinkäsittelytiedostoksi (Microsoft Office Word). Näin aineisto oli paremmin hallittavissa ja käsiteltävissä. Tiivistetty aineisto on syntynyt tutkimusaiheesta poikkeavien, epäasiallisten ja muilla tavoin epäsopivien viestien suodattamisen jälkeen. Tätä prosessia olen kuvannut jo edellä tutkimuksen aineistoa käsittelevässä kappaleessa.

Tämän jälkeen kävin tiivistetyn aineiston kohta kohdalta läpi käyttäen erivärisiä korostuskyniä erilaisten puhetapojen erottamiseksi toisistaan ja yhdistämiseksi suurempien yläkäsitteiden alle. Puhetavat, käsitteet ja teemat alkoivat erottua aineistosta aineiston kanssa käydyn vuoropuhelun kautta – analyysivaiheessa ikään kuin esitin aineistolle kysymyksiä, joihin etsin viesteistä vastauksia. Tutkimuskysymykset toimivat myös rajauksena, sillä liian avoin lähestymistapa olisi tehnyt aineistosta niin moniäänisen, että yksityiskohtia olisi ollut vaikea hahmottaa kakofonian joukosta.

Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa käytetään termiä multivokalteetti eli moniäänisyys (*multivocality*). Tällä viitataan tekstissä tai aineistossa esiintyviin erilaisiin ääniin tai puheenvuoroihin, jotka muodostavat erilaisia diskursiivisia kokonaisuuksia. Diskurssianalyysia tehdessään tutkija määrittelee sen, mikä on luonteenomaista tai tyypillistä kullekin äänelle ja miten se erottuu muista puheenvuoroista. Erilaisten ”äänien” erottelu ja vertailu on diskurssianalyysissa olennaisen tärkeää, sillä diskurssien merkitys muodostuu suhteessa muihin, kilpaileviin diskursseihin. Tutkija erottelee diskurssit toisistaan määrittelemällä kullekin puhetavalle rajat, joiden sisällä diskurssin elementit muodostuvat tietyllä, diskurssille tyypillisellä tavalla tai tyypillisten lainalaisuuksien kautta. Diskurssien raja-alueilla liikuttaessa tutkija voi myös määritellä erilaisten diskurssien suhteutumisen toisiinsa. Ennen kaikkea tutkijan on tiedostettava oma roolinsa analyysiprosessissa: diskurssit eivät ole olemassa olevia objekteja vaan tutkijan analyysin tulos. (Jorgensen & Phillips 2002, 143–152.)

Lähestyin omaa aineistoani nimenomaan erottelun ja vertailun kautta. Muodostin eri diskurssit sen perusteella, millä tavoin niiden sisällä lähestyttiin käsiteltävää aihetta. Esimerkiksi eroisuuden marginaalisuutta tuottavissa puheenvuoroissa oli eroja sen

suhteen, miten marginaalisuutta perusteltiin, millaisia tunteita siihen liitettiin ja kenen näkökulmasta sitä tarkasteltiin. Marginaalisuus käsitteenä latautui eri tavalla riippuen siitä, millä tavalla ja mistä näkökulmasta sitä lähestyttiin. Marginaalisuusdiskurssin alle muodostamani aladiskurssit ja niiden rajat hahmottuivat keskustelupalstalla käydyn keskustelun kautta.

Asetin diskurssille kriteeriksi sen, että sama tapa merkityksellistää esimerkiksi etä-isän marginaalisuutta toistui puhujasta riippumatta, ja tähän merkityksellistämisen tapaan viitattiin ja sitä kommentoitiin muissa puheenvuoroissa. Toisia puheenvuoroja kommentoivista viesteistä pystyin hahmottamaan sen, millä tavalla kommentoijan tapa lähestyä käsiteltävää aihetta erosi aiemmasta kommentista. Keskustelupalstalla käytävät vuoropuhelut auttoivat siis hahmottamaan eri puheenvuorojen eroavaisuuksia, rajoja ja samankaltaisuuksia. Samankaltaisuudet asettivat puheenvuorot tiettyjen yläkäsitteiden alle (esimerkiksi epätasa-arvon diskurssi), ja puheenvuorojen eroavaisuudet ja niiden välinen kilpailu auttoivat muodostamaan aladiskurssit (esimerkiksi juridinen diskurssi, sortofeminismidiskurssi, muutosdiskurssi ja yhteiskunnallisen vastuunkantajan diskurssi).

## 6.5. Eettiset kysymykset ja luotettavuus

Aineistona käyttämäni internetaineisto asettaa tutkimuksenteolle aivan omanlaisiaan haasteita ja eettisiä kysymyksiä, joihin tutkijan tulee omalta osaltaan vastata. Tutkimuksenteon eettisyys korostuu erityisesti aineistonkeruuvaiheessa, jolloin tutkija käsittelee internetissä olevaa, hänestä riippumatta tuotettua sisältöä. On pohdittu, luoko tutkijan anonymiteetti ja näkymättömyys eettisen ongelman, jos tutkittavat eivät ole hänen läsnäolostaan tietoisia ja tulevat tahtomattaan tutkituiksi (Laaksonen, Matikainen & Tikka 2013, 22; Sade-Beck 2004, 8). Toisaalta julkinen kirjoittaminen voidaan nähdä tietoisena valintana, jolloin suostumusta tekstien käyttöön ei erikseen tarvittaisi. (Silverman 2011, 108). Useimmat kirjoittajista käyttävät lisäksi nimimerkkiä, mikä osoittaa heidän olevan tietoisia viestiensä julkisuudesta ja siitä, että kuka tahansa voi nähdä heidän kirjoittamansa sisällön. Osa tutkijoista huomauttaisi tässä, että useimmat viestit on tarkoitettu yksityisiksi, joten niitä ei tulisi käyttää julkisina. Keskustelu aiheesta on vilkasta ja loppulausuma on se, että julkisen ja yksityisen raja on internetkirjoittelun suhteen hyvin häilyvä (emt. 108).

Tutkimuksessani olen halunnut vastata näihin eettisiin kysymyksiin tekemällä läsnäoloni keskustelupalstalla mahdollisuuksien mukaan näkyväksi. Aineistonkeruun alkuvaiheessa lähetin molempien keskustelufoorumien ylläpitoon yleisen ilmoituksen tutkimusprojektistani sekä tiedustelin heidän suosituksiaan aineistonkeruun suhteen. Molempien sivustojen ylläpito antoi minulle luvan käyttää aineistoa, ja Suomi24.fi –sivuston ylläpito piti yhteydenottoani heihin riittävänä. Heidän linjauksensa perustui ilmeisesti sivuston laajuuteen, jolloin kaikkia kirjoittajia olisi ollut hankala tavoittaa. Lisäksi sivusto on täysin avoin kaikille kirjoittajille ilman rekisteröitymistä. Toinen käyttämäni sivusto, eroperhe.net, on puolestaan suljetumpi yhteisö, jonka jäseniksi rekisteröidytään eikä kirjoittaminen ole mahdollista ilman tunnistautumista. Tämä prosessi on luotu varmistamaan sen, että foorumilla käyty keskustelu on asiallista ja vastuullista, mutta myös henkilökohtaisempaa kuin esimerkiksi Suomi24.fi –foorumilla. Tästä syystä katsoin parhaaksi ilmoittaa läsnäolostani foorumin jäsenille sekä pyytää erillistä viestiä niiltä, jotka eivät halunneet viestejään käytettävän aineistossa. En saanut yhtäkään kieltävää vastausta. Tiedusteluni lisäksi pyrin aineistoa käsitellessäni kiinnittämään huomiota kirjoittajien tunnistettavuuteen siten, että jätin pois kaikki kirjoittajien asuinpaikkaan, perheeseen, vuosilukuihin ja esimerkiksi oikeusprosesseihin viittaavat yksityiskohdat.

Sen lisäksi, että tutkijan tulee omalta osaltaan vastata tutkimuksensa eettisiin kysymyksiin, on otettava huomioon myös tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttavat seikat. Jokaisella aineistolla on omat erityispiirteensä, mutta internetaineiston rajattomuus ja virtuaalisuus asettavat aivan omanlaisensa reunaehdot tutkimuksenteolle. Internetissä, erityisesti tuotettuun tekstiin perustuvilla keskustelupalstoilla, vuorovaikutus ei ole reaaliaikaista eikä kasvokkaista vaan tapahtuu suodatettuna, etäisyyksien hämärtämänä ja erilaisiin identiteetteihin verhottuna. Onko totuudesta helpompi poiketa kun vastapuolella ei ole käytössään puheenvuoroa käyttävän eleitä eikä ilmeitä? Mahdollistaako internetissä tapahtuva vuorovaikutus sen, että ihmiset eivät olekaan sitä, mitä väittävät olevansa? (Brown & Yule 1983, 4.) Kysymykset ovat aiheellisia, mutta toisaalta on pidettävä mielessä, että millään laadullisen tutkimuksen näkökulmalla tai menetelmällä ei voida tavoittaa absoluuttista totuutta tai ilmiön olemusta puhtaimmillaan, sillä todellisuus on aina tavalla tai toisella suodatettua, tulkittua ja eri konteksteissa eri tavoin ymmärrettyä.

Voidaan myös käydä keskustelua siitä, helpottaako internetin kasvoton luonne vuorovaikutusta, mielipiteiden ilmaisua ja tunnepuheen tuottamista. Voi olla, että nimimerkin suojista on helpompi jakaa kokemuksia anonymisti ja myös ottaa vastaan

palautetta, koska palaute kohdistuu kirjoittajan henkilökohtaisten ominaisuuksien sijaan tekstin sisältöön. Vaikeat tunteet on lisäksi ehkä helpompi käsitellä virtuaalisesti kuin kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa, vaikkapa vertaistukiryhmässä. Tunteiden ilmaisemista varten on verkkoyhteisöissä lisäksi kehitetty nopea ja monipuolinen tapa välittää paljon informaatiota pienessä paketissa: hymiöt, lyhenteet ja muut pikatoiminnot. (Sade-Beck 2004, 4-8.)

Internetissä tuotettavan sisällön kasvottomuus ja riippumattomuus tutkijasta asettavat haasteita aineiston käsittelylle. Koska tutkijalla ei ole mahdollisuutta vaikuttaa sisällön tuottamiseen eikä sen suuntaan, hänen on käsiteltävä aineistoa sellaisenaan. Tämä voi yhtä aikaa olla sekä nettietnografian soveltamisen vahvuus että heikkous. Voidaan sanoa, että internetissä tuotetut sisällöt ovat tutkijan kannalta esimerkiksi haastattelutilanteeseen verrattuna hedelmällisempiä, jos pyrkimyksenä on tavoittaa jotakin aitoa ja raakaa. Toisaalta tutkijalla ei haastattelutilanteen tavoin ole internetissä mahdollisuutta ohjata sisältöjen tuottamista. Tähän perustuu juuri sisällön riippumattomuus ja lahjomattomuus. (Alasuutari 2007, 53.)

Internetistä kerättyä aineistoa käsitellessään tutkija joutuu myös pohtimaan tulkinnan käsitettä. Koska sisältö on tuotettu tutkijasta riippumatta yhdessä ajassa ja paikassa, tutkija ei voi haastattelutilanteen tavoin tarkistaa sitä, onko ymmärtänyt yksittäiset viestit tai ilmaisut oikein tai siten, kuin alkuperäinen kirjoittaja on halunnut ne ymmärrettävän. Tällöin on aina olemassa väärän tulkinnan mahdollisuus. Toisaalta aineiston analyysiin ja tulkintaan vaikuttavat aina jonkin verran paitsi tutkijan oma suuntautuminen, myös se teoreettis-metodologinen kehikko, jota hän tutkimuksessaan käyttää. Samaa aineistoa voidaan käsitellä ja lähestyä monesta eri näkökulmasta.

Internetissä tuotetaan jatkuvalla syötöllä hiomattomia, suoria ja tutkijasta riippumatta kerrottuja tarinoita elämästä, kuolemasta ja kaikesta maan ja taivaan väliltä. Tutkijasta riippumattomat sisällöt rakentuvat omalla painollaan, tuottajiensa ehdoilla ja ilman tutkijan raamituksia, jolloin lopputulos on ihanteellisimmillaan spontaanisti tuotettua, luonnollista materiaalia. Kriittisemmin tarkasteltuna verkkomateriaali voi olla hallitsematonta, poukkoilevaa ja palapelin lailla hajaantunutta sisältöä, jonka ydinasioita voi olla vaikea hahmottaa. Oikein hyödynnettynä ja nämä haasteet huomioituna internet tarjoaa aivan omanlaisensa, monipuolisen tiedonlähteen ja paikan havainnoida spontaanisti tapahtuvaa vuorovaikutusta.



## 7 HENKILÖKOHTAISEN VASTUUN DISKURSSI

Seuraavassa kappaleessa käyn läpi henkilökohtaisen vastuun diskurssia ja sen ilmenemistä keskustelupalstojen viesteissä. Aloitan käsittelemällä yleisesti erovertaistukea ja sen merkitystä eronneille isille. Tämän jälkeen käsittelen vastuuttamista keskustelupalstan yhteisöllisenä liikkeenä ja vuorovaikutusmuotona, omakohtaisten kokemusten jakamista sekä yhdenvertaisuuspuhetta viranomaisten kanssa työskentelystä. Selvitän, millaiseksi eronneen isän ja sosiaaliviranomaisen kohtaaminen muotoutuu vastuudiskurssin kontekstissa. Henkilökohtaisen vastuun diskurssi jakautuu aladiskursseiksi, joita ovat vastuuttavan vertaistuen diskurssi, yhdenvertaisuusdiskurssi ja velvoitediskurssi.

Havainnollistan vastuudiskurssin ilmenemistä esittämällä aineistoista otteita, joiden perään olen merkinnyt sulkuihin lähteeksi joko EP (= eroperhe.net) tai S24 (= Suomi24.fi). Sitaatit ovat alkuperäismuodossaan eli sisältävät joissakin tapauksissa myös kielioppivirheitä. Lisäksi olen säilyttänyt isoin kirjaimin kirjoitettujen viestien muodon, koska näppäinlukon käyttäminen saattaa toimia viestin sisällön tehostamiskeinona.

Ymmärtämisen helpottamiseksi olen lisännyt joihinkin viesteihin puuttuvia elementtejä, jotka olen erottanut viestissä hakasulkeita [ ] käyttäen. Hakasulkeita olen käyttänyt myös silloin, kun viesti sisältää esimerkiksi kaupungin nimen, joka on korvattu yleisluontoisemmalla ilmaisulla kirjoittajan anonymiteetin suojaamiseksi. On myös huomattava, että useimpia viestejä ei ole lainattu kokonaisuudessaan vaan ne ovat otteita pidempien viestien sisällöstä. Joidenkin viestien kohdalla olen käsiteltävän aiheen kannalta olennaisen sisällön erottamiseksi ja viestin lyhentämiseksi käyttänyt katkoviivoitusta (---).

### 7.1. Ero ja vertaistuen lähteet

Eron uhatessa tai eronjälkeisten ongelmien tullessa vastaan vertaistuen tarve korostuu. Eronnut tai eroamassa oleva isä on saattanut käydä henkilökohtaisia ja vaikeita asioita läpi tuttavapiirissään, jonka tarjoamat näkökulmat ja ratkaisut voivat tuntua

riittämättömiltä ja puolueellisilta. Vertaistuen ja rakentavien ratkaisujen antamisen sijasta ystävät ja sukulaiset saattavat korostaa toisen osapuolen syyllisyyttä tai uppoutua sellaisiin asioihin, joiden läpikäynti ei edesauta isän selviytymistä erosta ja suuntautumista eteenpäin kohti rakentavia ratkaisuja. Tällaisissa tilanteissa voi olla helpompaa etsiä sellaisten ihmisten seuraan, jotka eivät ole olleet isän eroprosessissa mukana eivätkä suhtaudu tilanteeseen puolueellisesti. (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009, 42.)

Vaikka puolueettomuus ohjaa isän hakeutumista tuttavapiirinsä ulkopuolelle, tuen lähtökohtana on kuitenkin vertaisuus eli se, että tukiverkostossa olevilla ihmisillä on kokemuksia samasta ilmiöstä. Lähtökohtien samankaltaisuus tuo helpotusta ja muistuttaa siitä, että isä ei ole ongelmien yksin. (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009, 42.) Eron kokeneiden välillä on myös helpompaa keskustella asioista niiden oikeilla nimillä ja tuoda esille käytäntöihin liittyviä yksityiskohtia termeineen ilman, että niitä tarvitsee jatkuvasti avata ja selittää ryhmän jäsenille. Tämä tuo keskusteluun omanlaistaan helppoutta ja ratkaisukeskeisyyttä, kun voidaan keskittyä suoraan olennaiseen sisältöön.

Eronneiden tai eroamassa olevien vanhempien tuen tarpeeseen on pyritty vastaamaan perustamalla erilaisia eroryhmiä ja vertaistukipalveluita, jotka perustuvat konkreettisissa ryhmissä vedettäviin keskusteluihin. Tällaisia ryhmiä järjestetään muiden muassa kasvatusta- ja perheneuvoloissa ja järjestöjen, kuten Ensi- ja turvakotien liiton ja Miessakit ry:n toimista. Lisäksi on olemassa eri tahojen ylläpitämiä oppaita ja itsehoitokanavia, joiden kautta on mahdollista hankkia eroasioihin liittyvää tietoa ja ohjeita erovanhemmuuden toteuttamiseen käytännössä.

Ryhmämuotoinen vertaistukitoiminta ei sovi kaikille työskentelyn intensiivisyyden, vuorovaikutusmuodon ja tapaamisten aikataulujen vuoksi. Palvelut eivät myöskään välttämättä tavoita kaikkia eronneita vanhempia joko markkinoinnissa olevien puutteiden vuoksi tai siitä syystä, että niiden ei koeta täyttävän omia tarpeita. Kun itsehoito-oppaiden ja tietopakettien selaamista ei koeta riittäväksi, mutta ryhmämuotoinen vertaistukikaan ei houkuttele, eronnut isä voi turvautua internetissä ylläpidettäviin keskusteluympäristöihin niiden helpon tavoitettavuuden ja anonymiteetin tarjoaman turvan vuoksi. (Irit Erera & Baum 2009, 75.)

## 7.2. Vastuuttava vertaistuki ja tarjottu toimijuus

Keskustelupalstalla viestiketjujen aloituksissa kysytään useimmiten samaa kokeneiden mielipidettä kerrottuihin tapahtumiin, viranomaisten päätöksiin tai laskelmiin tai tiedustellaan, mihin kannattaa ottaa yhteyttä ja mitä palveluja hyödyntää. Osa aloitusviesteistä on myös avoimia päivittelyjä siitä, millaisten toimenpiteiden kohteeksi eronnut isä on joutunut tai mitä vaille jäänyt, jolloin muilta kirjoittajilta haetaan vertaistukea tai vahvistusta omille tunteille. Useimmiten aloitusviesteissä todetaan ääneen koettu neuvottomuus, jonka esimerkiksi seuraavat kolme lukijaa näyttävän tulkitsevan avuttomuudeksi tai kyvyttömyydeksi toimia oma-aloitteisesti:

*Pikkasenko olet avuton! Oikeusasiamiehelle tietenkkin. (S24)*

*Voisiko isä itse ottaa yhteyttä perheneuvolaan ja pyytää apua? (EP)*

*Isä voisi itse yrittää ottaa yhteyttä lastensuojeluun. (EP)*

Henkilökohtaisen vastuun diskurssi ilmenee keskustelupalstan lukijoiden vastauksissa vastuuttamisena, jolloin aloitusviestin lähettäjää aktivoidaan itse hakeutumaan viranomaisten puheille sen sijaan, että palstalla tarjottaisiin valmiita vastauksia ja ratkaisuja. Viranomaisia ja muita yhteiskunnan palveluja pidetään ensisijaisina keskustelupalstan vertaistukeen nähden. Aloitusviestin kirjoittaja pyritään ohjaamaan primaariseen vuorovaikutukseen ja ensikäden tiedon hankintaan sen sijaan, että tämä tyytyisi palstalla tarjottuun toisen käden tietoon ja kokemuksiin. Vastuuttava palaute on oikeaan suuntaan kääntävää ja oikeisiin palveluihin ohjaavaa vuorovaikutusta, jonka yhteydessä kysyjälle tarjotaan aktiivista toimijuutta. Aktiivisen toimijan rooli rakennetaan eronneelle isälle valmiiksi ja myös oletetaan, että hän siihen asettuu, koska muita vaihtoehtoja ei tarjota. Kysyjä pyritään näissä puheenvuoroissa ensisijaisesti ohjaamaan pois keskustelupalstaympäristöstä.

Eronneen isän vastuuttaminen ilmenee toisaalta myös muistutuksina siitä, että hän voi entisen puolisonsa kanssa hoitaa tietyt asiat ilman sosiaaliviranomaisen väliintuloa. Tällöin painotetaan sitä, että eronnut isä voi *halutessaan* olla käyttämättä esimerkiksi lastenvalvojan palveluja:

*Totuuden vuoksi täytyy tässä kohdin muistuttaa, että jos ei tarvita lastenvalvojaa eikä oikeutta (papereiden leimaamista kummoisempaan) asian selvittämiseen, lapsen elatuksen määrittäminen ja siitä sopiminen ei työllistä juuri muita kuin vanhempia itseään. Aina on olemassa mahdollisuus asioiden sopimiseen, mikäli vanhemmat siihen kykenevät. (EP)*

*Vanhemmat voivat päättää kaikki lapsia koskevat asiat ilman lastenvalvojaa. (EP)*

*Eli vanhemmat sopivat tapaamisajankohdat hakuineen ja palautuksineen ja sitten sopimusta noudatetaan pulinoitta molemmin puolin. (EP)*

Näissä puheenvuoroissa painotetaan eronneiden vanhempien kykyä hoitaa lasta koskevat ja eroon liittyvät asiat myös itse, mikäli vanhemmat vain haluavat toimia keskenään yhteistyössä. Konteksti on vahvan individualistinen: vanhempien oletetaan ottavan itse vastuuta asioiden hoitamisesta ja kantavan henkilökohtaisen ja keskinäisen velvollisuutensa huolehtia yhteisestä lapsestaan. Mikäli ongelmia lapsen tapaamisiin tai huoltoon liittyen ilmenee, vanhemmilla on ensisijainen velvollisuus ratkaista ne yhdessä. Vanhempien vastuuta korostavat puheenvuorot perustuvat toisin sanoen *jaetun vanhemmuuden* käsitteeseen (Kääriäinen ym. 2009, 29). Yhteisesti toteutettavan vanhemmuuden korostetaan jatkuvan myös eron jälkeen, vaikka vanhempien välinen parisuhde olisi päättynyt.

Vaikka individualismin korostamisen tarkoituksena on eronneen isän aktivointi ja vastuuttaminen, vaarana on myös isän ajautuminen keinottomuuden ja neuvottomuuden tilaan, jolloin erimielisyydet entisen puolison kanssa kärjistyvät ilman puolueetonta interventiota. Eroprosessi on myös tunteiden prosessi, joka saattaa herättää postuumisti henkiin liiton aikaiset ongelmat ja selvittämättä jääneet riidanaiheet. Tällöin vaarana on lapsen unohtuminen kaaoksen keskelle: vanhemmat saattavat olla liian katkeria toisilleen muistaakseen lapsen edun ja hyvinvoinnin. Samalla vanhemmat saattavat riidellä hyvinkin tiiviisti juuri lapseen liittyvistä asioista ja käyttää lasta vallankäytön välineenä puolin ja toisin erityisesti eron alkuvaiheessa. (Tuomi 2008, 70–74.) Kaikki vanhemmat eivät eron jälkeen kykene omaehtoiseen ja vapain sopimuksin toteutettavaan yhteistyöhön, jota jaettu vanhemmuus lähtökohtaisesti edellyttää. Kun yhteistyön toimivuudelle ei ole olemassa riittäviä edellytyksiä, viranomaisten interventio voi olla ainoa keino taata vanhemmuuden toteutuminen lapsen edun mukaisella tavalla.

Eroperhe.net -palstalla suora vastuuttaminen on aineistossa hyvin yleistä, mutta Suomi24:lla sen sijaan aktivoidaan ja informoidaan etä-isiä usein linkkien, lainausten ja artikkeliotteiden kautta käyttämättä kertaakaan kirjoittajan omaa ääntä. Tätä vuorovaikutusmuotoa käyttävät kirjoittajat siis asettuvat lainausten ja linkkien taakse ottamatta henkilökohtaisesti kantaa eronneen isän tilanteeseen. Epäsuora vuorovaikutus toimii ikään kuin kilpenä, jonka kautta kysyjälle heijastetaan ratkaisuvaihtoehtoja ja tietoja hyödyllisistä palveluista, kuten lapsiystävällisestä huoltoriitojen sovittelusta, Neuvokeskuksesta tai Väestöliiton ylläpitämästä sivustosta:

*Neuvokeskus auttaa lapsiperheen erossa. Neuvokeskuksen sivuilta löytyy apua, tukea ja neuvoja. Tutustu sivustoon, ota yhteyttä. <http://www.neuvokeskus.fi/neuvokeskus>. (S24)*

*Vanhempien eron vaikutus lapsen kasvuun ja kehitykseen ei os[a]ta kiinnittää tarpeeksi huomiota. Väestöliiton sivustoilla lisää aiheesta. [http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa\\_vanhemmille/perheiden\\_monimuotoisuus/lapset\\_ja\\_ero/stressitekijat](http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/perheiden_monimuotoisuus/lapset_ja_ero/stressitekijat). (S24)*

Sivustoille ja artikkeleihin ohjaaminen on suoraa neuvontaakin puhtaampaa vastuuttamista välittäjän kasvottomuuden ja äänettömyyden vuoksi. Voidaan pohtia, käytetäänkö linkkejä ja artikkeliotteita mahdollisesti kannanottona keskustelupalstalla tarjotun tiedon luotettavuuteen vai ovatko ne keino käyttää puheenvuoro keskusteluissa tehokkaasti silloin, kun omassa ilmaisukyvyssä on puutteita. Joka tapauksessa erilaisia palveluita ja neuvontaa markkinoivilla viesteillä pyritään ohjaamaan muita eronneitaisiä hankkimaan tietoa itse ottamatta kantaa yksittäisen isän tilanteeseen. Toisaalta artikkeliotteet ja linkit voivat toimia myös muistutuksina esimerkiksi juuri eron vaikutuksista lapseen. Puheenvuorojen tarkoituksena on tällöin saada etä-isä toimimaan itsensä, mutta myös lastensa ja koko perheensä parhaaksi. Linkeillä ja artikkeliotteilla voidaan myös ottaa vahvasti kantaa ja välittää selkeästi ja näkyvästi kirjoittajan intressi:

*Isät vaativat tapaamisoikeuden es[it]tämistä rangaistavaksi. Joka tunti kaksi lasta menettää isänsä. <http://turkulainen.fi/artikkeli/98079-isat-vaativat-tapaamisoikeuden-rikkomisesta-rangaistava>. (S24)*

*Perehtykää narsismiin, erityisesti tuomarit, asianajajat, juristit, sosiaalityöntekijät. Turun Sanomat. <http://www.ts.fi/mielipiteet/kolumnit/173717/Perehtykaa+narsismiin>. (S24)*

*Tasa-arvoaltuutettu tiedote 17.2.2011. Isilläkin on oikeus vanhemmuuteen eron jälkeenkin. <http://www.tasa-arvo.fi/nyt/tiedotteet/tiedote/-/view/1553622>. (S24)*

Näillä puheenvuoroilla pyritään tuomaan esille kirjoittajan oma kanta sekä ohjaamaan keskustelua tiettyyn suuntaan. Ne eroavat aiemmin mainituista, palveluihin ohjaavista linkeistä ja artikkeliotteista siten, että kirjoittaja kutsuu etä-isän selkeästi tiettyyn asemaan sen sijaan, että hänelle annettaisiin vapaus määritellä asemitumisensa kokonaan itse. Tilanteen tulkinta on ikään kuin rakennettu valmiiksi. Isällä on kuitenkin yhä mahdollisuus olla lukematta linkkien sisältöä ja olla omaksumatta niiden kautta rakentuvaa tulkintaa tilanteesta.

Mielenkiintoista artikkeliotteissa ja linkeissä on ylipäättään se, että yleisyydestään huolimatta nämä puheenvuorot jäävät lähes poikkeuksetta vaille palautetta – ne eivät johda jatkokeskusteluihin eikä niitä yleensä rekisteröidä mitenkään viestiketjuissa. Ne ovat yksittäisiä, muun viestisisällön katkaisevia ja usein kursivoituja tekstiotteita, joiden sisältö saattaa olla hyvinkin tärkeää käsiteltävän ongelman kannalta, mutta ne eivät vaikuta keskustelun kulkuun eivätkä saa ainakaan julkituotua vastakaikua muilta lukijoilta. Johtuuko tämä siitä, ettei niiden sisältöä pidetä tärkeänä tai mainitsemisen arvoisena? Voi myös olla, että artikkeleita ja linkkien takana olevia sivustoja kyllä luetaan, mutta sitä ei tehdä palstalla näkyväksi syystä tai toisesta.

### **7.3. Kokemukset puhuvat puolestaan – vai puhuvatko?**

Henkilökohtainen vastuuttaminen ilmenee keskustelupalstalla useimmiten viranomaisten taholle ohjaamisena tai muistutuksina siitä, että isä on itsekin velvollinen aktivoitumaan ja ottamaan selvää asioista. Lisäksi palstalla jaetaan jonkin verran omia onnistumisen kokemuksia:

*Kunnioitin tehtyjä sopimuksia ja hoidin osaltani tapaamiset ja elatukset niin kuin pitää. (EP)*

*Olemme tehneet keskenämme kirjallisen sopimuksen. Isä, äiti ja lapsi ovat tyytyväisiä. (EP)*

*Sosiaalitoimen päätös asumisesta ja koulusta toteutuivat lapsen toivomalla tavalla. Tapaamisoikeuksisille ei asetettu minkäänlaisia rajoja, vaan lapset saivat tavata*

*etävanhempaansa aina kun se sopi heidän aikatauluun, sekä pitkään välimatkaan 300 km etävanhemman luokse. Tänä päivänä kaikilla kolmella lapsella on ammatti ja vakituinen työpaikka. Tytär vihittiin heinäkuussa ja kutsui minut Jouluna vieraaksi. (S24)*

Näillä kokemuksilla pyritään osoittamaan, että isän oma aktiivisuus tulee johtamaan positiiviseen lopputulokseen, jopa koko perheen hyvinvointiin. Kokemusten sanoma on hyvin suoraviivainen – alun aktivoitumisesta edetään suoraan kaikkia tyydyttävään lopputulokseen, jonka tavoittaminen saadaan näyttämään hyvin helpolta. Tässäkin on kyse vastuuttamisesta: etä-isälle näytetään, mitä hän voisi saavuttaa, jos olisi itse aktiivinen.

Oman selviytymisen korostamisella voidaan pyrkiä vertaistuen antamiseen ja hyvän esimerkin asettamiseen, mutta todellisuudessa tällaisesta lähestymistavasta puuttuu tukemisen elementti kokonaan. Sen sijaan voidaan puhua negatiivisesta vertaistuesta (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009, 78). Oma selviytymistä korostettaessa kerrotaan lopputulos ja päämäärä, muttei ohjeita eikä käytännön välineitä sen saavuttamiseksi. Tällöin tarkoituksena ei ole toisen osapuolen tukeminen, vaan hankalassa tilanteessa olevan vertaisen asemaa käytetään ikään kuin vertailukohtana, jolloin oma onnistuminen korostuu. Joillekin eronneille isille tällainen vertaispalaute saattaa toimia rohkaisuna oman tilanteen muuttamiseksi, mutta tuki on silti minimaalista. Vertaistukea hakevan isän kannalta negatiivinen vertaistuki voi olla hyvinkin vahingollista.

Kun keskustelupalstalla jaetaan omia, lähipiiriin kuuluvien ihmisten tai ystävien kokemuksia, ne otetaan useimmiten vastaan totuudenmukaisina eikä viestien sisältöä kyseenalaisteta. Kokemukset välittyvät viestiketjuun autenttisina, jopa yleistettävänä erotarinoina, jotka herättävät runsaasti samaistumista ja puoltavaa keskustelua. Voidaan todeta, että viestit prosessoidaan ensisijaisesti tunnetasolla ja toissijaisesti sisällöllisellä tasolla, jolloin kokemusten kautta välitettävä informaatio jää viestin herättämien affektien varjoon. Viestiketjuissa on kuitenkin tämän prosessointitavan katkaisevia puheenvuoroja, joiden tarkoitus on palauttaa kokemusten välittäjälle vastuu viestin sisällöstä:

*Sanomalla että ”joka asiassa kokemus puhuu” tarkoittaa tietysti vain, että SINUN kokemuksesi puhuu ja sinun totuutesi on näin. Toisella osapuolella on aina toisenlainen kokemus ja totuus. Molemmat on otettava huomioon. (S24)*

Tällaisilla viesteillä muistutetaan kirjoittajaa vastuustaan välittää tai ainakin tiedostaa kokemustensa tulkinnanvaraisuus ja omakohtaisuus, koska vääristellyt tarinat ja kokemukset vääristävät myös keskustelun sisältöä. Etä-isälle luodaan vastuu olla kertomuksissaan ja mielipiteissään mahdollisimman totuudenmukainen, jotta vertaistuki olisi perusteltua. Vertaistuki ei toisin sanoen ole aina ehdotonta vaan edellyttää myös vertaistuen hakijalta vastuuta, viestinnän prosessointia ja monitulkintaisuuden sekä yksilöllisyyden tekemistä näkyväksi muille lukijoille.

#### **7.4. Yhdenvertaisuus ja yhteistyö viranomaisen kanssa**

Kun keskustelu palstalla kääntyy viranomaisten kanssa toimimiseen, henkilökohtaisen vastuun diskurssi ilmenee oletuksena yhteistyöstä ja molemminpuolisesta vastuusta. Etä-isän edellytetään pyrkivän rakentamaan työskentelyyn ja vastuunottoon, mutta myös sosiaaliviranomaisen odotetaan noudattavan lakia ja kohtelevan kaikkia osapuolia tasavertaisesti. Etä-isän ja sosiaaliviranomaisen kohtaaminen rakennetaan yhdenvertaiseksi, dynaamiseksi vuorovaikutuskokonaisuudeksi:

*Hyvin valmistautuneena on paremmat mahdollisuudet olla hyvä vanhempi. Ja sen huomaavat myös viranomaiset. (EP)*

*Paljon vaikuttaa myös se, miten vanhempi käyttäytyy. Jos hän on asiallinen ja yhteistyökykyinen, sosiaalityöntekijä varmasti ottaa asian tosissaan ja perehtyy siihen paremmin kuin silloin, jos vanhempi vaikka räyhää ja vaatii. (EP)*

*Me saatiin lv:llä hyvä palvelu täällä (Etelä-Suomen kaupungissa). Asiallinen ja toimiva ihminen, toisaalta kumpikin halusi sopia asiat, niin ongelmia ei ollut. (EP)*

Henkilökohtaisen vastuun diskurssi jakautuu viranomaisyhteistyön suhteen kahteen eri aladiskurssiin, joita ovat yhdenvertaisuusdiskurssi ja velvoitediskurssi. Yhdenvertaisuusdiskurssin kontekstissa eronneen isän ja sosiaaliviranomaisen kohtaamiselta edellytetään molemminpuolista, tasavertaista yhteistyötä. Kommunikaatio nähdään dynaamisena ja kaksisuuntaisena prosessina, jossa eronneen isän ja sosiaaliviranomaisen valinnat ja liikkeet vaikuttavat toisiinsa ja sitä kautta myös



työskentelyn lopputulokseen. Yhdenvertaisuusdiskurssi rakentaa etä-isälle vastuullisen, mutta myös vaikutusvaltaisen aseman sosiaaliviranomaiseen nähden. Koska etä-isän ja sosiaaliviranomaisen kohtaaminen on yhdenvertaisuusdiskurssin näkökulmasta vuorovaikutusprosessi, isä voi itse vaikuttaa siihen, miten hän tulee kohdatuksi. Asiallisuus, tilanteen edellyttämä käyttäytyminen ja viranomaisen kunnioittaminen tuottavat yhdenvertaisuusdiskurssin mukaan vastakkain asettumista paremman, kaikkia osapuolia hyödyttävän lopputuloksen.

Samalla periaatteella myös etä-isän kohtaamalla sosiaaliviranomaisella on paitsi valtaa, myös vastuuta. Etä-isällä on oikeus tulla kohdatuksi hyvän hallintotavan periaatteiden mukaisesti, joiden noudattaminen on sosiaaliviranomaisen lainmukainen velvollisuus. Seuraavat puheenvuorot ovat esimerkkejä velvoitediskurssista:

*Ihan asiavirheiden korjaamiseksi voi tehdä selkeän kirjallisen huomautuksen kyseisten sosiaalityöntekijöiden esimiehelle / johtajalle. (EP)*

*Lastenvalvoja on virkamies ja hänen toimintaa säätelee mm. hallintolaki. --- Onko hän menetellyt hyvän hallintotavan mukaisesti. Sitä ei voi lastenvalvoja itse arvioida. (S24)*

*Mutta sen muistutuksen tehtävä on palauttaa virkaa hoitava hoitamaan virkaansa eikä ottamaan kantaa henkilökohtaisella tasolla, siis auttaa asiakasta saamaan luotettavaa asioiden hoitamista, kunnioittavasti. (EP)*

Velvoitediskurssin kontekstissa sosiaaliviranomaiselle rakennetaan vastuullinen ja velvoittava asema etä-isään eli asiakkaaseen nähden. Sosiaaliviranomaiselta odotetaan hallintolain mukaista, vastuullista ja luotettavaa työskentelyä, johon etä-isällä on mahdollisuus asiakkaana myös puuttua, mikäli sosiaaliviranomaisen toiminta ei täytä sille asetettuja edellytyksiä. Sosiaaliviranomaisen rooli ja tehtävä rakennetaan velvoitediskurssin sisällä selvärajaiseksi ja hallinnolliseksi. Sosiaaliviranomaisen toiminta myös alistetaan paitsi asiakkaan oikeuksille ja niiden toteutumiselle, myös lainsäädännölle ja viranhaltijan vastaamisvelvollisuudelle. Sosiaaliviranomainen sijoitetaan osaksi laajempaa kokonaisuutta ja organisaatorakennetta, jossa hän on vastuussa myös omalle esimiehelleen.

Yhdenvertaisuus- ja velvoitediskurssi ovat molemmat sosiaaliviranomaisen kanssa tehtävää yhteistyötä kuvaavia puhetapoja. Ne kuitenkin eroavat toisistaan olennaisesti

siinä, painotetaanko etä-isän vai sosiaaliviranomaisen osuutta vuorovaikutustilanteessa. Yhdenvertaisuusdiskurssi kuvaa viranomaisyhteistyötä asiakkaan eli etä-isän näkökulmasta ja korostaa tämän vastuuta ja osallisuutta, vaikka lähtökohtana onkin molempien tahojen yhdenvertaisuus. Yhdenvertaisuus muodostuu lähinnä etä-isän aseman kautta. Velvoitediskurssi taas lähestyy sosiaaliviranomaisen kanssa tehtävää yhteistyötä viranomaisen roolia ja vastuuta painottaen. Molempien diskurssien kontekstissa etä-isä kuvataan aloitteentekijäksi ja liikkeen alulle panijaksi, mutta kohdattavan viranomaisen vastarooli on diskurssista riippuen joko isän aloitetta tukeva ja sen mahdollistava tai aloitteen vastaanottaja. Sekä yhdenvertaisuus- että velvoitediskurssille on yhdessä aiemmin mainitun vastuuttavan vertaistuen diskurssin kanssa yhteistä henkilökohtaisen vastuun käsitteen korostuminen.

## 8 MARGINAALISUUSDISKURSSI

Henkilökohtaisen vastuun diskurssin lisäksi aineistossa esiintyy marginaalisuusdiskurssia, jonka esittelen tässä kappaleessa aladiskursseineen. Marginaalisuuspuheen alle luokiteltavia diskursseja ovat predestinaatiodiskurssi, objektidiskurssi ja institutionaalisen vallan diskurssi. Kaikille puhetavoille yhteistä ja ominaista on eronneen isän marginaalinen asema, johon liitetään hallitsemattomuuden ja voimattomuuden tunteita sekä vaikutusvallan ja osallisuuden puutetta.

### 8.1. Ennustettu kohtalo ja luovuttaminen

Hyvin yleinen tapa kohdata etä-isä keskustelupalstalla on aineiston perusteella negatiivinen ennustaminen eli predestinaatio. Predestinaatiodiskurssi ilmenee aineistossa kohtalon leimaamisena jo etukäteen epäonniseksi, vaikka kirjoittaja ei olisi itse kertonut omasta tilanteestaan mitään epäonnistumiseen viittaavaa tai omaksunut itse epäonnistujan identiteettiä. Vielä vahvempaa negatiivinen ennustaminen on niissä viestiketjuissa, joiden aloittajat ilmaisevat neuvottomuutta, epätoivoa ja epätietoisuutta tulevasta. Sen sijaan, että näihin tuntemuksiin vastattaisiin keskustelupalstalla voimaannuttavin sanavalinnoin ja rohkaisevin ottein, neuvoja hakevalle etä-isälle määritellään tulevaisuus jo valmiiksi, joissakin viesteissä hyvinkin synkkään sävyyn:

*Nyt sitten kuitenkin tässä tulee käymään niin, että menetät lapsen huoltajuuden. (S24)*

*Helpompaa on kun hyväksyt vain että sinulla on nyt ex vaimo ja ex lapset. Tuntuu kovalta, mutta on totta. Kunnollista "isää" sinusta ei voi enää koskaan tulla. Olet vain viikonloppuhoitaja tai rahoittaja tai jotain, mutta et enää koskaan isä. (Jos ei lasketa siis sitä geneettistä yhteyttä). Yhteiskunta omalta osaltaan huolehtii siitä että olet "etävanhempi". Et isä. (S24)*

*Anna lapsi äidilleen ja sosiaalitaltoille, kun sitä kovasti vaativat. Voin sanoa, että jos alat taistelun lapsesta, tuhoat sekä oman, että lapsesi elämän vuosia kestäväällä sodalla. Sanot vaan heille, että he's all yours, hyväksyt ne tapaamisoikeudet jotka sinulle antavat ja käytät niitä sen mukaan, miten tapaamiset ilman sossujen valvontaa järjestyvät ja sopivat omaan elämäsi. (S24)*

Predestinaatiodiskurssi rakentaa oman isyyden puolesta taistelemisen niin ylitsepääsemättömäksi, että luovuttaminen näyttäytyy ainoana järkevänä toimenpiteenä.

Esimerkiksi lasten huoltajuuden menettäminen kuvataan absoluuttiseksi ja isän toiminnasta riippumattomaksi lopputulokseksi, joka on jo ennalta määrätty. Eronneen isän katsotaan päätyvän joka tapauksessa marginaalisen vanhemman asemaan, joten häntä neuvotaan jättäytymään huoltajuuden ulkopuolelle heti eroprosessin alkuvaiheessa sekä henkilökohtaisista syistä että lasten suojelemiseksi. Predestinaatiopuhetta tuottavien vertaisten viestien sisältö on hyvin defintiivistä, korostaen tulevaisuuden näkymien lopullisuutta ja absoluuttisuutta. Defintiivisyys välittyy käytettävistä ilmaisuista kuten *'kukaan'*, *'ei koskaan'* tai *'tulee tapahtumaan'*. Näitä ilmaisuja käyttämällä etä-isän vaihtoehdot karsiutuvat pois siten, että tulevaisuuden kannalta luovuttaminen on loogisinta.

Vertaistuki voi olla positiivista tai negatiivista. Positiivisimmillaan vertaistuki rakentaa luottamusta ja uskoa tulevaisuuteen, luo yhteenkuuluvuutta, selventää omaa tilannetta, antaa ymmärretyksi ja kuulluksi tulemisen tunteen ja rauhoittaa. Negatiivinen vertaistuki taas on säälivää, epäempaattista ja lisää huolestuneisuutta. Negatiivinen vertaistuki vahvistaa tunnetta, jonka mukaan tilanne on ylitsepääsemättömän vaikea. (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009, 78.) Aineistossa esiintynyt predestinaatiopuhe on hyvä esimerkki negatiivisesta vertaistuesta.

Predestinaatiopuhe näyttää aineiston perusteella kumpuavan kirjoittajan omista, aiemmista negatiivisista kokemuksista. Tämä näkyy aiemmin mainittujen viestien ilmaisuissa kuten *"tuntuu kovalta, mutta on totta"* tai *"voin sanoa, että..."*. Predestinaatiopuhetta perustellaan omilla henkilökohtaisilla kokemuksilla epäonnistumisesta ja luovuttamisesta eli toisen eronneen isän tilannetta tarkastellaan ikään kuin sisäisesti, vertaisen omista lähtökohdista käsin. Kirjoittaja määrittelee myös toiselle eronneelle isälle valmiiksi sen prosessin, jonka hän on itse käynyt läpi, ja joka on mahdollisesti johtanut huoltajuuden menettämiseen tai harvoin tapaamisiin lapsen kanssa. Tämän ajatteluprosessin sisäistä ja riippumattomuutta korostaa se, että predestinaatiopuhetta aletaan tuottaa myös niissä tapauksissa, kun toisen isän tilanne ei millään tavalla alkutietojen perusteella vaikuta huolestuttavalta. Mitä epätoivoisempaa ja synkempää kuvaa eronnut isä tilanteestaan rakentaa, sitä yleisempää kuitenkin on myös predestinaatiopuhe. Tunnelatautunut ja negatiivispainotteinen kerronta näyttävät usein toimivan laukaisimina keskustelupalstan jäsenten predestinaatiopuheelle. Toisin

sanoen ne näyttävät laukaisevan joissakin eronneissa isissä henkilökohtaisia takaumia, joihin reaktio ja palaute perustuvat.

Etä-isien negatiivisia ennakoasenteita ja luovuttamispuhetta on havaittu myös muissa tutkimuksissa, erityisesti huoltajuusriitoihin ja oikeusprosesseihin liittyen (Mm. Irit Erera & Baum 2009; Lehr & Macmillan 2001). Näiden tutkimusten isät kokivat käyvänsä turhaa taistelua, joka johtaisi joka tapauksessa heidän kannaltaan huonoon lopputulokseen. Siten luovuttaminen näyttäytyi tutkimusten isille ainoana järkevänä vaihtoehtona.

Kohtalon sinetöinnin ja menetyispainotteisen sisällön lisäksi predestinaatiopuhe voi ilmetä henkilökohtaisen varjelen ja eronneen isän oman edun korostamisena. Tällöin painotetaan lasten menettämisen sijasta isän omaa hyvinvointia ja mielenterveyttä, joiden vaalimisella luovuttamisen mielekkyyttä perusteellaan:

*Mies on joutunut myllyyn josta ns, paluuta ei ole. No on siitä. Ottamalla askel taakse. Tottakai, lapset on olemassa ja kaikki vanha suhteen ikävyys. Mutta on olemassa myös jotakin muuta. Se on oma mielenterveys jota vaalimalla vain ja ainoastaan säilytetään kosketus siihen elämiseen jota halutaan. Hiljaa oleminen on ihanuutta. (EP)*

*Lapsilla ei ole kuin yksi isä ja äiti äidit koittavat erottaa isät lapsista ilmeisesti huono itse tunto isästä tulee puoli rikollinen sos ja oikeus järjestelmä jonkun ajan päästä on heikosti loppu kaipaus lapset ikävä kaikkien painostus et olet joku \*\*\*\*\* kukaan ei auta muuta kuin et saa jalat alta tässä oma kokemus toivottavasti selviät helpommalla jos riitä alkaa luovuta ajoissa jos meinaat pysyä järjissä. (S24)*

Näissä puheenvuoroissa etä-isän asema rakentuu marginaaliseksi, mutta marginaalisuuden ytimessä on lopulta ulkopuolisten pakotteiden lisäksi isän oma henkilökohtainen valinta. Isällä on oman mielenterveytensä suojelemiseksi mahdollisuus jättäytyä perheen ulkopuolelle omasta tahdostaan. Tällöin etäännyminen ja isyyden oheneminen on negatiivisuudestaan huolimatta aktiivista sen sijaan, että isä olisi passiivinen etäännyttämisen kohde. Aktiivinen toimijuus näyttäytyy passiivista toimijuutta mielekkäämpänä vaihtoehtona.

Predestinaatiopuhetta voidaan henkilökohtaisen mielenterveyden vaalimisen lisäksi perustella myös lasten hyvinvoinnilla. Tällöin etä-isä asemoi itsensä perheen ja lapsensa

hyvinvoinnin eteen uhrautujaksi. Perheestä etääntyminen ja isyyden oheneminen määrittäyty lapsen kannalta positiivisena ja perusteltavissa olevana ratkaisuna:

*En kuitenkaan halua elää ilman tyttöä, mut jos ei muukaan auta niin teen sen hänen takia. (S24)*

Predestinaatiopuheella ja marginaalisuusdiskurssilla laajemminkin on vahva kytkös ohenevan ja etääntyvän isyyden käsitteisiin (Huttunen 2001; Tuomi 2008). Negatiivisen ennustamisen kontekstissa isyys on poikkeuksetta etääntyvää tai itse etäännyttävää, koska predestinaatiopuhe sisältää menetyksen, uhrautumisen ja passivoitumisen elementtejä. Kun etä-isä luovuttaa, jättäytyy huoltajuusneuvottelujen ulkopuolelle ja joissakin tapauksissa myös katkaisee yhteydenpidon perheeseensä kokonaan, isyys ohenee tai pahimmassa tapauksessa jopa katkeaa. Isyyden painotus siirtyy psykologisen ja/tai sosiaalisen isyyden ulottuvuudelta biologisen ja juridisen isyyden ulottuvuuksille, jotka eivät edellytä eivätkä sinällään mahdollista osallisuutta lapsen arjessa. Isyys myös jatkuu lapsen näkökulmasta, vaikka isä olisi sanoutunut siitä itse irti.

On huolestuttavaa, että keskustelupalstalla isyyden ohenemisesta muotoillaan usein tulevaisuuden kannalta ainut mahdollinen ratkaisu ja isyyden toteuttamisen muoto. Etä-isälle rakennetaan helposti, taustoista ja tapausten yksityiskohdista huolimatta, automaattisesti epäonnistujan ja toissijaisen vanhemman asema, jonka omaksumiseen isällä ei ole mahdollisuutta vaikuttaa. Isän ilmaisemia neuvottomuuden, epätoivon ja syrjäytymisen tunteita vahvistetaan palautteella, joka rajaa isyyden kehityksen yksisuuntaiseksi tunneliksi kohti menetettyä vanhemmuutta.

Huolestuttavaa on myös se, että predestinaatiopuheella voidaan negatiivisen ennustamisen lisäksi murata umpeen myös ne ovet, joiden takaa etä-isä voisi löytää käytännön neuvontaa, ohjeistusta ja tukea tilanteeseensa. Sosiaaliviranomainen määrittellään tahoksi, jonka puoleen ei missään tapauksessa kannata kääntyä:

*Kertaakaan en ole ollut lastenvalvojan kanssa tekemisissä. Omassa ja muidenkin isien tapauksissa, lastenvalvojiksi esittäytyneet naiset ovat lähestyneet minua useitakin kertoja. Ikinä en ole vastannut heille mitään muuta kuin, että en halua olla missään tekemisissä heidän kanssaan. (S24)*

*Minulla ei ole yhtäkään hyvää kokemusta minkään kunnan yhdestäkään sossusta. (EP)*

Puheenvuoroista välittyy vahva ennakko-oletus siitä, että sosiaaliviranomaisen kanssa työskentely on ongelmallista ja etä-isän kannalta vahingollista. Jotta etä-isä välttyisi negatiivisilta seurauksilta, hänelle suositellaan viranomaisyhteistyön suhteen vahvoja väistöliikkeitä. Viranomaisyhteistyön toimimattomuutta korostetaan absoluuttisilla ja poissulkevilla ilmaisuilla, joita saattaa esiintyä samassa lauseessa useampia, kuten jälkimmäisessä lainauksessa. Samalla korostettu definiitivisyys kuitenkin kumoaa itsensä, sillä on hyvin epätodennäköistä, että jälkimmäisen lainauksen kirjoittanut isä olisi asioinut jokaisen Suomen kunnan ja kaupungin yksittäisen sosiaalityöntekijän kanssa. Ensimmäisen lainauksen sisältö ja tarkoitus eli ennakko-oletus sosiaaliviranomaisyhteistyön toimimattomuudesta puolestaan kumoutuu sillä, ettei kirjoittajalla viestin ensimmäisen lauseen perusteella todellisuudessa ole ollenkaan omakohtaista kokemusta sosiaaliviranomaisen kanssa työskentelystä. Lainaukset kuitenkin havainnollistavat hyvin predestinaatiodiskurssin ehdottomuutta ja poissulkevuutta.

## 8.2. Eronnut isä tekojen kohteena, objektina

Marginaalisuusdiskurssin kontekstissa tuotetaan ohenevaa ja kapenevaa isyyttä, joka on ulkopuolelta määrättyä ja olosuhteiden pakosta omaksuttua vanhemmuutta sekä vaikeita valintoja. Isyyden oheneminen kuvataan väistämättömäksi ja isän tilanteesta riippumattomaksi prosessiksi, jossa isällä itsellään ei juuri ole vaikutusvaltaa. Predestinaatiodiskurssi korostaa tulevaisuuden hallitsemattomuutta, kun taas objektidiskurssi painottaa hallinnan ja osallisuuden puutetta nykyhetkellä tai menneisyydessä. Objektidiskurssi asemoi etä-isän marginaaliin, josta isä ikään kuin näkee asioita ja toimenpiteitä tehtävän hänelle ja hänen perheelleen:

*Hienoa kun isältä nypätään lapset pois elämästä ja nuijitaan rahallisesti maanrakoon vaikka lapset olis halunnu jäädä mun luo, kuka inttää vastaan ettei äitiä suosita lasten ja isän kustannuksella? (S24)*

*Minua rassaa että tällaisen täysin keksityn syyn nojalla virkakoneisto työskentelee sekä eristää minut tyttärestäni. (EP)*

*Pitäisi panna loppu yhteiskuntamme vinoutuneelle ja sairaalle kehitykselle, jossa suonalainen mies nitistetään ja poljetaan maan rakoon --. (S24)*

Nämä kirjoittajat asettavat etä-isän, ja asettautuvat itse, sivullisen asemaan, ulkopuolisten tekojen ja negatiivisten toimenpiteiden kohteeksi. Puheenvuorot välittävät tahdosta riippumatonta passiivisuutta, hallitsemattomuutta ja osattomuutta, joita isät ovat raportoineet myös muissa tutkimuksissa (Hawthorne & Lennings 2009; Irit Erera & Baum 2009; Lehr & Macmillan 2001; Tuomi 2008). Etä-isälle tapahtuvien asioiden kuvataan tapahtuvan ulkopuolisesta aloitteesta, joka näyttäytyy hahmottomana ja kasvottomana voimana. Ensimmäisen lainauksen kirjoittaja käyttää verbien passiivimuotoja (*nypätään, nuijitaan*), jotka häivyttävät vastapuolen henkilöyden ja olomuodon. Myös kolmannessa lainauksessa kirjoittaja käyttää passiivia (*nitistetään, poljetaan*). Verbin passiivimuodolla hämärretään myös tilanteen osapuolten määrä ja laatu. Tällöin voidaan ajatella korostettavan tilanteen osapuolten ja teoista vastuussa olevien sijasta teon kohteeksi joutumista. Huomio siirtyy subjektin sijasta objektiin.

Myös kirjoittajien verbivalinnat itsessään (*nypätään, nuijitaan, nitistetään, poljetaan*) korostavat objektisuutta ja etä-isän altavastajaan asemaa. Lainauksessa esiintyvät verbit kuvaavat yksisuuntaisia tekoja, joissa jollekin tehdään jotakin. 'Nypääminen' on tekijän suuntaan tapahtuvaa liikettä, jossa teon kohteeksi joutuva menettää jotakin. Myös kirjoittajan valitsema 'nuijminen' on tekijän vastuuta korostava, kuvainnollisesti väkivaltainen teko etä-isää vastaan. Molemmilla verbeillä rakennetaan asetelma, jossa etä-isän asema on alhainen ja avuton.

Myös Irit Erera ja Baum (2009) löysivät eronneiden isien verkkokäyttäytymistä kartoittaneessa tutkimuksessaan viestejä, joissa korostettiin isän objektisuutta ja väkivaltaisten tekojen kohteeksi joutumista. Heidän aineistonsa isät käyttivät useasti voimakkaita tuhotuksi ja hävitetyksi tulemisen ilmaisuja ('*to be destroyed*', '*to be annihilated*'), joilla isät asemoitiin voimattomiksi uhreiksi. Tutkimuksen isät kuvasivat myös tulleen riistetyiksi ja menettäneensä oikeutensa vastapuolen yksipuolisten päätösten toimesta.

Toisessa lainauksessa yllä käytetty verbi '*eristää*' kuvaa niin ikään yksipuolisen teon kohteeksi joutumista. Myös tämän kirjoittajan kuvailema vastapuoli on kasvoton, mutta paikannetumpi. Kirjoittajan käyttämä termi 'virkakoneisto' sijoittaa tekijän sosiaalityön alueelle, mutta säilyttää kasvottomuuden mekaniikkaan viittaamisella. Mekaanisuus on automaattista ja yksipuolista, sillä kone tai koneisto voi toimia ilman ihmisen



väliintuloa ennalta ohjelmoitujen periaatteiden mukaisesti. Tällainen toiminta on etä-isästä riippumaton ja asettaa hänet sivullisen asemaan. Koneisto mainitaan myös esimerkiksi seuraavassa viestissä:

*Mies nöyr[t]yy liian helposti, kun vastassa on liian suuri koneisto. (S24)*

Koneiston ohella etä-isän tilanteeseen vaikuttaneisiin tahoihin viitataan kokoavasti laajana ja persoonattomana yhteiskuntana. Yhteiskunnan esitetään aiheuttaneen isän tilanteen ja olevan siitä vastuussa sekä toimivan systemaattisesti, mutta tarkemmin spesifioimatta, etä-isän aseman marginalisoimiseksi:

*Helpompaa on kun hyväksyt vain että sinulla on nyt ex vaimo ja ex lapset. Tuntuu kovalta, mutta on totta. Kunnollista "isää" sinusta ei voi enää koskaan tulla. Olet vain viikonloppuhoitaja tai rahoittaja tai jotain, mutta et enää koskaan isä. (Jos ei lasketa siis sitä geneettistä yhteyttä). Yhteiskunta omalta osaltaan huolehtii siitä että olet "etävanhempi". Et isä. (S24)*

Etä-isän tilanteeseen liittyvien toimijoiden epämääräisyys ja kasvottomuus korostavat tilanteen hallitsemattomuutta: kun vastapuolta ei voida konkreettisesti osoittaa, on mahdotonta kohdentaa omaa toimintaa tilanteen muuttamiseksi. Sivullisuusdiskurssilla voidaan siis painottaa etä-isän neuvottomuutta ja kyvyttömyyttä puuttua hänelle tai hänen perheelleen tapahtuviin asioihin. Voidaan myös pohtia, voidaanko sillä samalla, tietoisesti tai tiedostamatta, häivyttää isän henkilökohtaista vastuuta tilanteesta. Isän voi olla vaikeaa hahmottaa ja tunnustaa omaa osallisuuttaan tapahtumien kulussa sekä ottaa vastuuta eroprosessin aikana tapahtuneista asioista. Tällöin kolmanteen persoonaan perääntyminen voi toimia perusteluna ja oikeutuksena uhripuheelle. (Irit Erera & Baum 2009, 78.) Sivullisuuden ja marginaalisuuden korostaminen voi olla keskustelupalstalla myös valinta, jolla avataan kanava vertaistuelle.

Objektidiskurssia kuvaava hallitsemattomuus ilmenee objektina ja tekojen kohteena olemisen lisäksi epävarmuutena siitä, mitä tulevaisuudessa tulee tapahtumaan. Etä-isän tulevaisuus ja siihen vaikuttavien eri tahojen toimet näyttävät arvaamattomina ja niiden liikkeet ennakoimattomina:

*Oikeusaputoimistossa aika varattu, isä ryhmästä apua hakenut ja sosiaalitoimistosta, mutta nähtäväksi jää kuinka tämä päättyy. (S24)*

Tässä viestissä etä-isän tulevaisuus määritellään avoimeksi ja hallitsemattomaksi, vaikka isä on itse hakenut apua eri tahoilta. Osallisuus ja aloitteen tekeminen ovat näennäisiä, koska lopputulos on silti muiden kuin etä-isän omissa käsissä. Huomionarvoista on myös se, että isä kirjoittaa itsestään yksikön kolmannessa persoonassa. Myös tämä valinta korostaa tilanteen hallitsemattomuutta ja sivustaseuraajan asemassa olemista, koska kolmannen persoonan näkökulma tuo tilanteeseen etäisyyttä. Kun käytetään yksikön ensimmäisen persoonan (minä) sijasta yksikön kolmatta persoonaa, kertojan toimijuus ja osallisuus on jossakin ulkopuolella, muiden tahojen määriteltävänä.

Asettautumalla kolmanteen persoonaan ja tarkastelemalla tilannettaan ulkopuolisen silmin isä voi etäännyttää itsensä myös kokemusten tunnesisällöstä. Vaikeiden kokemusten herättämät tunteet voivat ensinnäkin olla niin voimakkaita ja akuutteja, ettei isä ole valmis kohtaamaan ja käsittelemään niitä. Toisaalta isän saattaa olla vaikea tunnistaa ja eritellä tunteitaan, jolloin voi olla helpompaa tarkastella tapahtumia emotionaalisesti suodatettuna. (Irit Erera & Baum 2009, 78; Nyqvist 2006, 64.)

### **8.3. Institutionaalinen valta ja sosiaalityöntekijä portinvartijana**

Objektidiskurssin kautta eronjälkeiseen isyyteen liitetään marginaalisuutta, osattomuutta ja hallitsemattomuutta. Etä-isä asetetaan toimijuuden ulkopuolelle, tekojen vastaanottajaksi. Isän tilanteeseen liittyvät viranomaistahot näyttäytyvät kasvottomina ja hahmottomina – tekoja ja tekojen kohteeksi joutumista korostetaan enemmän kuin niiden tekijää. Etä-isää niin ikään marginalisoiva institutionaalisen vallan diskurssi puolestaan kohdentaa vastuun ja vallan sekä isän marginaalisuutta tuottavan voiman sosiaalityön alueelle. Sosiaaliviranomaiset kuvataan järkähtämättöminä vallan haltijoina ja hallinnollisina portin vartijoina:

*Ihmetyttää vaan lastenvalvojen tietojen pihtaus/kertomatta jättäminen kun ei itse osannut edes kysyä tuollaista kun ei ole tiennyt asiasta. (EP)*

*Sosiaalityöntekijöitä vastaan on turha taistella. Minkä he ovat paperiinsa kirjoittaneet, se ei muutu, vaikka kuinka valittaisit asiasta. (EP)*

Institutionaalisen vallan diskurssi rakentaa sosiaaliviranomaiselle aseman, josta hän hallitsee etä-isän tilannetta annostelemalla asiantuntijuuttaan tai verhoutumalla hallinnollisuuden tai viranhaltijuuden taakse. Sosiaaliviranomainen käyttää valta-asemaansa jättämällä etä-isälle tärkeitä ja olennaisia asioita kertomatta. Keskustelupalstalla tällainen sosiaaliviranomaisen toiminta kuvataan tahalliseksi ja tietoiseksi vallan käytöksi isän kustannuksella. Sosiaaliviranomaisen toiminta rakennetaan myös peruuttamattomaksi ja lopulliseksi. Isän toiminnan ei kuvata tuottavan tulosta edes valitusteitse. Sosiaaliviranomaisella oleva valta rakentuu muuriksi, jonka takana isää koskevat päätökset tai niihin liittyvät toimenpiteet tehdään. Isän vaikutusmahdollisuudet näyttävät heikkoina ja nimellisinä. Sosiaaliviranomaisen valta-asema muotoutuu isän marginaalisuutta tuottavaksi ja sitä ylläpitäväksi voimaksi.

Institutionaalista valtaa määrittelee aineistossa jo sivullisuusdiskurssin yhteydessä mainittu mekaanisuus. Sosiaaliviranomaisista puhuttaessa korostetaan hallinnollisuutta ja lainsäädännöllisten periaatteiden noudattamista inhimillisyyden ja kohtuullisuuden kustannuksella:

*Kela, sossujen lastenvalvojat yms. ovat vain ja ainoastaan lakia toteuttavia viranomaisia, eivät ihmisiä, jotka pyrkisivät kohtuuteen. He pyrkivät päätöksiin ja arkistointiin kuten poliisikin. Muulla ei ole hitonkaan väliä. (EP)*

Tässä viestissä viranomaisaseman luonnetta kuvataan ja vahvistetaan viittaamalla sosiaaliviranomaisten lisäksi muihin institutionaalisiin tahoihin kuten Kansaneläkelaitos ja poliisi, joiden kirjoittaja kuvaa pyrkivän ensisijaisesti päätöksiin ja arkistointiin. Päätöksiin ja arkistointiin suuntautuminen näyttää prosessina, jonka myötä asiakaskeskeisyys ja inhimillisuus väistyvät byrokratian ja hallinnollisuuden tieltä. Byrokratia myös rakentuu prosessiksi, jonka toteuttaminen on viranomaistoiminnan mekaaninen itsetarkoitus. Tässä prosessissa etä-isä sijoittuu marginaaliin ja sivullisen asemaan, koska hänen vaikutusmahdollisuutensa kumoutuvat viranomaistyöskentelyn mekaanisuudella. Institutionaalisen vallan näkökulmasta viranomaistoiminnan byrokraattinen kehämäisyys jatkaa toimintaansa isän väliintulosta huolimatta, omia hallinnollisia ennakoasetuksiaan noudattaen.

Institutionaalisen vallan diskurssi rakentaa etä-isän ja sosiaaliviranomaisen kohtaamisen isän kannalta epäedulliseksi valta-asetelmaksi. Viranhaltijan asemassa oleva sosiaaliviranomainen on tiedon portin vartija ja vallankäyttäjä, jonka toimenpiteet ovat mekaanisia ja peruuttamattomia. Etä-isän osallisuus on nimellistä, koska lopullinen päätösvalta on kuitenkin sosiaaliviranomaisella. Sosiaaliviranomaisten päätöksenteko on todellisuudesta irtautunutta, hallinnollisuutta ja byrokraattisuutta toteuttavaa toimintaa.

## 9 EPÄTASA-ARVON DISKURSSI

Etä-isän ja sosiaaliviranomaisen vastuuta ja aloitteellisuutta korostava henkilökohtaisen vastuun diskurssi sekä sivullisuutta tuottava marginaalisuusdiskurssi ovat puhetapoja, joita esiintyy keskustelupalstalla melko paljon. Niitä paljon yleisempi on kuitenkin epätasa-arvon diskurssi, joka on keskustelupalstalla vallitseva ja suurta puoltoa nauttiva tapa merkityksellistää etä-isän asemaa ja suhdetta sosiaaliviranomaisiin. Epätasa-arvon diskurssin sisällä on jonkin verran eroja sen suhteen, mistä näkökulmasta epätasa-arvon käsitettä lähestytään ja miten epätasa-arvon kuvataan ilmenevän. Etä-isän epätasa-arvoiseen asemaan kytketään juridisia elementtejä ja feminismiä sekä sosiaalialan naisvaltaisuutta. Epätasa-arvon diskurssi jakautuu siis juridiseen diskurssiin, sortofeminismidiskurssiin, yhteiskunnallisen inertian diskurssiin ja laajan elatusvelvollisuuden diskurssiin, joiden ilmenemistä keskustelupalstalla käsittelen seuraavaksi.

### 9.1. Oikeustaistelijan kannatusjoukot ja yllytys

Eronjälkeisen vanhemmuuden toteuttamista raamittaa ennen kaikkea lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskeva lainsäädäntö. Lain puitteissa eronneiden vanhempien on sovittava joko lapsen yhteishuollosta tai yksinhuollosta sekä siitä, miten lapsen asuminen järjestetään. Mikäli lapsi asuu suurimman osan ajastaan vain toisen vanhemman luona, vanhempien on turvattava lapsen oikeus tavata muualla asuvaa vanhempaansa lapsen edun mukaisesti. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361.) Erovanhemmuutta säätelee juridisesti myös lapsen oikeus riittävään elatukseen, joka voidaan eron jälkeen turvata muualla asuvan vanhemman lapselle suorittamalla elatusavulla (Laki lapsen elatuksesta 5.9.1975/704). Vanhemman elatuskykyä arvioidessaan ja elatusavun määrää laskiessaan sosiaaliviranomainen (lastenvalvoja) puolestaan käyttää oikeusministeriön laatimaa suositusta (Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi 2007).

Eron jälkeen vanhemmuutta määritellään ja sovitetaan uudelleen muiden muassa lainsäädännön kautta. Lapsen huollosta, tapaamisoikeudesta ja asumisoikeudesta sekä vanhempien elatusvelvollisuudesta säädetty laki luokittelee kunkin eronneen

vanhemman lapsen suhteen tavallaan eri luokkaan sen mukaan, kenen luokse lapsi jää asumaan ja kumman vanhemman tapaamisiin lapsella on lainsäädännöllinen oikeus. Myös lapsen elatuksesta säädetyn lain mukaan se vanhempi, jonka luona lapsi ei asu vakituisesti, maksaa lapselle elatusapua. Juridisessa mielessä vanhemmat eivät siis ole samassa asemassa. Lainsäädännön tarkoitus on ensisijaisesti turvata lapsen yhteys ja suhde molempiin vanhempiin riippumatta siitä, kumpi on lähi- ja kumpi etävanhempi. Lapsen huollosta, tapaamisista ja asumisesta sovittaessa palataan aina siihen, mikä on lapsen edun mukaista. Lapsen etu ei aina ole sama kuin jommankumman vanhemman etu.

Erovanhemmuudella on siis vahva juridinen paino, erityisesti etävanhemman suuntaan. Tästä syystä myös eronjälkeisestä isyydestä tuotettu puhe, ainakin internetin keskustelupalstalla, sisältää aineiston mukaan usein lainsäädäntöön ja oikeuksiin viittaavia elementtejä. Viesteissä viitataan miesten ja lasten oikeuksien puuttumiseen tai niiden laiminlyöntiin, oikeuksien epätasa-arvoiseen jakautumiseen vanhempien välillä sekä erityisesti isien oikeuksien puolesta taistelemiseen. Lainsäädännöllä tai sen puutteilla perustellaan ja taustoitetaan etä-isän epätasa-arvoista asemaa:

*Pääasia on, että naisen edut ja toiveet täyttyvät. Siksi meillä oikeuslaitoskin ylittää astetta myöten on nykyisin feministien hallinnassa. Miehillä ja lapsilla ei ole mitään oikeusturvaa eikä enää edes ihmisoikeutta Suomessa, koska kaiken muun ylittää naisten ja erityisesti virkanaisten oikeudet ja ylivalta-asema! (S24)*

*Isä maksaa ilman oikeuksia ja äiti nauttii oikeuksista ja rahoista. Kukaan viranomainen (nainen) ei välitä lapsen oikeuksista kuin juhlapuheissa. (S24)*

Niissä puheenvuoroissa, joissa epätasa-arvon ja juridiikan välille rakennetaan vahva liitos, etä-isä kuvataan oikeudettomaksi sekä oikeuslaitoksen, sosiaaliviranomaisten että lähivanhemman edessä. On huomattava, että juridisen diskurssin yhteydessä esiintyy jonkin verran päällekkäisyyttä marginaalisuusdiskurssin sekä myöhemmin käsiteltävän feminismidiskurssin kanssa. Oikeuksien epätasa-arvo, isän marginaalinen asema sekä sukupuolen epätasa-arvoistava vaikutus kytkeytyvät hyvin usein yhteen moniääniseksi ja monikerroksiseksi puheenvuoroksi. Esimerkiksi feminisminäkökulmaa käytetään ikään kuin vahvistamaan etä-isän juridista epätasa-arvoa. Käsittelen sortofeminismidiskurssia myöhemmin erillisessä kappaleessa.

Isän oikeudettomuus tai oikeuksien laiminlyönti herättää keskustelupalstan osallistujissa vahvoja tunteita. Juridinen diskurssi onkin hyvin tunnelautunutta, lähes julistuksenomaista oikeuspuhetta. Isän oikeudellista epätasa-arvoa tuotetaan käyttämällä muun muassa emotionaalisesti ja arvollisesti latautunutta sodankäynnin käsitteistöä. Sodankäyntiin ja oikeustaisteluun viittaavaa keskustelua on esiintynyt myös muissa tutkimuksissa (Mm. Irit Erera & Baum 2009). Keskustelupalstalla etä-isiin viitataan useasti oikeustaistelijoina, jotka nousevat barrikadeille ja käyvät sotaan epätasa-arvoa tuottavia ja sitä ylläpitäviä instituutioita sekä yhteiskuntaa vastaan:

*Ei kun barrikaadeille ja verta kehiin niin asiat paranee... tosin ei lastaan näe enää koskaan mutta parempi sekin kuin tunnin tapaaminen kerran kuussa hespurkerin parkkipaikalla, siinä vasta hurjaksi tuleekin..Sitäpaitsi kun lapset kasvaa niin voivat lukea kuinka iskä halusi tavata heitä mutta yhteiskunta ei antanut joten eikun vapaussotaan taistelemaan suu veressä isien oikeuksista joita ei nykypäivänä ole olemassakaan... (S24)*

*--- On täällä ennenkin taisteltu. On hävitty, mutta on myös monta taistelua voitettu. Ja taistelija on ollut suomalainen mies. Mitä sitä itkemään, jos vaimo ja lapset hylkää. Se on pieni asia niiden taisteluiden rinnalla, joita isämme joutuivat kokemaan. Pikku hiljaa alkaa olla miehen mitta täysi, mutta se voi olla muutoksen alku. On niitä vallankumouksia ennenkin tehty, mutta asialla on ollut mies. Suomessakin. (S24)*

Nämä puheenvuorot sisältävät useita sodankäyntiin viittaavia ilmaisuja, kuten 'barrikadit', 'vapaussota', 'taistelija', 'muutos' ja 'vallankumous'. Eronneista miehistä ja isistä muotoillaan yksinäisiä sotilaita, jotka taistelevat yhteiskuntaa ja sen ylläpitämää miessortoa vastaan. Puheenvuorot ovat kuin sodanjulistuksia, joiden tavoitteena on herättää muiden saman kohtalon kokeneiden isien halu taistella yhteisten arvojen ja suomalaisen miehen sekä isyyden puolesta. Kirjoittajat ovat sotapäälliköitä ja agitaattoreita, joilla on omat kannatusjoukkonsa. Kannatus ilmenee mielipiteinä tai puheenvuoroina, joilla pyritään vahvistamaan oikeustaistelijan näkemyksiä ja tukemaan niitä. Puoltavat viestit toimivat yllytyksinä, jotka herättävät muita samanlaisia julistuksia.

Marginaalisuusdiskurssiin lukeutuvan negatiivisen ennustamisen ohella myös oikeustaistelijan vihamielinen kannatus ja yllyttäminen voidaan määritellä negatiiviseksi vertaistueksi. Negatiivinen vertaistuki kierrättää ja vahvistaa negatiivisia tunteita (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009, 78). Oikeustaistelijaa yllyttävissä

aineiston vastauksissa kaltoin kohdelluksi ja väärin ymmärretyksi tulemisen, toissijaisuuden ja vihan tunteet vahvistuvat ja pitävät itseään yllä yllytyksen kautta. Sen sijaan, että kirjoittajaa kutsuttaisiin tarkastelemaan tilannetta ja tapahtumia rakentavasti ja ratkaisukeskeisesti positiivisen vertaistuen kautta, kannatusviesteillä tuetaan äkkipikaisia ja tuhoisiakin ratkaisuja. Kannattajat eläytyvät oikeustaistelijan puheenvuorojen herättämiin tunteisiin ja palauttavat nämä tunteet omien puheenvuorojensa kautta vahvistettuina alkuperäiselle kirjoittajalle. Näin muodostetaan eräänlainen negatiivinen tunnekehä, jonka rattaita kannatusjoukon jäsenet pyörittävät.

Vaikka oikeustaistelijaksi nimeämieni kirjoittajien puheenvuorot, julistukset, nauttivat keskustelupalstalla laajaa puoltoa ja saavat usein vahvistavia kannanottoja, keskustelupalstalla esiintyy myös negatiivisen tunnekehän pysäyttäviä liikkeitä. Näissä viesteissä yllytyksen kiihdyttämät ajatuskulut katkaistaan puhuttelemalla kirjoittajia suoraan:

*Yhteiskunta ei anna tavata lapsia? Mitenkä helvetissä se yhteiskunta estää sinua tapaamasta muksujasi? (S24)*

*Systeemi ei ole läpimätä, jotkut ihmiset taas ovat. (S24)*

**HELPPO SE ON SYYTTÄÄ TÄTÄ YHTEISKUNTA JOSSA SINÄKIN OLETETTAVASTI ELÄT JA OLET. (S24)**

Nämä kirjoittajat palauttavat huomion viestin tunnesisällön sijasta sen asiasisältöön tai asenteeseen ja alkuperäisen kirjoittajan vastuuseen sisällön todenmukaisuudesta, jotta vertaistuki olisi perusteltua. Samanlaisia puheenvuoroja esiintyi myös henkilökohtaisen vastuun diskurssin yhteydessä, etä-isän omaa vastuuta korostavissa viesteissä. Etä-isän henkilökohtaisen vastuun korostamista ja vastuuttavaa vertaistukea esiintyy eniten juuri silloin, kun alkuperäinen kirjoittaja tai hänen selontekojaan vahvistavat kirjoittajat rakentavat etä-isälle marginaalista tai epätasa-arvoista asemaa negatiivisen vertaistuen kautta. Vastuuttava vertaistuki toimii siis usein korjaavana liikkeenä negatiiviselle vertaistuelle ja sen lähteelle tai vaimentimena oikeustaistelijan ja hänen kannatusjoukkonsa äänelle.



## 9.2. Lapsen oikeus = isän oikeus?

Yksi keskustelupalstalla esiintyvän juridisen diskurssin erityispiirteistä on se, että lainsäädäntöön ei juuri koskaan viitata suoraan tai lainauksin. Erovanhemmuutta määrittävä ja raamittava lainsäädäntö kaikkine yksityiskohtineen pelkistyy ja suodattuu juridiseen diskurssiin hajanaisiksi käsitteiksi, joista suurimmassa, mutta hyvin laveassa käytössä on oikeuden käsite. Oikeus on juridisen diskurssin kontekstissa jotakin, joka jollakulla on ja toisella ei. Oikeus on vallan käytön väline ja omaisuuslaji, joka asettaa ihmisiä epätasa-arvoiseen asemaan. Oikeus on myös jotakin, jota tulee erikseen hakea ja vaatia:

*Samaten vaadin tapaamisoikeuden. (S24)*

*En saa lapsiani tavata, edes vaikka minulla on tapaamisoikeus. (S24)*

Oikeus kuvataan samaan aikaan sekä hauraana ja käsitteellisenä että konkreettisenä, erovanhemmuuden toteuttamisen välineenä. Esimerkiksi tapaamisoikeus on jotakin vahvaa ja hallussa pidettävää, joka mahdollistaa lapsen tapaamisen. Tapaamisoikeus on kuitenkin juridisesta painostaan huolimatta ohitettavissa. Oikeus on painava käytännön väline, mutta myös hauras ja periaatteellinen. Oikeus on jotakin, joka esimerkiksi isällä kuvataan olevan, mutta jonka omistaminen ei välttämättä merkitse mitään. Toisaalta keskustelupalstalla puhutaan oikeuksien puuttumisesta, mitä voidaan korostaa tarkastelemalla oikeudettomuutta velvollisuuksien kautta:

*Sinulla ei ole mitään muita oikeuksia kuin elatusmaksut, mitkä joudut vielä maksamaan takautuvasti tulevaisuudessa jos lapsen äiti niitä vain tajuaa hakea ja osaa niksit. (S24)*

**EHDOTTOMASTI VAADITTAVA YHTEISHUOLTOA JA SOVITTAVA TARKALLEEN TAPAAMISAJOISTA , MUUTEN SINULLA ON VAIN MAKSAJAN VELVOLLISUUS MUTTA EI OIKEUKSIA. (S24)**

Elatusmaksut ovat lapsen oikeus, mutta myös muualla asuvan vanhemman velvollisuus, mikäli hän ei muulla tavalla huolehdi lapsen elatuksesta. (Laki lapsen elatuksesta 5.9.1975/704). Elatusapua maksava, muualla asuva vanhempi eli etävanhempi on siten elatusvelvollinen. Mikäli muualla asuva vanhempi ei maksa elatusapua, lapsen kanssa

asuva vanhempi voi hakea Kansaneläkelaitoksesta (Kelasta) avustuksena elatustukea, jonka Kela perii myöhemmin elatusvelvolliselta. (Elatustukilaki 580/2008.) Lainsäädännön näkökulmasta lapsen muualla asuva vanhempi on siis elatusvelvollinen ja lapsella puolestaan on *oikeus* elatukseen.

Keskustelupalstalla lapsen oikeus kiinnittyykin usein isän oikeuksiin. Lapsen ja isän oikeus rinnastuvat toisiinsa, perustelevat toisiaan ja sulautuvat yhteen. Lapsen oikeudesta tulee isän oikeus tai isän oikeudesta lapsen oikeus. Etä-isä asettuu samaan, oikeudettomaan asemaan lapsensa kanssa:

*Miehillä ja lapsilla ei ole mitään oikeusturvaa eikä enää edes ihmisoikeutta Suomessa, koska kaiken muun ylittää naisten ja erityisesti virkanaisten oikeudet ja ylivalta-asema! (S24)*

*lapsilla ja isällä ei ole mitään oikeuksia, mikäli lasten äiti niin katkeruuttaan haluaa käyttäessään lapsia häikäilemättömästi koskton välineenä avoerossa. (S24)*

Näissä puheenvuoroissa etä-isä ja lapsi muodostavat allianssin, joka jakaa saman oikeudettomuuden ja epätasa-arvon aseman. Isän oikeuksien puuttuminen yhdistetään lapsen oikeuksien puuttumiseen ja lapsen edun vastaiseen toimintaan. Tämän havaitsivat myös Irit Erera ja Baum (2009) eronneiden isien keskustelupalstaviestejä analysoidessaan. Heidän tutkimuksessaan osa aineiston isistä totesi isien syrjinnän olevan lapsen edun vastaista ja perheiden sekä isä-lapsi-suhteen kannalta vahingollista. Myös heidän tutkimuksessaan osa isistä rakensi puheellaan symbioosin isän oikeuksien ja lapsen edun välille.

Lapsen asemasta tarkasteltuna isän epäoikeudenmukainen ja epätasa-arvoinen kohtelu näyttäytyy entistä epäeettisempänä ja vahingollisempana, koska lapsi on hauras ja aikuisista riippuvainen. Kun isää kohtaan toimitaan väärin, tässä kontekstissa myös lapsi kärsii seurauksista, ja lapsen kärsimys on moraalisesti ja emotionaalisesti latautuneempaa kuin aikuisen kärsimys. Nämä isät tarkastelevat epätasa-arvoista asemaansa lapsen edun ja lapsen aseman kautta, jolloin epätasa-arvo on haavoittavampaa.

Isän ja lapsen oikeuden yhteensulautuminen on lainsäädännöllisesti ongelmallista, sillä laissa ei erikseen määritellä vanhempien oikeuksia huollon, tapaamisten tai asumisen suhteen. Toisin sanoen ei ole olemassa vanhemman oikeutta esimerkiksi tavata lastaan eron jälkeen. Tästä huolimatta keskustelupalstalla esiintyy puhetta etä-isän oikeudesta tapaamisiin:

*Samaten vaadin tapaamisoikeuden. (S24)*

*En saa lapsiani tavata, edes vaikka minulla on tapaamisoikeus. (S24)*

Juridinen diskurssi on etä-isän epäoikeudenmukaista ja epätasa-arvoista asemaa korostavaa puhetta, jossa lainsäädännön rajat ja yksityiskohdat hämärtyvät. Isillä kuvataan olevan oikeuksia, joita heillä ei erovanhemmuutta koskevan lainsäädännön mukaan todellisuudessa ole. Samaan aikaan saatetaan tuoda esiin isien oikeuksien laiminlyöntiä sosiaaliviranomaisten taholta, erityisesti lapsen tapaamisten suhteen. Oikeuden käsitteen käytössä on epäjohdonmukaisuutta, mikä kertonee, ainakin osassa tapauksista, erovanhemmuutta säätelevää lakia koskevista epäselvyyksistä tai väärintulkintoista.

Erityisesti lapsen tapaamisoikeudesta säädetty laki mahdollistaa omalta osaltaan monitulkintaisuuden. Laissa ei määritellä tiettyjä tapoja toteuttaa lapsen oikeutta tavata muualla asuvaa vanhempaansa, vaan lapsen tapaamisoikeuden käytännön toteutus on hyvin monipuolista perheen tilanteesta riippuen. (Gottberg 2008, 170–172.) Vapaamuotoisuus ja perheiden yksilöllisyyden huomioiminen ovat hyviä periaatteita, mutta sopivat huonosti erotilanteessa riitautuneiden vanhempien todellisuuteen. Jos voimavarat kuluvat perheensisäisten ja entisen pariskunnan välisten ongelmien selvittelyyn, käytännön selkeä raamittaminen muiden muassa lainsäädännön turvin toisi erityisesti riitaisten eroperheiden arkeen jatkuvuutta ja vähentäisi myös erimielisyyksiä. Näin ollen ainakin osa myös juridiseen diskurssiin kuuluvasta, voimakkaasta vihapuheesta olisi siis todennäköisesti lievennettävissä pelkästään lainsäädäntöön liittyvällä lisäinformaatiolla.

### 9.3. Vastassa mielivaltaiset ja mielettömät naiset

Juridinen diskurssi, eli etä-isien ja heidän asemansa tarkastelu juridisen käsitteistön kautta, on selkeästi erotettavissa aineistosta. Oikeuspuheeseen kuitenkin sekoittuu aineiston mukaan hyvin usein sukupuolilatautunutta sisältöä, jolla eronneen isän juridista epätasa-arvoa saatetaan perustella tai taustoittaa. Aineiston tarkastelun ja analyysin perusteella ylivoimaisesti yleisin tapa puhua etä-isistä ja heidän suhteestaan sosiaaliviranomaisiin onkin liittää keskusteluun voimakas sukupuolilataus. Kutsun tätä keskustelupalstalla esiintyvää puhetapaa sortofeminismidiskurssiksi, koska keskustelussa sukupuoli on myös isän kannalta epäedullinen käsite. Keskustelupalstalla sukupuoli nähdään naisen luontaisena. Sortofeminismidiskurssiksi nimeämäni puhetapa asettaa etä-isän sukupuolensa perusteella epätasa-arvoiseen asemaan. Feminismistä muodostuu sorron ja vallan käytön väline.

Sortofeminismikeskustelussa isä on sukupuolensa perusteella automaattisesti altavastajan asemassa. Isä asettuu sukupuolensa vuoksi jonnekin ulkopuolelle, osattomaksi. Sosiaaliviranomaisen kohtaaminen näyttäytyy sortofeminismikeskustelussa tilanteena, jossa etä-isän puoliso saa sukupuolensa perusteella erityisaseman ja löytää heti yhteisen sävelen sosiaaliviranomaisen kanssa, jolloin molempien kuvataan lyöttäytyvän yhdessä isää vastaan:

*Sosiaaliviranomainen luulee tekevänsä ”naisen työtä toisen naisen hyväksi”. Ei siis työtä lapsen hyväksi, eikä missään tapauksessa mitään isän hyväksi. (S24)*

*Voisimpa melkein olettaa että äiti ja 2 sossu(naista) ajaa taas sitä tasa-arvoa kimpassa. (S24)*

*Jos lähi on saanut sossut puolelleen niin turha lähteä hakemaan apua mistään, mistään sitä ei saa. (S24)*

*Miehillä ja lapsilla ei ole mitään oikeusturvaa eikä enää edes ihmisoikeutta Suomessa, koska kaiken muun ylittää naisten ja erityisesti virkanaisten oikeudet ja ylivalta-asema! (S24)*

Sosiaaliviranomaisen kanssa työskentely kaventuu isän entisen puolison ja sosiaalityöntekijän tai lastenvalvojan väliseksi liittoumaksi, jossa naiset tekevät

yhteistyötä miehen ja isän kustannuksella. Sosiaaliviranomaisen työ kuvataan naisten tasa-arvoon ja naisten etuun ensisijaisesti tähtääväksi toiminnaksi, ”naisen työksi naisen hyväksi”. Sosiaaliviranomaisista puhuttaessa viitataan yleensä myös useampaan sosiaalityöntekijään, joiden liittoutuminen entisen puolison kanssa muodostaa selkeän ylivoiman isään nähden. Sosiaaliviranomaiset muodostavat entisen puolison kanssa naisjoukon, jonka kohtaaminen näyttäytyy isälle ylivoimaisena. Tämän joukon jakama, yhteinen sukupuoli kuvataan ominaisuutena, joka eristää isän työskentelyn ulkopuolelle.

Sosiaalialan naisvaltaisuus ja sen ongelmallisuus on tuotu esiin erityisesti etä-isän asemaa käsittelevissä pohdintoissa. Sosiaaliviranomaisten kuvataan olevan lähtökohtaisesti eronneen äidin puolella, koska he ovat sukupuolensa vuoksi luontaisesti samalla aaltopituudella. Naisen ajatellaan samaistuvan helpommin naiseen, jolloin sosiaalityöntekijä tarkastelee tilannetta ensisijaisesti eronneen äidin näkökulmasta. Naisten kuvataan myös puhuvan keskenään samaa kieltä, joka eristää miehen työskentelyn ulkopuolelle. Näistä syistä sosiaalipalveluissa asioiminen näyttäytyy miehelle vieraana ja eriarvoisuutta tuottavana ympäristönä. (esim. Kitunen 2007, 113–118.)

Sosiaalialan naisvaltaisuuden lisäksi etä-isien epätasa-arvoisen kohtaamisen taustatekijäksi nimetään usein niin sanottu äitimyytti, joka on noussut esiin myös tutkimuksissa (Anttila 2008; Frieman 2002; Hänninen 2008). Äitimyyttikeskustelussa äidin ensisijaisuus ja äidinhoivan ylivoimaisuus kuvataan oletusarvoiksi, jotka johtavat äitien suosimiseen isien kustannuksella. Äitimyytin kuvataan rakentavan äidinhoivan sellaiseksi hoivan muodoksi, jota mies ei voi sukupuolensa vuoksi tarjota lapselle. Myytin käsitteellä korostetaan äidin suosimisen vanhanaikaisuutta ja perusteettomuutta. (esim. Lehtonen 2007, 52–53.) Äitimyytin käsitettä käytetään tai siihen viitataan epäsuorasti myös aineistossa:

*Äitimyyttiä toteuttava yhteiskunta sossutannta-armeijoinen ottaa luulot pois kaikilta lapsilta jotka uskovat että heidän paras toteutuu..... (S24)*

*Jos mä olisin tehnyt samat asiat kuin äiti. Niin sossukoneiston tuella (turvakoti) mut olis haastettu oikeuteen. En olisi saanut edes valvottuja tapaamisia. Mutta kun tekijä oli äiti, niin MITÄÄN ei tapahtunut. Koko koneisto ikään kuin jähmettyy.... äiti on koskematon. Miehenä olet aina heikoilla näissä asioissa = Suomi ei ole oikeusvaltio. (S24)*

*Äiti on pyhä lehmä, jota Suomessa ei saa potkia. Älä aliarvioi vihollista. (S24)*

Sortofeminismikeskustelussa äitimyytti rakentuu periaatteeksi, joka ylittää ja ohittaa eronneen isän lisäksi myös lapsen edun ja oikeudet. Äitimyytin toteuttamisen ei nähdä tähtäävän lasten sukupuolierityisen hoivantarpeen täyttämiseen vaan äidin edun varjelemiseen, jopa lapsen kustannuksella. Äidin oman tahdon toteuttamisesta luodaan itsetarkoitus ja pyhä tehtävä. Äidillä kuvataan olevan sukupuolensa perusteella myös koskemattomuus, joka suojelee häntä epäedullisilta ratkaisuilta. Naissukupuoli rakentuu sortofeminismikeskustelussa voimaksi, joka sekä laukaisee vastatoimet äidin edun suojelemiseksi että pysäyttää äidin ensisijaisuuden kyseenalaistavat prosessit. Naissukupuoli rakentuu keskustelussa sekä aseeksi että suojakilveksi, josta naista ja äitiä kohtaan esitetyt hyökkäykset kimpoavat pois.

Äitimyytti ja sen toteuttaminen kuvataan sortofeminismikeskustelussa myös sosiaaliviranomaiselle luontaiseksi tavaksi toimia. Äidin ensisijaisuuden vaaliminen kuvataan sosiaaliviranomaisen sisäiseksi arvoksi, joka on ikään kuin koteloitunut vastustamaan ulkopuolisia vaikuttimia:

*Kukapa kertoo, millainen on se koulutusohjelma jonka avulla saadaan esimerkiksi naispuolisen yhsossutantan ajatusmaailma käännettyä lapsen edun mukaiseksi???* Sellaista koulutusohjelmaa ei ole eikä ikinä voi tulla olemaankaan. Kyllähän noita koulutusjuttuja voidaan järjestää vaikka kuinka paljon ja tuhlata niihin yhteiskunnan varoja miljoonia miljoonia mutta kun koulutuksen kohteena on miesvihan ammattilaiset niin se on sitten tasavarma asia että lapsen etu ja paras ei tule paranemaan yhtään siitä todella surkeasta nykyisestä tilasta. (S24)

Äitimyytin toteuttamistarvetta ja ”miesvihan” asiantuntemusta ei yhdistetä sosiaalityöntekijöiden muodolliseen koulutukseen vaan se kuvataan enemmänkin sosiaaliviranomaisen henkilökohtaiseksi ominaisuudeksi. Tämän ominaisuuden kuvataan olevan niin syvällä sosiaaliviranomaisen ajatuksissa, ettei siihen voida vaikuttaa edes sukupuolineutraaliutta ja sukupuolisensitiivisyyttä kehittäväällä koulutuksella eikä valtion miljoonien eurojen menopanostuksilla. Tässä nimenomaisessa puheenvuorossa voidaan myös jälleen huomata lapsen edun ja oikeuden liittäminen isän oikeuksien toteutumiseen. Etä-isän etua laiminlyödessään sosiaaliviranomaisen kuvataan siis laiminlyövän myös lapsen etua ja oikeuksia.

Äitiä johdonmukaisesti suosiva ja isää sukupuolen perusteella syrjivä sosiaaliviranomainen näyttäytyy sortofeminismikeskustelussa mielivaltaisena viranomaisena, joka toimii henkilökohtaisten intressiensä mukaan. Mielivaltaisuus yhdistetään keskustelussa paitsi sukupuoleen, myös ammattitaidon puutteeseen, epäpätevyyteen ja korruptioon:

*Sosiaalihuolto on näissä asioissa pelkästään äitien henkilökohtaista etua ajava instanssi joka toimii epämääristen lakien puitteissa ja jossa se instanssi on osittain itse valvomassa omia toimiaan ilman pelkoa että kenenkään yksilöidyn virkanaisen tarvitsisi ikinä ottaa mitään vastuuta henkilökohtaisesti väärinkäytöksistä! (S24)*

*Sosiaalituloilla on varmasti joku oma lakinsa, jolla ei ole mitään tekemistä lastensuojelulain kanssa, epäpätevät, kouluttamattomat, mitään osaamattomat tantat toimivat mielialansa ja mielihalujensa mukaan, lapsen edun ensisijaisuudesta täysin pitäytymättä ja ovat olevinaan niin päteviä ja viisaita, toivottavasti heillä itsellään ei ole lapsia, ja jos on niin voi lapsiparat, olisi jo korkea aika potkia pellolle nämä epäpätevät, enemmän vahinkoa aikaan saavat, vaihdevuosi ongelmaiset tumpelot, ehkä sitten myös lapset saisivat heille lain mukaan kuuluvat oikeutensa. (S24)*

Näissä puheenvuoroissa sosiaalityöntekijät kuvataan ammattitaidottomiksi ja epäpäteviksi. Sosiaaliviranomaisen asemaan ei liitetä ammatillista osaamista, mutta sosiaaliviranomaisella kuvataan kuitenkin olevan merkittävästi päätäntä- ja vaikutusvaltaa. Jo pelkästään sosiaaliviranomaisen aseman katsotaan mahdollistavan mielivaltaisen vallankäytön. Vallan esitetään perustuvan lähinnä naisvaltaisen sosiaalialan organisaation korruptoituneisuuteen, jolloin mitkä tahansa toimet ovat hyväksyttäviä ja lainsäädäntö kierrettävissä organisaation sisäisillä järjestelyillä. Näiden korruptoituneiden lakien ja järjestelyiden kuvataan syntyvän henkilökohtaista intressiään toteuttavien, naispuolisten sosiaalityöntekijöiden välisessä vuorovaikutuksessa. Sosiaaliviranomaisen henkilökohtaisten intressien kuvataan ylittävän tai ohittavan jopa lapsen edun ja oikeudet sekä lastensuojelulainsäädännön. Lakiin perustuvasta lapsen edun huomioimisesta tulee sortofeminismikeskustelussa toissijaista, koska sosiaaliviranomaisten nähdään asettavan äidin ja naisten tasa-arvon sekä oman mielipiteensä etusijalle.

Sortofeminismikeskustelussa sosiaaliviranomaisen sukupuoli on feminiininen vakio. Toisin sanoen oletusarvona pidetään sitä, että sosiaaliviranomainen on naispuolinen, ja

sosiaaliviranomaisen toimintaa kuvataan nais erityisyyden mukaan. Sukupuoli muuttuu vakiosta epävakaaaksi käsitteeksi, kun käy ilmi, että kirjoittajan tapaama sosiaaliviranomainen onkin ollut miespuolinen. Sosiaaliviranomaisen poikkeava sukupuoli on keskustelussa erikseen mainittava – silloinkin, kun sosiaaliviranomainen on muuten toiminut feminiinisen vakion mukaisesti:

*Muuten täällä on mies henkilö lastenvalvojana... (S24)*

*Eräs [keskisuudessa kaupungissa asuva] isä totesi, että hän tarkistaa ensi kerralla, onko tuo hänen kohtaamansa ”lastenvalvoja” mies lainkaan. (S24)*

Näiden kirjoittajien puheenvuorot sijoittuvat viestiketjuihin, jotka ovat ennen sosiaaliviranomaisen miessukupuolen mainitsemista urautuneet naispuolisia sosiaalityöntekijöitä kuvailevaan, perinteiseen selontekoketjuun. Miespuolinen sosiaalityöntekijä nostetaan keskustelussa erityisen tarkastelun kohteeksi, koska miessukupuoli ei sovi sortofeminismidiskurssiin. Miespuolisen sosiaalityöntekijän käyttäytyminen kuitenkin pyritään sovittamaan diskurssiin kuvailemalla häntä naissukupuolen vakiosta käsin. Mielivaltaisen, miespuolisen sosiaaliviranomaisen käyttäytyminen nähdään ei-miehisenä, jolloin hänen suhtautumisensa eronneeseen isään on ymmärrettävää. Kun miespuolisen sosiaalityöntekijän mielivaltaisuutta perustellaan feminiinisillä ominaisuuksilla, sortofeminismidiskurssia ei tarvitse haastaa, vaan se vahvistuu entisestään.

Sortofeminismikeskustelussa sosiaaliviranomaisen ammatillisuus häviää henkilökohtaisten intressien ja niiden toteuttamistarpeen alle. Sosiaaliviranomaisen puolueellisuuden ja mielivaltaisuuden syyksi nimetään keskustelussa hyvin usein viranomaisen omat erokokemukset, joiden koetaan ohjaavan tämän työskentelyä muiden perheiden parissa. Sosiaaliviranomaisen esitetään olevan itse avioeron kokenut ja eroprosessin katkeroittama yksinhuoltaja, joka on kokemustensa perusteella puolueellinen ja jäävi tekemään työtään muiden perheiden parissa:

*Lastenvalvojissa (samoin kuin sosiaalisektorilla muutenkin) on varmasti enemmän eronneita äitejä kuin isiä, joten kaiketi tuo puolueellisuus ja lähivanhempien suosiminen syntyy sitten luonnostaan, heistähän kuitenkin valtaosa on edelleenkin äitejä. (S24)*



*Näinhän se menee että kun lähes aina sossussa asioita ”hoitamassa” on naispuolinen henkilö ja hän on itse 50% tod. eronnut tai jos ei ole eronnut niin hänen ympärillään olevista työkavereista (pääasiassa naisista) koostuvassa joukossa joka toinen on eronnut niin onhan täysin selvä että asioita ”hoitaessaan” tuo sossutantta ajaa asiat 99,9% varmuudella sen lapsen äitylin halun mukaan... (S24)*

*Yh-äidit ei kyllä ole mitään” yhteiskunnan tukipilareita”, tai toisaalta äitikeskeinen sosiaalijärjestelmä, jonne on pesitynyt kattava määrä oman avioliittonsa ja kotileikkinsä esim. syrjähyppelyllä eroon ajaneita, miehille katkeria kaunaisia akkoja. (S24)*

*Siellä on [keskisuuren kaupungin] sosiaalitoimistossa, joku estäjälähi, jolla ei ole omia muksuja. Täytyy sitten estää muitten lapsia tapaamasta isäänsä. (EP)*

Erovanhempien parissa työskentelevällä, naispuolisella sosiaaliviranomaisella kuvataan olevan lähes poikkeuksetta itsellään erotausta. Mikäli sosiaaliviranomainen ei ole itse kokenut eroa, hänen ympärillään kuvataan olevan joka tapauksessa muita sosiaaliviranomaisia, jotka ovat eronneita yksinhuoltajia. Eron ja siihen liittyvien negatiivisten kokemusten kuvataan vaikuttavan sosiaaliviranomaisen työskentelyyn joka tapauksessa, joko suoraan tai epäsuorasti. Sosiaaliviranomaisen kuvataan myös itse aiheuttaneen avo- tai avioeronsa esimerkiksi uskottomuudella. Lisäksi sosiaaliviranomaisten esitetään laiminlyövä lapsen tapaamisoikeutta estämällä lasta tapaamasta isäänsä ja sosiaaliviranomaisen entistä puolisoa. Myös muiden perheiden lasten tapaamisoikeuden laiminlyönnin todetaan perustuvan sosiaaliviranomaisen henkilökohtaiseen ja yleistyneeseen kaunaan kaikkia eronneita miehiä ja etä-isiä kohtaan.

Kun keskustelupalstalla kuvataan sosiaaliviranomaisten työskentelyä feminisminäkökulmasta, etä-isän entinen puoliso ja lasten äiti esiintyy kuvattavissa ”kohtauksissa” poikkeuksetta passiivisena sivuhahmona. Entisellä puolisolalla ei ole prosessissa aktiivisen toimijan osaa vaan hänen läsnäolonsa häilyy jossakin työskentelyn taustalla tai sulautuu osaksi sosiaaliviranomaisen toimia. Entisestä puolisoista tulee isän kannalta vahingollisten toimenpiteiden passiivinen aiheuttaja ja alulle panija, jonka vastuuta ei suoraan keskustelussa käsitellä. Sen sijaan huomio kohdistetaan sosiaaliviranomaiseen, jolla on valtaa ja keinoja tehdä päätöksiä isän entisen puolison ja lasten äidin hyväksi. Sosiaaliviranomaisesta muodostuu keskusteluissa konkreettinen ja aktiivinen toimija entisen puolison jäädessä

passiiviseksi taustavaikuttajaksi. Eroprosessista ja siihen liittyvistä ongelmakohdista muodostuu enemmänkin etä-isän ja sosiaaliviranomaisen välinen selvittelyketju.

Vaikeat eroprosessit herättävät vaikeita, negatiivisia tunteita. Vanhempien välille on saattanut jäädä yhdessäoloajalta ratkaisemattomia erimielisyyksiä, jotka ovat olleet osasyynä eroon. Ero puolestaan on niin suuri elämänmuutos ja menetys, että se itsessään luo uusia haasteita ja mahdollisesti uusia erimielisyyksiä. Tulehtuneissa erotilanteissa vanhempien välit saattavat kokonaan katketa, koska eron herättämät tunteet ovat niin vahvoja ja vaikeita, ettei toisen kohtaaminen ole mahdollista ilman riitelyä. (Tuomi 2008.) Tällöin vanhemmat saattavat päätyä hoitamaan eroon liittyviä ongelmiaan ensisijaisesti muiden tahojen, erityisesti instituutioiden ja viranomaisten kautta. Erotilanteessa yksi merkittävimmistä viranomaisista on usein juuri sosiaalityöntekijä tai lastenvalvoja, joka työskentelee perheen kanssa käytännön tasolla.

Sosiaaliviranomaisista tuotetut kuvaukset ovat sortofeminismikeskustelussa hyvin tunnelatautuneita. Nämä vihan ja katkeruuden tunteet välittyvät erityisesti sosiaaliviranomaisen työskentelystä, jonka kuvataan olevan puolueellista, mielivaltaista ja henkilökohtaisten syiden ohjaamaa. Koska vanhemmat eivät vaikeassa erotilanteessa aina ole yhteistyökykyisiä ja erotilanteeseen liittyviä asioita hoidetaan pääasiassa sosiaaliviranomaisen välityksellä tai hänen johdolla, on ymmärrettävää, että vaikeita tunteita ja erotilanteen laukaisemaa huolta puretaan sosiaaliviranomaiselle. Kun tunteita ei aina voida välirikon vuoksi välittää suoraan entiselle puolisolle, sosiaaliviranomainen saattaa toimia eräänlaisena tunnekanavana.

Transferenssin eli tunnesiirron käsitettä on lainattu psykoanalyttisesta teoriasta myös sosiaalityön teoriaan ja käytäntöön. Sosiaalityön asiakasprosessissa transferenssia esiintyy erityisesti traumatisoituneiden ja muita vaikeita elämäntapahtumia (kuten esimerkiksi avo- tai avioeron) kohdanneiden asiakkaiden kanssa työskenneltäessä. Tällöin asiakas saattaa asiakassuhteen aikana toistaa muissa vaikeissa ihmissuhteissaan esiintyviä tai esiintyneitä käyttäytymistapoja sekä kokemiaan tunteita. (Hepworth, Rooney, Rooney, Strom-Gottfried & Larsen 2010, 552–553.) Asiakas saattaa siirtää ja ilmaista sosiaalityöntekijälle niitä tunteita ja ajatuksia, jotka trauman aiheuttanut henkilö on asiakkaassa herättänyt, kuten epäluottamusta, inhoa tai vihaa. Asiakas saattaa myös tulkita sosiaalityöntekijän käyttäytymistä samalla tavalla kuin trauman

aiheuttaneen henkilön tai henkilöiden käyttäytymistä. Asiakas saattaa ajatella, että sosiaalityöntekijän motiivit ovat samanlaiset. (Knight 2006; Hepworth et al. 2010, 552–553 mukaan.)

Transferenssi ilmenee hyvin aineistossani aiemmin mainituissa viesteissä, joissa sosiaaliviranomaisiin projisoidaan samoja ominaisuuksia kuin isien entisiin puolisoihin, ja sosiaalityöntekijää kohtaan osoitetaan samanlaista epäluottamusta kuin entistä puolisoa kohtaan. Tunteensiirron yleisyys keskustelupalstalla voidaan nähdä merkinä siitä, että etä-isillä on vahva ja syystä tai toisesta täyttämättä jäänyt tarve käsitellä eron herättämiä vaikeita tunteita.

Erotilanne saattaa muodostua erityisen vaikeaksi emotionaaliseksi haasteeksi miehille, jotka tutkitusti usein viimeiseen asti välttävät kertomasta perheensisäisistä ongelmista perheen ulkopuolisille. Rauhallisen ulkokuoren ja vahvuuden illuusion säilyttämisen on todettu olevan eron kokeneille miehille erityisen tärkeää. Kun tämä suojamuuri lopulta murtuu, eronneen isän tuen tarve on huomattava. Kohdatuksi ja kuunnelluksi tuleminen tarve saattaa kuitenkin jäädä erotilanteen käytännön asioiden selvittelyn ja ”paperityön” alle. (Kruk 1994, 23.) Tämä on todennäköisesti yksi niistä syistä, jotka saavat etä-isäthakemaan vertaistukea ja vastakaikua epävirallisista lähteistä, kuten internetin keskustelupalstalta.

Transferenssi eli tunteensiirto on keskustelupalstalla niin yleistä, että yleensä vihamielisyyttä ja katkeria tunteita kierrättäviin, sosiaaliviranomaisia leimaaviin viesteihin vastataan puoltavin kannanotoin ja yllytyksin. Jonkin verran esiintyy kuitenkin puheenvuoroja, joissa kyseenalaistetaan kirjoittajan rakentama kuva sosiaaliviranomaisista:

*Eli se äiti on päässyt lähiksi sossujen avulla rahankiilto silmissään? Mutta isukki haluaa lähiksi vain koska rakastaa lastaan? Äiti on ahne paskiainen ja isukki vääryyttäkärsivä pyhimys? Toki. (S24)*

*Pitäisikö lastenvalvojien olla naimattomia ja vaihtaa työtä heti avioiduttua vai vasta eron uhatessa tai tullessa? Taitaisi olla jollain syrjinnästä vastaavalla virkamiehellä olla asiaan vähän sanottavaa! (S24)*

Näissä viesteissä, erityisesti ensimmäisessä, alkuperäisen kirjoittajan rakentama kuva sosiaaliviranomaisesta tai heidän toiminnastaan palautetaan hänelle tarkasteltavaksi, kriittisen arvioinnin kautta. Näiden viestien kirjoittajat siis kyseenalaistavat tunteidensiirron ja ikään kuin siirtävät tunnekuvan takaisin alkuperäiselle kirjoittajalle. Kriittisen käsittelyn kautta tunnekuva sosiaaliviranomaisesta näyttäytyy hyvin erilaisena, lähes perustelemattomana ja jopa koomisena. Alkuperäistä kirjoittajaa kutsutaan näillä viesteillä asemaan, josta hän voisi tarkastella tuottamaansa sisältöä objektiivisemmin, ilman emotionaalisen latauksen aiheuttamaa lisäpainoa.

#### 9.4. Muuttuva isyys ja muuttumaton yhteiskunta

Sukupuolen käsite ja sen tarkastelu kytkeytyy keskustelupalstalla useimmiten sosiaalialan naisvaltaisuuteen, feminismiin ja sosiaalialalla ajettavaan toispuoleiseen tasa-arvoon naissukupuolen hyväksi. Sukupuolen tarkastelu on useimmiten institutionaalista, eli sukupuolen kuvataan olevan merkityksellinen tekijä erityisesti sosiaalialan asiakkuudessa. Sukupuolten epätasa-arvon myös kuvataan syntyvän, leviävän ja pitävän itseään yllä ennen kaikkea institutionaalisella tasolla, feminististen sosiaaliviranomaisten välisessä vuorovaikutuksessa. Keskustelun sivujuonteina esiintyy kuitenkin joitakin puheenvuoroja, joissa sukupuolten epätasa-arvoa tarkastellaan yhteiskunnallisesti, laajemman mittakaavan ongelmana. Näissä puheenvuoroissa luodaan erontekoja perinteisen sukupuolijaon ja perinteisen isyyden sekä nykyajan vanhemmuuksien välille:

*Koko järjestelmä eron sattuessa on rakennettu miehiä vastaan.. järjestelmä on perua sille, että esim. ennen automaattisesti mies kävi töissä ja joutui näin maksumieheksi eron sattuessa ja nainen oli kotona hoitamassa lastaan..ei enää 2012. (S24)*

Tämä puheenvuoro sijoittuu viestiketjuun, jossa muut kirjoittajat vastuuttavat sosiaalialan instituutioita erovanhemmuuden sukupuolistuneisuudesta. Kirjoittaja tunnustaa sosiaalialalle paikannetun sukupuolten epätasa-arvon, mutta selittää sitä yhteiskunnallisella tasolla. Hän kuvaa sosiaalialan feminismin johtuvan enemmänkin yhteiskunnallisesta sukupuolijaottelusta, jonka perinteinen malli vastustaa muutosta. Tässä perinteisessä mallissa mies toimii perheen elättäjänä ja nainen huolehtii

kotiaskareista sekä lapsen hoidosta. Kirjoittaja kuvaa ydinperheessä miehelle langenneen taloudellisen vastuun jatkuvan myös eron jälkeen elatusmaksujen muodossa. Kirjoittaja myös toteaa tämän järjestelyn ja isän elatusvastuun korostumisen olevan vanhentuneiden käytäntöjen mukaista. Kirjoittaja tuottaa muutospuhetta, joka erottaa nyky-isyyden perinteisestä, taloudellista vastuunkantoa korostavasta isyydestä.

Muutospuheessa isän toiveet ja uusi roolinotto ovat epätasapainossa muutosta vastustavan yhteiskunta- ja sukupuolijärjestelmän kanssa. Isyyttä määrittelee muutos, yhteiskuntaa taas inertia eli taipumus vastustaa muutosta tai reagoida siihen hitaasti. Kutsun tätä eroisyyden suhteuttamisen tapaa yhteiskunnallisen inertian diskurssiksi. Tämän diskurssin sisällä eronneiden isien epätasa-arvoa selitetään tiettyihin sukupuoliroolituksiin urautuneen yhteiskunnan kyvyttömyydellä vastata isyyden ja isien tarpeiden muutoksiin.

Isyyden muuttuminen on piilevänä taustatekijänä etenkin marginaalisuus- ja epätasa-arvokeskustelussa. Isyyden toteuttamisesta tulee näiden diskurssien kontekstissa ongelma, jos isä tavoittelee sellaista isyyttä, joka haastaa hänen toimintaympäristössään kannatetut, perinteiset sukupuoliodotukset ja vanhemmuuden rooliin. Isyyden muutosta ei kuitenkaan sinänsä sisällytetä esimerkiksi sortofeminismikeskusteluun. Siksi olen katsonut perustelluksi erottaa aineistosta isyyden muutosta ja yhteiskunnallista inertiaa tuottavat puheenvuorot.

Isyyden muutos ja sen suhde instituutioihin sekä yhteiskuntaan tuottaa kitkaa, koska sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ylläpidettävä ja vahvistettava sukupuolijärjestelmä reagoi kaikkiin muutoksiin hitaasti. Sukupuolijärjestelmää ei voida paikantaa tiettyyn paikkaan, jonne muutos voitaisiin kohdistaa, vaan erilaiset sosiaaliset sopimukset ja normit ovat olemassa aineettomina ja pirstaleisina sosiaalisessa todellisuudessa. (Julkunen 2010, 20, 157.) Ympäristössä, jossa tuotetaan ja pidetään systemaattisesti yllä sukupuolisidonnaisia käyttäytymismalleja, yksittäisen isän voi olla vaikeaa erottautua ja omaksua toisenlaisen, vastavirtaan kulkevan isän asema. Isä tai mies on kuitenkin itse altistunut kulttuurispesifille sosiaalistamiselle, johon kuuluvat tietynlaiset tavat olla mies ja nainen. Isä saattaa siis käydä myös sisäisesti kamppailua isänä ja miehenä olemisen oikeasta suunnasta.

Isänä olemisen sisäinen neuvotteluprosessi on nähtävissä myös erityisesti seuraavaksi lainaamassani puheenvuorossa, jossa kirjoittaja osoittaa sekä muutossuuntautuneisuutta että perinteisen isyyden ihannointia ja varjelemista. Nämä kaksi isyyden kehityssuuntaa kilpailevat puheenvuorossa keskenään, kumoten ja haastaen toisiaan:

*Mutta kun suomalaisen miehen viha vuosien epäoikeudenmukaisuuden takia kasautuu ja kasautuu, sitten ihmetellään, kun tulee pahaa jälkeä. Yhteiskuntamme tarvitsee ”puhdistuksen”, ja paluun entiseen ja jaloon, jolloin suomalainen mies oli arvokas. Viime sotien aikana jokaista miestä tarvittiin. – Mutta selkä suoraksi, jos olet suomalainen, ja jos olet mies, etkä mikään ”lököpöksy”. On täällä ennenkin taisteltu. On hävitty, mutta on myös monta taistelua voitettu. Ja taistelija on ollut suomalainen mies. Mitä sitä itkemään, jos vaimo ja lapset hylkää. Se on pieni asia niiden taisteluiden rinnalla, joita isämme joutuivat kokemaan. Pikku hiljaa alkaa olla miehen mitta täysi, mutta se voi olla muutoksen alku. On niitä vallankumouksia ennenkin tehty, mutta asialla on ollut mies. Suomessakin. (S24)*

Perinteistä isyyttä ja suomalaista mieheyttä edustavat tämän kirjoittajan puheenvuorossa sotien veteraanit, jotka taistelivat suomalaisuuden ja perinteisen mieheyden puolesta. Kirjoittaja kehottaa muita isiä omaksumaan perinteisen isän identiteetin, johon ei kuulu tunteiden näyttäminen. Hän kuvailee uutta, emotionaalisesti antautuvaa isää ”lököpöksyksi” ja leimaa tällaisen isyyden ei-toivottavaksi tavaksi toteuttaa isyyttä. Kirjoittajan puhe heijastelee 1990-luvulla yleistynyttä ”pehmoisyyden” diskurssia, jossa isyyden muutos kohti hoivaorientoitunutta ja maskuliinisuuden perinteistä irtautunutta isyyttä on epätoivottavaa (Huttunen 2001, 167–168; Hänninen 2008, 12).

Samassa puheenvuorossa kirjoittaja kuitenkin kuvailee vallankumousta, jonka tarkoituksena olisi saada aikaan muutos isyyden tai isyyteen suhtautumisen nykytilaan. Isien nykyiseen asemaan ja omaan asemaansa kirjoittaja liittää epäoikeudenmukaisuutta, hylätyksi tulemisen tunnetta ja puolison sekä lasten menettämistä. Puheenvuorollaan kirjoittaja siis yhtyy keskusteluun isien tarpeesta tasa-arvoisempaan ja osallisempaan vanhemmuuteen. Kirjoittaja on oman isyytensä suhteen kahdenlaisen isänä olemisen tavan ristitulesa - kirjoittaja on vahvasti perinteiden puolestapuhuja, mutta myös niiden haastaja ja muutokseen pyrkivä. Uusi, tasa-arvoinen ja osallinen isyys on hänelle jotakin, joka odottaa tulevaisuudessa ja on saavutettavissa perinteisen suomalaisen miehen aloitteesta. Perinteisestä maskuliinisuudesta ja perinteisistä miehen arvoista muodostuu puheenvuorossa muutoksen väline ja vallankumouksen voima. Muutos on isän käsissä.

## 9.5. Etä-isä yhteiskunnallisen vastuun kantajana

Etä-isän epätasa-arvoiseen asemaan liitetään keskustelupalstalla juridisia, sukupuolisia ja institutionaalisia elementtejä. Osassa keskusteluista etä-isien epätasa-arvoa kuvataan tuotettavan myös laajemmin yhteiskunnallisella tasolla, erityisesti taloudellisessa mielessä. Kutsun tätä puhetapaa laajan elatusvelvollisuuden diskurssiksi. Näissä puheenvuoroissa etä-isä kuvataan yhteiskunnan syntipukkina ja silmätikkuna, jonka maksamilla verorahoilla kustannetaan valtion ja kuntien vastuulle kuuluvia menoja:

*Tänään homotkin ovat paremmassa asemassa Suomessa kuin eronnut suomalainen mies, joka pannaan maksamaan paitsi tuntemattomien lastensa elämä, mutta myös kaukana olevien tuntemattomien ulkomaalisten elämä hänen kovalla työllä mankkimiensa verorahojen kautta. Homot tuskin elatusmaksuja maksavat, mutta suurta meteliä he itsestään pitävät. Se pitäisi lopettaa, ja homous Suomessakin kieltää. Samoin narkomaaneille pitäisi rakentaa piikkilangalla eristetty "pössätys leiri", ja sinne heille puutarha. Heidät tulisi eristää muusta yhteiskunnasta, ettei heidänkään takia suomalaisen kunnan kansalaisen tarvitse kärsiä. Heitäkin yhteiskuntamme "hyysää", ja heidänkin asemansa on parempi Suomessa kuin eronneen yksinäisen miehen. (S24)*  
*Jos mies luikertelee maksuistaan niin miehet maksavat sen yhdessä veroissaan ja lastenvalvoja maksaa tuet äidille ja ulosotto perii myöhemmin ne isältä. Mutta jos tilanne on toisinpäin eli lapset on isällä ja äiti laiminlyö maksunsa, niin äitipä päästetään pälkähästä ja sosiaalitytöt tulevat tukemaan taas jälleen miesten maksamilla verorahoilla naisen pälkähästä. (S24)*

Näissä keskusteluissa etä-isä kuvataan suurimpana epätasa-arvon uhrina, jonka ympärillä tai yläpuolella muut väestönryhmät nauttivat etuuksista ja yhteiskunnallisesta huomiosta. Merkittävintä on se, että puheenvuoroissa muiden väestönryhmien, kuten maahanmuuttajien tai yksinhuoltajaäitien, toimeentulon ja hyvinvoinnin kuvataan olevan etä-isien maksamilla verorahoilla ja elatustuilla turvattua. Etä-isä piirtyy ”kunnan” kansalaisena, jota yhteiskunta käyttää taloudellisesti hyväksi. Etä-isän asemaa leimaavat uhrius, osattomuus ja sijoittuminen matalalle yhteiskunnallisessa hierarkiassa.

Myös Irit Erera ja Baum (2009, 70) havaitsivat tutkimuksessaan keskustelupalstoja käyttävien isien viittauksia yhteiskunnalliseen epätasa-arvoon ja uhriuteen. Heidän aineistossaan esiintyi puhetta eronneiden isien syyllistämisestä ja vastuuttamisesta erityisesti taloudellisesti: elatusmaksut kuvattiin usein isien maksamina rangaistuksina, jotka heille on langetettu perusteettomasti. Päättäjien kuvattiin syyllistävän eronneita isiä kaikista yhteiskunnallisista ongelmista, joita hoidetaan isien maksamilla

verorahoilla. Tällaiseen asemaan liitettiin keskusteluissa voimattomuutta ja hallitsemattomuuden tunnetta.

Laajan elatusvelvollisuuden diskurssille on tyypillistä vahva tunnelataus. Etä-isän aseman epäoikeudenmukaisuus ja epätasa-arvo herättävät kirjoittajissa katkeruutta, joka suuntautuu muita väestönryhmiä ja yhteiskunnan päättäjiä kohtaan. Nämä isät kokevat olevansa yhteiskunnan sijaiskärsijöitä, sorrettuja ja riistettyjä. Elatusvelvollisuus ja sen epäoikeudenmukaisuus on muidenkin tutkimusten perusteella aihe, joka herättää etä-isissä vahvoja tunteita. Kriittisessä keskustelussa negatiivisten asenteiden todetaan johtuvan elatustukijärjestelmän epäoikeudenmukaisuudesta. Nykyisellään järjestelmä korostaa etä-isien taloudellista vastuuta antamatta heille mahdollisuutta vaikuttaa lasta koskevaan taloudelliseen päätöksentekoon. Osallisuuden puute ja elatustuen ohjautuminen isän luottamuksen menettäneelle entiselle kumppanille ovat omiaan aiheuttamaan vastustusta. (Hawthorne & Lennings 2008, 203–204.)

Elatusmaksuja koskevan kriittisen keskustelun toisessa päässä on haluttu tuoda esille eronjälkeisen vanhemmuuden molemminpuolinen elatusvelvollisuus. Etävanhemman taloudellisen vastuun korostamisen on nähty vääristävän elatustukikeskustelua ja jopa oikeuttavan sitä, sillä elatustuki ei ole yhden vanhemman perheen ainut eikä edes merkittävin tulonlähde. (Kuronen 2003, 116.) Käytännössä yhden vanhemman perheiden tulot koostuvat lähivanhemman palkkatuloista ja sosiaalipoliittisista tulonsiirroista. Vuonna 1995 lähivanhemman tuloista 55 prosenttia muodostui ansiotulosta ja 32 prosenttia tulonsiirroista, kuten lapsilisistä ja asumistuesta. Elatustukien osuus oli vuonna 1995 vain 4,4 prosenttia. (Hakovirta 2000, 63–68, Kuronen 2003, 116–117 mukaan.)

Vaikka elatustukien osuus yksinhuoltajaperheen tuloista ei kaikissa perheissä olisikaan rahallisesti merkittävä, elatustukijärjestelmässä on etä-isien kannalta ongelmakohtia. Etä-isän rajalliset vaikutusmahdollisuudet lasta koskevaan taloudelliseen päätöksentekoon ja elatustuen ohjautuminen lapsen äidille voivat olla isälle kynnyskysymyksiä, jotka aiheuttavat ristiriitoja ja elatusvelvollisuuden laiminlyöntiä. Elatustukien ohjautuminen lapselle lähivanhemman kautta saattaa hämärtää tuen tarkoitusta ja nostattaa esiin isän ja entisen puolison välisiä ristiriitoja, jotka puolestaan heijastuvat elatustuen maksamiseen (Hawthorne & Lennings 2008, 204).



Elatusvelvollisuus ja elatustukien maksaminen voi merkitä isälle myös yhtä menetystä useiden menetysten sarjassa. Tällöin elatustukien maksaminen ei välttämättä ole isälle vain taloudellista vastuuta vaan osa isyysidentiteetin ja elämänhallinnan menetyksen kokemuksesta.

## 10 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli diskurssianalyysin menetelmin selvittää, millaista puhetta etä-isyydestä internetin keskusteluforumilla tuotetaan suhteessa sosiaaliviranomaisiin: millaiseen asemaan etä-isät asetetaan, millaista toimijuutta heille tarjotaan ja millaista vastaroolia sosiaaliviranomaisille rakennetaan. Tarkoituksena oli myös tutkia, millaiseksi sosiaaliviranomaisen ja etä-isän kohtaaminen keskusteluissa muotoutuu. Tässä osiossa käyn läpi paitsi tutkimuksen tärkeimmät tulokset myös tutkimuksen tieteellisen annin, menetelmää tai aineistoa koskevat rajoitukset, tulosten yleistettävyyden sekä jatkotutkimustarpeen ja ehdotukset.

Kahden tutkimani internetin keskustelupalstan (eroperhe.net ja Suomi24.fi) viesteissä etä-isien asema ja sosiaaliviranomaisen toiminta herätti runsaasti eri tavoin perusteltua ja kontekstoitua keskustelua. Rakensin keskustelujen perusteella kolme ylädiskurssia eli puhetapaa, jotka kaikki tarjoavat etä-isälle erilaista, erilaisin taustoin latautunutta toimijuutta sekä suhdetta sosiaaliviranomaiseen. Nämä puhetavat nimesin henkilökohtaisen vastuun diskurssiksi, marginaalisuusdiskurssiksi ja epätasa-arvon diskurssiksi.

Henkilökohtaisen vastuun diskurssi jakautui vastuuttavan vertaistuen diskurssiin, yhdenvertaisuusdiskurssiin ja velvoitediskurssiin. Etä-isän ja sosiaaliviranomaisen henkilökohtaista vastuuta korostaville viesteille oli ominaista vastuullisuuden, aktiivisuuden sekä oikeuksien ja velvollisuuksien korostuminen. Vastuuttavalla vertaistuella etä-isää kutsuttiin aktiiviseen toimijuuteen, osallisuuteen ja vastuunkantoon. Tässä kontekstissa etä-isällä oli oikeuksia, mutta myös velvollisuuksia ja hän voi itse vaikuttaa tapahtumien kulkuun. Yhdenvertaisuuspuheella puolestaan etä-isä ja sosiaaliviranomainen kuvattiin vastuullisina ja vaikutusvaltaisina yhteistyökumppaneina. Velvoitepuheella taas korostettiin sosiaaliviranomaista sitovaa lainsäädäntöä, velvollisuuksia ja etä-isän oikeuksia sosiaalityön asiakkaana.

Etä-isän marginaalista asemaa, vaikutusvallan puutetta ja voimattomuutta korostavan marginaalisuusdiskurssin jaottelin predestinaatiodiskurssiin, objektidiskurssiin ja institutionaalisen vallan diskurssiin. Predestinaatiolla eli negatiivisella ennustamisella

etä-isälle tarjottiin jo etukäteen häviäjän asema, jolloin luovuttaminen näyttäytyi loogisimpana vaihtoehtona. Etä-isän tilanne rakennettiin toivottomaksi, hallitsemattomaksi ja isyyden oheneminen väistämättömäksi. Predestinaatiopuhetta leimasivat voimakkaat negatiiviset ennakko-oletukset viranomaisten kanssa työskentelystä. Etä-isän objektiivista eli uhriutta tuottavissa puheenvuoroissa puolestaan kuvattiin etä-isän joutumista tekojen kohteeksi kasvottoman subjektin eli yhteiskunnan tai instituutioiden toimesta. Sosiaaliviranomaiset hahmoteltiin ehdottomiksi ja mekaanisiksi vallankäyttäjiksi institutionaalisen vallan diskurssissa. Sosiaaliviranomainen näyttäytyi tiedon portinvartijana, jolla oli suhteetonta valtaa etä-isään nähden.

Tunne- ja sukupuoli-ilautuneen epätasa-arvon diskurssin jaottelin juridiseen diskurssiin, sortofeminismidiskurssiin, yhteiskunnallisen inertian diskurssiin ja laajan elatusvelvollisuuden diskurssiin. Juridisesti eli lainsäädännöllisesti painottuneissa viesteissä korostettiin etä-isän epäoikeudenmukaista asemaa, jolla perusteltiin oikeustaistelun tarvetta. Isän ja lapsen oikeudet myös kytkeytyivät yhteen: isän oikeudettomuudesta tuli lapsen oikeudettomuutta ja lapsen edun vastaista toimintaa. Sortofeminismiä käsitelleissä puheenvuoroissa etä-isän epätasa-arvo oli sukupuoleen perustuvaa. Sukupuolesta muodostui etä-isän kannalta epäedullinen vallan käytön väline, äitien eduksi. Sosiaaliviranomaiset kuvattiin miesvihan ammattilaisina, joiden toiminta oli mielivaltaista ja henkilökohtaista. Toisissa puheenvuoroissa epätasa-arvon koettiin johtuvan yhteiskunnallisesta inertiaasta eli muutosta vastustavien yhteiskuntarakenteiden ja niitä toteuttavien sosiaaliviranomaisten kyvyttömyydestä vastata isien muuttuviin tarpeisiin. Viimeiseksi epätasa-arvo kytkettiin yhteiskunnalliseen hierarkiaan, jossa etä-isät sijoittuivat alimmalle tasolle, sosiaalisten ongelmien aiheuttajiksi ja yhteiskunnan elatusvelvollisiksi.

Aineistossa etä-isän ja sosiaaliviranomaisen kohtaamisesta muotoutui hyvin erilainen näkökulmasta riippuen. Ensimmäiseksi etä-isän ja sosiaaliviranomaisen vuorovaikutustilanne hahmottui yhdenvertaisena ja vastuullisena yhteistyönä, jolta edellytettiin molemminpuolista kunnioitusta, oikeuksien täyttymistä ja velvollisuuksien noudattamista. Toiseksi kohtaaminen kuvattiin hierarkkisena ja yksisuuntaisena vallankäyttönä etä-isän kustannuksella. Kolmanneksi kohtaamisesta rakennettiin epätasa-arvoinen ja sukupuoli-ilautunut oikeustaistelu, jossa etä-isä kamppaili myös

sosiaaliviranomaisen toiminnan taustalla vaikuttaneita jäykkiä yhteiskuntarakenteita vastaan.

Tutkimuksen perusteella etä-isyyteen ja heidän asemaansa liittyy voimakkaita tunnelatauksia sekä vertaistuen, keskustelukontaktin ja yleisen neuvonnan tarvetta. Etä-isien puheenvuoroista välittyi neuvottomuutta, epätietoisuutta erovanhemmuuden käytännöistä ja palvelujärjestelmästä sekä aggressiota viranomaisia kohtaan. Etä-isät haluavat tulla kuulluiksi, kohdatuiksi ja ymmärretyiksi, mutta keskustelupalstalla näihin tarpeisiin ei aina kyetä rakentavasti vastaamaan. Keskustelufoorumi on matalan kynnyksen paikka hakea vertaistukea ja neuvontaa, mutta foorumilla tarjottava negatiivinen vertaistuki ja kokemusten soraäänisyys saattaa myös nostaa palveluihin hakeutumisen kynnystä entisestään.

Tutkimukseni tuloksissa on yhtymäkohtia aiempaan tutkimukseen, jossa on noussut esille etä-isien syrjäytyneisyyttä ja uhriutta (Mm. Dudley 1991; Frieman 2002; Hokkanen 2005; Irit Erera & Baum 2009; Lehr & Macmillan 2001), sukupuolisen epätasa-arvon kokemuksia, institutionaalista epäoikeudenmukaisuutta ja sosiaalialan naisvaltaisuuden aiheuttamia ristiriitoja (Mm. Anttila 2008; Hänninen 2008; Irit Erera & Baum 2009). Vaikka olen tutkimuksessani keskittynyt viestien sisällön totuudenmukaisuuden sijasta puhetapoihin eli diskursseihin, tulosten yhdenmukaisuus ja päällekkäisyys aiemman kirjallisuuden kanssa kertoo etä-isien ahdistuksen, huolen ja muutostarpeiden olevan enemmän tai vähemmän aiheellisia. Tulosten toistuminen aineistosta ja menetelmästä huolimatta on oleellinen havainto jatkotutkimusten ja jatkotoimenpiteiden kannalta.

Olen tutkimuksellani pyrkinyt vastaamaan ainakin Irit Erera & Baumin (2009) jatkotutkimusehdotuksissaan mainitsemaan tarpeeseen tutkia edelleen eronneiden isien keskustelufoorumikäyttäytymistä, sillä heidän tutkimuksensa on kirjallisuuskatsauksenkin perusteella ollut ainoa tutkimus, jossa on hyödynnetty eronneiden isien käyttämiä keskustelupalstoja. Suomalaista tutkimusta tästä aiheesta ei ole aiemmin tehty, vaikka etä-isyyttä on muilla menetelmillä jonkin verran tutkittu, erityisesti kansainvälisesti. Tutkimukseni on siten tuonut uutta tietoa suomalaisista etä-isistä internetin keskustelupalstojen käyttäjinä sekä heidän tavoistaan merkityksellistää asemaansa suomalaisessa yhteiskunnassa ja suhdettaan sosiaaliviranomaisiin.

Internetistä kerätty aineisto ja sen analysointi diskurssianalyysin avulla ovat toimiva yhdistelmä, mutta internetaineisto asettaa luonnollisesti tutkimukselleni myös rajoituksia. Tutkimukseni metodologiaosiossa olen tunnustanut ja käsitellyt internetaineiston haasteet eettisyyden ja luotettavuuden kannalta sekä pyrkinyt ottamaan nämä asiat huomioon aineistoa käsitellessäni ja analysoidessani. Keskustelupalstoille hakeutuvat isät muodostavat selektiivisen joukon, jotka ovat syystä tai toisesta valinneet foorumin viestintäkanavakseen. Internetin keskustelufoorumit voivat olla joillekin isille helposti saavutettavissa kotoa käsin kun taas toisilla isillä ei ole verkkoyhteyttä lainkaan. Joillakin isillä ei välttämättä ole tietoa muunlaisista palveluista, jolloin internetin keskustelufoorumit ovat heille ainut vertaistuen lähde. (Irit Erera & Baum 2009, 75.) Tähän tutkimukseen on siis saattanut valikoitua tietynlainen joukko isiä, jotka jakavat keskenään tietynlaisia ominaisuuksia, jolloin tutkimuksen tuloksia ei voida suoraan yleistää koskemaan kaikkia etä-isiä ja heidän tilannettaan.

Lisäksi olen kerännyt aineistoni vain kahdelta etä-isien eniten käyttämältä keskustelupalstalta, jolloin muutama pienimuotoisempi palsta on jäänyt kokonaan tutkimuksen ulkopuolelle. Näillä palstoilla on saattanut olla sellaista sisältöä, joka poikkeaa suunnaltaan käyttämäni aineiston sisällöstä ja tekemistäni havainnoista. Tällöin käyttämieni keskustelupalstojen ilmapiiri tai muut näille foorumeille mahdollisesti tyypilliset ominaisuudet ovat saattaneet vaikuttaa tuloksiin. Rajaussyistä en ole kuitenkaan kyennyt hyödyntämään muita suomalaisia keskustelufoorumeita. Ulkomaalaiset foorumit olen samasta syystä jättänyt kokonaan tutkimuksen ulkopuolelle.

Olen rajannut tutkimukseni koskemaan pelkästään etä-isiä, koska isä on etävanhempana tyypillisempi kuin äiti. Toiseksi etä-isän eronjälkeistä asemaa ovat aiemman kirjallisuuden mukaan leimanneet vahvasti erovanhemmuuden sukupuolistuneisuus ja sosiaalialan naisvaltaisuuden aiheuttamat ristiriidat. Jatkotutkimusten suhteen olisi kuitenkin hyödyllistä keskittyä myös etä-äiteihin, joita on käsittäkseni tutkittu erittäin vähän sekä Suomessa että ulkomailla. Toisaalta lapsen pääasiallisena huoltajana toimivan lähi-äidin näkökulma paitsi valaisisi lähivanhemmuutta, myös toimisi hyvänä vertailukohtana etävanhemmuuteen. Hedelmällisintä olisi kartoittaa saman tutkimuksen sisällä sekä lähi-äidin että etä-isän kokemuksia mitä on tehty jonkin verran kansainvälisissä tutkimuksissa, mutta vähemmän Suomessa. Lisäksi olisi erikseen

huomioitava eronneiden vanhempien välissä oleva lapsi, jonka näkökulmasta vanhempien erotilanne olisi mahdollista hahmottaa ja ymmärtää entistä monipuolisemmin.

Internetin keskustelupalstoja käyttävien etä-isien tutkiminen diskurssianalyysin keinoin on yksi tapa kartoittaa etä-isyydelle ominaisia kysymyksiä ja problematiikkaa. Tutkimukseni ja taustakirjallisuuden perusteella internet toimii matalan kynnyksen helposti tavoitettavana palveluna niille etä-isille, joita muut ensisijaiset palvelut eivät syystä tai toisesta tavoita. Internetin käyttöä vertaistukimielessä edistää myös miesten korkea kynnyksen hakeutua esimerkiksi sosiaalipalveluihin. Vaikka internet on suoraviivainen ja helppo tapa kytkeytyä vuorovaikutukseen vertaisten kanssa, se ei välttämättä tarjoa etä-isälle oikeanlaista tukea kriisitilanteessa ja käytännön asioiden hoitamisessa. Tutkimukseni tulosten perusteella negatiiviselle vertaistuelle eli kokemusten mitätöinnille, negatiiviselle ennustamiselle ja vahvoille ennakoasenteille altistuminen on verkossa yleistä ja saattaa entisestään nostaa etä-isän kynnystä hakea apua. Siksi olisi olennaista selvittää etä-isien erinäiset motiivit hakeutua ensisijaisesti keskustelupalstalle sosiaalipalvelujen sijaan (Ks. myös Irit Erera & Baum 2009, 80).

Jatkotutkimuksilla olisi olennaista selvittää myös, millaisia palveluja ja tukimuotoja etä-isille on tällä hetkellä tarjolla ja miten hyvin ne tavoittavat etä-isät ja muut eronneet miehet. Lehrin ja Macmillanin (2001) mukaan erilaisista eronneille miehille tarkoitetuista palveluista tiedotetaan puutteellisesti, mikä on yksi syy niiden huonoon tavoitettavuuteen. Irit Erera & Baum (2009) ehdottavat pohdinnoissaan, että palveluista tiedotettaisiin myös verkossa itse keskusteluareenoilla, koska tällöin ne tavoittaisivat laajemman osan etä-isistä. He ehdottavat myös itse palveluiden ulottamista verkkoon esimerkiksi siten, että palveluasiantuntija olisi keskustelupalstalla paikalla ja vastaisi tarvittaessa erovanhemmuutta koskeviin kysymyksiin. Lehr ja Macmillan (2001) taas ehdottavat etsivää miestyötä, joka mahdollistaisi auttajien jalkautumisen syrjäytyemisvaarassa olevien eronneiden isien luokse.

Tutkimukseni tulokset tukevat tutkijoiden esittämiä jatkotoimenpide-ehdotuksia. Niistä helpoiten toteutettavissa lienevät palveluista tiedottaminen verkossa sekä palveluasiantuntijan mukanaolo verkkokeskusteluissa. Itse ehdottaisin näiden lisäksi jonkinlaista interventiota tai jatkotutkimusta sosiaalityön alueella. Tutkimuksen

perusteella sosiaalityö ei näytä syystä tai toisesta palvelevan etä-isien tarpeita tai kohtaavan heitä asiakkaina, joten olisi perusteltua selvittää esimerkiksi sosiaaliviranomaisten valmiuksia mieserityiseen työskentelyyn sekä siihen liittyviä asenteita.

Eri yhteyksissä on pohdittu, vaikuttaako sosiaalialan naisvaltaisuus siihen, miten äidit ja isät tulevat kohdatuiksi ja palvelluiksi sosiaalityön asiakkaina. Toimiiko naispuolinen sosiaaliviranomainen miesasiakkaan kanssa eri tavalla kuin miespuolinen sosiaaliviranomainen? Toteutuisivatko etä-isän oikeudet asiakkaana ja vanhempana paremmin miespuolisen sosiaalityöntekijän vastaanotolla? Yhdeksi ratkaisuksi on esitetty mies-naisparityöskentelyä, jolloin miehen ja etä-isän ottaisi vastaan sekä naispuolinen että miespuolinen sosiaalityöntekijä. Tällä tavalla voitaisiin välttää jyrkät sukupuoliasetelmat sekä korostaa työskentelyn puolueettomuutta ja mieserityisten kysymysten huomioon ottamista. (Esim. Nyqvist 2006, 123.)

Sosiaalialan työskentelyltä edellytetään usein sukupuolineutraaliutta eli sukupuolten välisten erojen häivyttämistä ja sukupuoleen perustuvan luokittelun välttämistä. Sukupuolineutraaliuden teesin tarkoituksena ei kuitenkaan pitäisi olla kummankaan vanhemman kokemusten ja tuen tarpeen mitätöinti tai sukupuolisokeus. Sukupuolisensitiivinen työskentely voi parhaimmillaan olla molempien osapuolien huomioon ottamista ja sukupuolinäkökulmien kunnioittamista ilman, että työskentelyä rajoittavat mieheyteen ja naiseuteen liittyvät stereotyyppit ja ennakkoluulot. Sukupuolen kannalta latautuneiden aiheiden parissa työskentely vaatii viranomaiselta sukupuolineutralisuuden ja sukupuolisensitiivisyyden välillä tasapainottelua, mutta myös omien mieheyteen ja naiseuteen liittyvien asenteidensa tiedostamista ja niiden haastamista (Nyqvist 2006, 72).

Tulevana sosiaalityön ammattilaisena tiedostan omat mahdollisuuteni vaikuttaa siihen, miten miehet ja etä-isät tulevat kohdatuiksi ja tuetuiksi yksilöinä sosiaalityössä. Toisaalta on tunnustettava ja tunnistettava myös laajempi yhteiskunnallinen ja ajallinen konteksti, jossa sosiaaliviranomaiset ja sosiaalialan järjestelmät toimivat. Jos erovanhemmuuden sukupuolistuneisuutta kierrätetään ja uusinnetaan laajempien yhteiskuntarakenteiden ja kulttuuristen arvojen kautta, vakiintuneisiin käytäntöihin

puuttuminen vaatii kokonaisvaltaisia toimia, joiden toteuttaminen voi olla hankalaa ja hidasta. Yksittäiset sosiaaliviranomaiset voivat kuitenkin omalla toiminnallaan ja valinnoillaan tuottaa kohtaamilleen etä-isille onnistumisen ja hyväksytyksi tulemisen kokemuksia. Vaikka nämä kokemukset olisivat vain pieni pisara verkossa eivätkä välttämättä edes päätyisi verkkoa käyttävien vertaisten tietoon, kohdatuksi tulemisella voi olla etä-isän asiakkuuden ja elämänhallinnan kannalta suuri henkilökohtainen merkitys.



## KIRJALLISUUS

Aalto, Ilana & Kolehmainen, Jani (toim.) 2004. Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino.

Aalto, Ilana 2004. Perinteisestä uuteen? Isyyden muutostietoa purkamassa. Teoksessa Aalto, Ilana & Kolehmainen, Jani (toim.) 2004. Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino, 65–88.

Airio, Ilpo; Hakovirta, Mia; Isoniemi, Henna; Kuivalainen, Susan & Salin, Milla (toim.) 2008. Opas kandidaatintutkielman kirjoittamiseen. Turun yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksen julkaisuja, C:19/2008. Turku: Turun yliopisto.

Alasuutari, Pertti 2007. Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: PS-kustannus.

Androutsopoulos, Jannis 2008. Potentials and Limitations of Discourse-Centered OnlineEtnography. Verkköjulkaisu. <<http://www.languageatinternet.org/articles/2008/1610/androutsopoulos.pdf>> Luettu 12.1.2014.

Anttila, Pekka 2008. Isyys eron jälkeen. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Turku: Turun yliopisto.

Bailey, Sandra & Zvonkovic, Anisa M. 2003. Parenting after Divorce: Nonresidential Parent's Perceptions of Social and Institutional Support. *Journal of Divorce & Remarriage*, 39(3/4), 59–80.

Broberg, Mari ja Hakovirta, Mia 2009. Lapsistaan erillään asuvana isänä eron jälkeen. Teoksessa Forssén, Katja; Haataja, Anita ja Hakovirta, Mia (toim.) 2009. Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 50/2009. Helsinki: Väestöliitto, 186–200.

Castrén, Anna-Maija 2009. Onko perhettä eron jälkeen? Eroperhe, etäperhe, uusperhe. Helsinki, Gaudeamus Helsinki University Press.

Connell, Raewyn & Messerschmidt, James 2005. Hegemonic Masculinity – Rethinking the Concept. *Gender & Society*, 19(6), 829–859.

Dreyfus, Hubert L. & Rabinow, Paul 1983. Michel Foucault – Beyond Structuralism and Hermeneutics. Chicago: The University of Chicago Press.

Dudley, James 1991. Increasing Our Understanding of Divorced Fathers Who Have Infrequent Contact with their Children. *Family Relations*, 40, 279–285.

Elatustukilaki 580/2008. <URL: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2008/20080580>> Luettu 21.3.2014.

Esping-Andersen, Gøsta 2009. The Incomplete Revolution. Adapting to Women's New Roles. Cambridge: Polity Press.

Forsberg, Hannele ja Nätkin, Ritva (toim.) 2003. Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus.

Forssén, Katja; Haataja, Anita ja Hakovirta, Mia (toim.) 2009. Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 50/2009. Helsinki: Väestöliitto.

Frieman, Barry B. 2002. Challenges Faced by Fathers in a Divorce Support Group. *Journal of Divorce & Remarriage*, 37(1/2), 163–173.

Foucault, Michel 1972. *The Archaeology of Knowledge and the Discourse on Language*. London: Routledge.

Gottberg, Eva 2008. Perhesuhteet ja lainsäädäntö. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Yksityisoikeuden sarja A:117. Turku: Turun yliopisto.

Hakovirta, Mia & Rantalaiho, Minna 2009. Perhepolitiikka ja jaettu vanhemmuus. Teoksessa Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) *Ero, vanhemmuus ja tukeminen*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto/Neuvo –projekti. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 36-60.

Hawthorne, Bruce & Lennings, C. J. 2008. The Marginalization of Nonresident Fathers: Their Postdivorce Roles. *Journal of Divorce and Remarriage*, 49(3/4), 191–209.

Hepworth, Dean H.; Rooney, Ronald H.; Rooney, Glenda Dewberry; Strom-Gottfried, Kimberly & Larsen, JoAnn (toim.) 2010. *Direct Sosial Work Practice: Theory and Skills*. Belmont: Brooks/Cole, Cengage Learning.

Hoffman, Charles & Moon, Michelle 2000. Mothers' and Fathers' Gender-Role Characteristics: The Assignment of Postdivorce Child Care and Custody. *Sex Roles*, 42(9/10), 917–924.

Hokkanen, Tiina 2005. Äitinä ja isänä eron jälkeen – yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 267. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing Press.

Huttunen, Jouko 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hänninen, Minna 2008. Etäisyys voi tehdä isästä paremman? Tutkimus etä-isien vanhemmuudesta, yhteishuollosta ja vanhemmuuden tukemisesta. *Sosiaalityön pro gradu -tutkielma*. Turku: Turun yliopisto.

Irit Erera, Pauline & Baum, Nehami 2009. Chat-Room Voices of Divorced Non-Residential Fathers. *Journal of Sociology & Social Welfare*, 36(2), 63–83.

Isomäki, Hannakaisa; Lappi, Tiina-Riitta & Silvennoinen, Johanna 2013. Verkon etnografinen tutkimus. Teoksessa Laaksonen, Salla-Maaria; Matikainen, Janne & Tikka, Minttu (toim.) 2013. *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Tampere: Vastapaino, 150–169.

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi ja Suoninen, Eero 1999. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi ja Suoninen, Eero 1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.

Jorgensen, Marianne & Phillips, Louise J. 2002. Discourse Analysis as Theory and Method. London: Sage.

Jämsä, Juha 2004. Isä, joka on homo. Teoksessa Aalto, Ilana & Kolehmainen, Jani (toim.) 2004. Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino, 223–242.

Kitunen, Timo 2007. Sosiaalityön näennäinen tasa-arvo. Teoksessa Kotro, Arno & Sepponen, Hannu T. 2007. Mies vailla tasa-arvoa. Helsinki: Tammi, 113–119.

Kotro, Arno & Sepponen, Hannu 2007. Mies vailla tasa-arvoa. Helsinki: Tammi.

Kruk, Edward 1994. The Disengaged Non-Custodial Father: Implications for Social Work Practice with the Divorced Family. *Social Work*, 39(1), 15–25.

Kurki-Suonio, Kirsi 1999. Äidin hoivasta yhteishuoltoon – lapsen edun muuttuvat tulkinnat. Oikeusvertaileva tutkimus. Yliopistollinen väitöskirja. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A/222. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Kuronen, Marjo 2003. Eronnut perhe? Teoksessa Forsberg, Hannele ja Nätkin, Ritva (toim.) 2003. Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 103–120.

Kääriäinen, Aino; Hämäläinen, Juha ja Pölkki, Pirjo (toim.) 2009. Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Kääriäinen, Aino 2008. Ero haastaa vanhemmuuden. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Laaksonen, Salla-Maaria; Matikainen, Janne & Tikka, Minttu (toim.) 2013. Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Tampere: Vastapaino.

Laki lapsen elatuksesta 5.9.1975/704.

<URL: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1975/19750704>> Luettu 17.3.2014.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.

<URL: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>> Luettu 28.2.2014.

Lehtonen, Miika 2007. Voiko isä olla lapsen hyvä huoltaja? Teoksessa: Kotro, Arno & Sepponen, Hannu T. 2007. Mies vailla tasa-arvoa, 52-61.

Lehr, John & MacMillan, Peter 2001. Dealing with Divorce. The Psychological and Emotional Impact of Divorce: The Noncustodial Father's Perspective. *Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services*, 82(4), 373–382.

Malmi Pasi 2009. Discrimination Against Men. Appearance and Causes in the Context of a Modern Welfare State. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Lapponiensis 157. Rovaniemi: Lapland University Press.

Mykkänen, Johanna & Aalto, Ilana 2010. Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset. Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa. Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisusarja. URL: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/isyydenihanteet.pdf>. Luettu 24.5.2014.

Nyqvist, Leo 2006. Miesten kriisikeskuksen loppuarviointi. Teoksessa Palmu, Antti (toim.) 2006. Sanasta miestä – kokemuksia miesten kriisityöstä. Ensi- ja turvakotien liitto ry. Helsinki: Pekan Offset Oy, 86–171.

Oikeusministeriö 2007. Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi. Helsinki: Oikeusministeriön julkaisuja, 2007:2. URL:[http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/200702ohjelapsenelatusavunsuuruudenarvioimiseksi/Files/OMJU\\_2007\\_2\\_Elatusapuohje\\_suomi\\_87s.pdf](http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/200702ohjelapsenelatusavunsuuruudenarvioimiseksi/Files/OMJU_2007_2_Elatusapuohje_suomi_87s.pdf) Luettu 17.3.2014.

Palmu, Antti (toim.) 2006. Sanasta miestä – kokemuksia miesten kriisityöstä. Ensi- ja turvakotien liitto ry. Helsinki: Pekan Offset Oy.

Plihtari, Elina 2010. Eronjälkeinen vanhemmuus etä-isän näkökulmasta. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Rantalaiho, Minna 2003. Pohjoismaisen isyyspolitiikan isäkuva. Teoksessa Forsberg, Hannele ja Nätkin, Ritva (toim.) 2009. Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Yliopistopaino, 202-229.

Sade-Beck, Liav 2004. Internet Ethnography: Online and Offline. International Journal of Qualitative Methods, 3(2), 1–12.

Santala, Leena 2009. Miten vanhemmat järjestävät lapsen huollon ja asumisen eron jälkeen? Teoksessa Forssén, Katja; Haataja, Anita ja Hakovirta, Mia (toim.) 2009. Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 50/2009. Helsinki: Väestöliitto, 137–153.

Saresma, Tuija; Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.) 2010. Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino.

Skevik, Anne 2006. ”Absent Fathers” or ”Reorganized Families”? Variations in Father-Child Contact after Parental Break-Up in Norway. The Sociological Review, 54(1), 114–132.

Silverman, David 2011. Interpreting Qualitative Data. London:Sage.

Sund, Ralf 2007. Ero, isä ja huoltajuustaistelu. Teoksessa: Kotro, Arno & Sepponen, Hannu T. (toim.) 2007. Mies vailla tasa-arvoa. Helsinki: Tammi, 62-70.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-3215. 2010. Helsinki: Tilastokeskus.  
<URL: [http://www.stat.fi/til/perh/2010/perh\\_2010\\_2011-05-27\\_tie\\_001\\_fi.html](http://www.stat.fi/til/perh/2010/perh_2010_2011-05-27_tie_001_fi.html)>  
Luettu 5.2.2012.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Siviilisäädyn muutokset [verkkajulkaisu]. ISSN=1797-6413. 2010, Liitetaulukko 1. Avioliittojen ja avioerojen määrä vuosina 1965–2010. Helsinki: Tilastokeskus.  
<URL: [http://www.stat.fi/til/ssaaty/2010/ssaaty\\_2010\\_2011-05-06\\_tau\\_001\\_fi.html](http://www.stat.fi/til/ssaaty/2010/ssaaty_2010_2011-05-06_tau_001_fi.html)>  
Luettu 14.10.2011.

Terveystieteiden tutkimuskeskus ja Hyvinvoinnin tutkimuskeskus 2010. Lapsen elatus ja huolto 2010: Tilastoraportti. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisu 18/2011. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja Hyvinvoinnin tutkimuskeskus.

Tuomi, Jouni ja Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi, Jouni 2007. Tutki ja lue. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Helsinki, Tammi.

Tuomi, Marian 2008. Parisuhde päättyy, isyys jatkuu – miesten kokemukset suhteista lasten äiteihin sekä isyydestä eron jälkeen. Lisensiaatintutkimus. Turku: Turun yliopisto.

Valkama, Elisa ja Litmala, Marjukka 2006. Lasten huoltoriidat käräjäoikeuksissa. Helsingin oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 224. Helsinki: Optula.

Vuori, Jaana 2010. Äitiys sukupuolikysymyksenä. Teoksessa: Saresma, Tuija; Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.) 2010. Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino, 109-119.

Vuori, Jaana 2004. Isyyden mallit ja isien valinnat. Teoksessa Aalto, Ilana ja Kolehmainen Jani (toim.) 2004. Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino, 29–64.

Vuori, Jaana 2003. Äitiyden ainekset. Teoksessa Forsberg, Hannele ja Nätkin, Ritva (toim.) 2003. Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 39–63.

Vuori, Jaana 2001. Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toistot ja muunnellut asiantuntijoiden kirjoituksissa. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.